

พระราชดำรัส และ พระบรมราโชวาท

ใน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

บุตรธิดา

พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงพระศพ

อำมาตย์โท หม่อมเจ้า ศุขปรารภ กมลาสน์

ณ เมรุวัดมกุฎกษัตริยาราม

วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๐๑

แผนกที่ 1 ช.

ได้รับจาก สำนักงานปลัดกระทรวง

เมื่อ 16 / กย / 2510

เลขที่ 140

000

ทะเบียน

ทะเบียน -4319
ขอที่ 117

Digitized by Google

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

15 ก.พ. 2534
กรมศิลปากร

พระราชดำรัส และ พระบรมราโชวาท

ใน

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

บุตรธิดา

พิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงพระศพ

อำมาตย์โท หม่อมเจ้า ศุขปรารภ กมลาสน์

ณ เมรุวัดมกุฏกษัตริยาราม

วันที่ ๑๒ มกราคม ๒๕๐๑

เลขห้อง 104

เลขหมู่ 895.915
ม 113พค

เลขทะเบียน 46340.18367

คำนำ

หม่อมเจ้าหญิงดวงจิตร จิตรพงศ์ ได้ทรงนำความประสงค์ของหม่อมราชวงศ์ยงสุข กมลาสน์ มาแจ้งแก่เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ขออนุญาตจัดพิมพ์พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ รวม ๑๓ ฉบับ เพื่อแจกในงานพระราชทานเพลิงพระศพ หม่อมเจ้าศุขปรารภ กมลาสน์ กำหนดในวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ณ เมรุวัดมกุฎกษัตริยาราม กรมศิลปากรมีความยินดีจัดถวายตามพระประสงค์

พระราชดำรัสและพระบรมราโชวาทที่ได้พิมพ์ในเล่มนี้ มีสาระให้ได้ทราบถึงการทะนุบำรุง ปรับปรุงกิจการบ้านเมืองในสมัยนั้น ตลอดจนพระราชประสงค์ปลูกความเห็นแก่ส่วนรวมและความรักในชาติบ้านเมือง ให้เกิดแก่จิตใจของข้าราชการ นักเรียน และบุคคลในสถาบันต่าง ๆ ตามโอกาส

กรมศิลปากร ขออนุโมทนาในกุศลราศีทักษิณานุปทาน ซึ่งบุตรธิดา อำมาตย์โท หม่อมเจ้าศุขปรารภ กมลาสน์ ได้พร้อมกันบำเพ็ญเป็นบิตุปัฏฐานธรรม และได้ให้พิมพ์หนังสือนี้ขึ้นแจกเป็นสาธารณประโยชน์ ขอกุศลทั้งปวงนี้จงเป็นปัจจัยดลบันดาลให้ อำมาตย์โท หม่อมเจ้าศุขปรารภ กมลาสน์ ผู้ถึงชีพิตักษัยแล้ว จงได้ประสบประโยชน์สุขในสัมปรายภพ ตามสมควรแก่ฐานะ เทอญ.

กรมศิลปากร

๘ มกราคม ๒๕๐๑

คำอุทิศ

เนื่องในโอกาสที่จะมีงานพระราชทานเพลิงศพพ่อ ในวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๑ นี้ ข้าพเจ้ารู้สึกหนักใจมากในการรวบรวมประวัติของพ่อสำหรับพิมพ์แจกในงานครานี้ เพราะเป็นการยากที่จะหาบุคคลซึ่งทราบประวัติของพ่อโดยละเอียด อีกประการหนึ่งพ่อมิได้เคยมีอำนาจอันสูงส่งพอที่จะมีผู้ใดจดบันทึกไว้ พ่อเป็นแต่บุคคลที่ได้ผ่านชีวิตที่เต็มไปด้วยการต่อสู้ความยากลำบากและอุปสรรคนานาประการทั้งในด้านการงานและส่วนตัว แทบจะพูดได้ว่าตลอดชีวิตของพ่อไม่เคยมีความสุขโดยสมบูรณ์เลย แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าพ่อมิได้ทรงบันทึกเรื่องราวต่างๆของท่านไว้เลย แม้แต่ตัวข้าพเจ้าเองก็ไม่มีโอกาสทราบ เพราะมีเวลาอยู่กับพ่อเพียงเล็กน้อยและยังเยาความเมื่อโตขึ้นก็บังเอิญให้มีเหตุการณ์ต้องพลัดพรากจากกันอีก และเมื่อพ่อพ้นเคราะห์กลับมา ก็ไม่ได้อยู่ร่วมกันจนวาระสุดท้ายของพ่อ

ด้วยเหตุนี้ ข้าพเจ้าจึงได้ทูลหม่อมเจ้าหญิง ดวงจิตร จิตรพงศ ผู้ซึ่งเป็นทั้งพระญาติที่ประทานความสนิทสนมเป็นกันเอง และเป็นผู้ทรงมีพระคุณต่อพ่อตลอดจนตัวข้าพเจ้ามาตั้งแต่แม่ยังมีชีวิตอยู่ นอกจากนี้ยังเคยได้ทรงกรุณาเขียนประวัติของแม่คือ ม.ล.วงษ์ กมลาสน์ (สกุลเดิม กุญชร) ประทานมาครั้งหนึ่งแล้ว ขอให้ทรงเรียบเรียงประวัติของพ่อประทานในครั้งนี้ ท่านก็ทรงพระกรุณารับช่วยเหลือทั้งนี้ข้าพเจ้าขอกราบด้วยความระลึกถึงพระกรุณาอย่างสูงสุด

ประวัติของพ่อแบ่งเป็นหลายตอน โดยได้รับความกรุณาจากผู้ที่มีหลักฐานจะบอกได้ให้มาดังนี้

๑. ตอนรับราชการอยู่ในกรมรถไฟหลวง คุณแสง อนันตวงศ์ หัวหน้ากองบุคคลาภิบาล องค์การรถไฟแห่งประเทศไทย กรุณาให้คัดจากแฟ้มประวัติข้าราชการ

๒. ตอนต้องโทษการเมือง เจ้าคุณศราภัยพิพัฒน์ กรุณาเขียนมาให้

๓. ตอนทำงานตำแหน่งหัวหน้าสำนักงานรถไฟสายแม่กลอง คุณเติบ คชพิณ แผนกสารบรรณและประวัติ สำนักงานรถไฟสายแม่กลอง กรุณาเขียนมาให้

ข้าพเจ้าขอขอบพระคุณท่านผู้มีเมตตาจิตช่วยให้งานครั้งนี้ลุล่วงไปด้วยดี ณ ที่นี้ด้วย หากมีญาณวิถีอันใดดลบันดาลให้พ่อทรงทราบได้ ก็จะทรงปลื้มปีติอนุโมทนาหาน้อยไม่

อนึ่ง ในวันเดียวกันนี้ ข้าพเจ้าได้ถือโอกาสเผาลูกหญิง คือ ม.ล.จิตฤดี กมลาสน์ ซึ่งถึงแก่กรรมด้วยโรคไข้หวัดใหญ่ เมื่อวันที่ ๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๐ อายุ ๒ ปีกับ ๖ เดือนเศษพร้อมกัน ข้าพเจ้าขอให้บุญกุศลที่ได้ทำอุทิศถวายพ่อและให้ลูกในครั้งนี้ จงดลบันดาลให้ท่านพ่อและลูกน้อยเป็นสุขยิ่งในสัมปรายภพ และหากชาติหน้ามีจริงก็จงให้ได้กลับมาเป็นพ่อลูกกันอีก.

ยงสุข กมลาสน์

๕ มกราคม ๒๕๐๑

ประวัติ

หม่อมเจ้าศุขปรารภ กมลาสน์ เป็นพระโอรสในพระเจ้าบรมวงศ์เธอชั้น ๔ กรมหมื่นราชศักดิสโมสร หม่อมวาศน์ เป็นหม่อมมารดา ประสูติเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๓ เวลากลางคืน ๐๒.๐๐ น. พระนามศุขปรารภนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน แต่ด้วยเหตุที่ทรงเป็นชายองค์เล็กในบรรดาเจ้าพี่เจ้าน้องร่วมหม่อมมารดาเดียวกันทั้ง ๖ องค์ จึงมีฉายาที่เรียกกันในวังว่า "ชายเล็ก"

เมื่อยังเยาว์ – หม่อมเจ้าศุขปรารภ ทรงศึกษาวิชาสามัญที่โรงเรียนราชวิทยาลัยจนสำเร็จแล้ว ในพ.ศ. ๒๔๕๐ ได้เข้าเป็นนักเรียนพิเศษในกรมคลอง กระทรวงเกษตราธิการ ได้รับพระราชทานแต่เบี้ยเลี้ยง จนถึง พ.ศ. ๒๔๕๒ ก็มีโอกาสได้ออกไปศึกษาวิชา ณ ประเทศเยอรมันโดยทุนของกระทรวงเกษตราธิการ แรกไปถึงได้เข้าศึกษาวิชาชั้นกลาง ณ โรงเรียนเทคนิคที่เมืองวิสมาก่อนประมาณปีเศษ แล้วจึงเข้าศึกษาในมหาวิทยาลัยเทคนิคต่อไป ทรงศึกษาวิชาอยู่ในประเทศเยอรมันได้ ๖ ปี ก็สำเร็จวิชาการช่างโยธา (Civil Engineer) กลับมาถึงกรุงเทพ ฯ เมื่อเดือน เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๘ แล้วเข้ารับราชการในกรมรถไฟหลวง ในเดือน พฤษภาคม ปีนั้นเอง

หม่อมเจ้าศุขปรารภรับราชการอยู่ในกรมรถไฟหลวงตลอดมาถึง ๑๘ ปีเศษ ได้ทรงปฏิบัติงานมาหลายหน้าที่หลายจังหวัด ได้พระราชทานยศ เงินเดือนและตำแหน่งเลื่อนขึ้นตามลำดับดังต่อไปนี้

พ.ศ. ๒๔๕๘ ได้รับตำแหน่งเป็นนายช่างผู้ช่วยชั้นเล็ก ได้พระราชทานยศเป็นรองอำมาตย์ตรี

พ.ศ. ๒๔๕๙ ได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นนายช่างผู้ช่วย ได้เลื่อนยศเป็นรองอำมาตย์โท

พ.ศ. ๒๔๖๐ ทำการในตำแหน่งนายช่างบำรุงทางแขวงกรุงเทพ ฯ - นครราชสีมาชั่วคราว ได้เลื่อนยศเป็นรองอำมาตย์เอก

พ.ศ. ๒๔๖๒ ได้เลื่อนยศเป็นอำมาตย์ตรี

พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้เป็นนายช่างภาคชั้น ๒
ได้รับพระราชทานเหรียญดุษฎีมาลา เข็มศิลปวิทยา

พ.ศ. ๒๔๖๔ ได้พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์
จตุรถาภรณ์ช้างเผือก
ย้ายไปอยู่จังหวัดชุมพร รับตำแหน่งเป็นนายช่างบำรุงทางแขวงชุมพร

พ.ศ. ๒๔๖๕ ย้ายจากชุมพรเข้ากรุงเทพ ฯ เพื่อนำนักเรียนไปศึกษาวิชา ณ ประเทศยุโรป และทรงศึกษาวิชาเพิ่มเติมด้วย

พ.ศ. ๒๔๖๖ กลับจากประเทศยุโรป ไปรับตำแหน่งเป็นนายช่างบำรุงทางแขวงหาดใหญ่แทนนายเอกิน

พ.ศ. ๒๔๖๗ ได้เลื่อนยศเป็นอำมาตย์โท
ย้ายไปเป็นนายช่างบำรุงทางแขวงปราจีนบุรี

พ.ศ. ๒๔๖๘ ย้ายจากกองบำรุงทางแขวงปราจีนบุรี ไปประจำกองก่อสร้างสายตะวันออกเฉียงเหนือ

พ.ศ. ๒๔๖๙ ได้เลื่อนตำแหน่งขึ้นเป็นนายช่างภาคชั้นที่ ๑
ย้ายจากกองก่อสร้างสายตะวันออกเฉียงเหนือ ไปเป็นนายช่างบำรุงทางแขวงแก่งคอย มีเขตทางสายเหนือ

ตั้งแต่หลัก ก.ม.ที่ ๑๘ ถึง ๙๑ ทางตะวันออกเฉียงเหนือ มีเขตถึง ก.ม. ๒๘๖

พ.ศ. ๒๔๗๖ ได้เลื่อนตำแหน่งเป็นนายช่างกำกับราคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีที่ทำการอยู่ที่นครราชสีมา

ส่วนเงินเดือนนั้น เมื่อเริ่มเข้ารับราชการในกรมรถไฟหลวง ได้รับในขั้นแรกเดือนละ ๑๐๐ บาท แล้วเพิ่มขึ้นตามตำแหน่งและความดีความชอบจนถึงเดือนละ ๕๓๐ บาท

ในด้านครอบครัว หม่อมเจ้าศุขปรารภทรงพอพระทัยในหม่อมหลวงวงษ์ กุญชร บุตรีของเจ้าพระยาเทเวศรวงศ์วัฒน์ ผู้ซึ่งเป็นที่เลื่องลือกันในสมัยนั้นว่าท่านบิดาหวงแหนหนักหนา ยากที่ผู้ใดจะอาจสู่ขอได้สำเร็จ จึงทรงนำความขึ้นกราบบังคมทูลแด่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขอพระบารมีเป็นที่พึ่ง ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุเคราะห์ทรงสู่ขอหม่อมหลวงวงษ์ต่อท่านเจ้าคุณบิดา พระราชทานแก่หม่อมเจ้าศุขปรารภโปรดเกล้าฯ พระราชทานน้ำสังข์ในพิธีเษกสมรส ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๓ โดยสัมพันธ์อันนั้น ต่อมาจึงเกิดบุตรชายด้วยกันคนหนึ่ง คือ

นายร้อยตำรวจเอก หม่อมราชวงศ์ ยงสุข กมลาสน์ หม่อมเจ้าศุขปรารภมีธิดาอยู่ก่อนแล้ว ๒ คน คือ

หม่อมราชวงศ์หญิง พิงพันธุ์ อิศรางกูร

หม่อมราชวงศ์หญิง ประทุม จิตตินันทน์

ตั้งแต่เชกสมรสแล้ว หม่อมเจ้าศุขปรารภต้องเสด็จไปสร้างทางรถไฟ หรือไปอยู่บำรุงทางรถไฟ ณ ที่ใด หม่อมหลวงวงษ์ก็ติดตามไปอยู่ร่วมทุกข์ร่วมสุขกันสามคนพ่อแม่ลูกทุกหนทุกแห่ง ไม่ว่าจะเป็นที่แร้นแค้นทุรกันดารสักเพียงใดตลอดเวลา ๑๐ ปี จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๓ ขณะที่อยู่แก่งคอยหม่อมหลวงวงษ์ล้มป่วยลงด้วยโรคกระเพาะอาหารและลำไส้ อาการเป็นที่น่าวิตก จึงต้องหอบหิ้วกันเข้ามารักษาตัวในกรุงเทพฯ แต่ป่วยเรื้อรังอยู่นานถึง ๔ เดือน อาการทรุดลงทุกที เหลือความสามารถของแพทย์ที่จะเยียวยาได้ ก็ถึงแก่กรรมไปเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๓ อายุ ๓๖ ปี ในครั้งนั้นหม่อมเจ้าศุขปรารภทรงได้รับทุกข์โทมนัสและพะว้าพะวังพระทัยด้วยเรื่องครอบครัวเป็นอย่างยิ่ง ด้วยหม่อมวาศน์หม่อมมารดาก็ป่วยหนักเช่นเดียวกัน และถึงแก่กรรมไปก่อนเพียงเดือนเศษ กำหนดวันลาพักราชการก็หมดแล้ว จำเป็นต้องเสด็จกลับไปรับราชการตามหน้าที่ จึงได้แต่นำศพไปฝากบรรจุไว้ ส่วนบุตรกับทั้งธิดาซึ่งเคยอยู่ในความดูแลของหม่อมย่า ก็ต้องมอบถวายหม่อมเจ้าหญิงมัณฑารพและหม่อมเจ้าหญิงถวิลวิถาร ซึ่งเป็นท่านป้าท่านอาให้ช่วยทรงปกครองเลี้ยงดู และจัดการฝากเข้าเป็นนักเรียนประจำในโรงเรียนวชิราวุธวิทยาลัย แล้วรีบกลับไปปฏิบัติราชการตามหน้าที่อยู่แต่ลำพังองค์เดียว ไม่ได้สมรสใหม่ตลอดชนมายุ

ใน พ.ศ. ๒๔๗๖ หม่อมเจ้าศุขปรารภจำเป็นต้องเข้าพัวพันกับเหตุการณ์บ้านเมืองที่เกิดขึ้นในครั้งนั้นจนได้รับทุกข์ภัย ต้องมีโชคชาตาเปลี่ยนไปเป็นต่ำที่สุด คือต้องถูกปลดออกจากตำแหน่งราชการ ถูกถอดจากยศ และเรียกเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่ได้รับพระราชทานคืน

ในฐานะความผิดทางการเมือง ถูกศาลพิเศษพิพากษาให้จำคุกตลอดชีวิต ดังรายละเอียดที่พระยาศราภัยพิพัฒน์ ซึ่งเป็นผู้ทราบเหตุการณ์ดี ได้บรรยายประวัติของท่านในตอนนี้ไว้ดังนี้

"ในขณะที่หม่อมเจ้าศุขปราโมทย์ดำรงตำแหน่งนายช่างภาคของรถไฟแผ่นดินอยู่ที่จังหวัดนครราชสีมานั้น กองทหารในจังหวัดนั้นได้ลุกขึ้นแข็งอำนาจ ภายใต้การนำของ พลเอก พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบวรเดช เพื่อต่อสู้กับรัฐบาล ในการที่เชื่อว่ารัฐบาลไม่ได้ดำเนินการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยตามที่ได้ให้คำมั่นสัญญาไว้กับราษฎร หม่อมเจ้าศุขปราโมทย์ตกอยู่ในฐานะลำบาก เมื่อข้าราชการในจังหวัดนั้นได้ยอมอยู่ใต้อำนาจทหารในขณะนั้น จึงยอมจัดรถไฟลาเลียงทหารลงมายึดกองทัพอากาศที่ดอนเมือง เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๔๗๖ และได้สู้รบกันอยู่ ๒ วัน เมื่อกองทหารต่างจังหวัดยอมแพ้ต่อรัฐบาลแล้ว หม่อมเจ้าศุขปราโมทย์ถูกจับตัวพร้อมกับนายทหารหลายร้อยคน ถูกฟ้องหาว่าเป็นกบฏ และถูกศาลพิเศษจำคุกตลอดชีวิต หม่อมเจ้าศุขปราโมทย์และบรรดาเพื่อนนายทหารถูกจำตรวนเหมือนกับนักโทษอุกฉกรรจ์ทั้งหลาย นอกจากการรักษาสถานที่ซึ่งนักโทษทั่วไปต้องกวาดถูแล้ว หม่อมเจ้าศุขปราโมทย์หน้าที่ต้องสานกระเป๋าเสื่อให้แก่เรือนจำ ภายใต้การควบคุมของ พลตรี พระยาจินดาจักรรัตน์ (เจิม อาวุธ) ผู้ซึ่งเป็นนักโทษการเมืองด้วยกันเป็นเวลาถึง ๖ ปี จึงได้ถูกส่งตัวไปกักขังที่เกาะตรุเตา จังหวัดสตูล โดยทางรถไฟออกจากสถานีหัวลำโพงเมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๔๘๒ ลงรถที่สถานีควนเนียง แล้วขึ้นรถยนต์บรรทุกไปพักที่เรือนจำจังหวัดสตูล ๔ คน จึงลงเรือ "ราว" ไปยังเกาะตรุเตา ที่เกาะนี้หม่อมเจ้าศุขปราโมทย์ประชวรเป็นไข้มาลาเรีย

ชันสมองอย่างหนัก แต่ไม่มีแพทย์และยาสำหรับรักษาพยาบาล ซึ่งมี
นักโทษกักกันอยู่ในเกาะนอกหลายร้อยคน หม่อมเจ้าศุขปรารภถึงแก่
สลบไป ซึ่งเพื่อนนักโทษการเมืองด้วยกันเห็นว่าหมดหวังแล้ว แต่
บังเอิญพระยาจินดาไปค้นพบยาอติบรินเหลืออยู่บ้าง จึงนำมาฉีดถวาย
จึงฟื้นขึ้น หม่อมเจ้าศุขปรารภถูกกักอยู่ที่เกาะตรุเตาถึง ๓ ปีครึ่ง กรม
ราชทัณฑ์จึงย้ายไปขังไว้ที่เกาะเต่าในอ่าวไทยจังหวัดสุราษฎร์ธานีอีก
๑ ปีครึ่ง จึงได้รับพระราชทานอภัยโทษ และได้เดินทางมาโดยรถไฟ
ถึงสถานีบางกอกน้อยเมื่อวันที่ ๒๑ ตุลาคม ๒๔๘๖ มิญาติมิตรไปรับ
อย่างคับคั่งและคณะหนังสือพิมพ์ด้วย รวมเวลาที่หม่อมเจ้าศุขปรารภ
ต้องโทษในการเมืองเป็นเวลา ๑๑ ปีพอดี"

ต่อจากนั้นยังหาสันเคราะห์เสียทีเดียวไม่ หม่อมเจ้าศุขปรารภ
ยังต้องทรงผจญกับความทุกข์ยากลำบากพระทัยในเรื่องทรัพย์สมบัติ
อันเนื่องมาจากทรงคาดคะเนกาลภายหน้าไว้ผิดไป ต้องต่อสู้อุปสรรค
นานาประการด้วยความมานะอดทนอย่างยิ่ง เพื่อพยายามจะกลับตั้ง
พระองค์ขึ้นใหม่ให้ดำรงอยู่ในฐานะอันมั่นคงตามสมควรเช่นเดิม จน
ถึงวันที่ ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ ได้มีพระราชบัญญัติ พระราชทาน
อภัยโทษนักโทษการเมือง ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทาน
ยศและเครื่องราชอิสริยาภรณ์ที่เคยรับพระราชทานแต่ก่อนคืน กับทั้ง
ยังทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานบำนาญตามระเบียบอีก
ด้วย จึงค่อยมีฐานะดีขึ้น

ถึงวันที่ ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๒ หม่อมเจ้าศุขปรารภจึงได้
กลับเข้าทำงานในตำแหน่งผู้จัดการองค์การรถไฟสายแม่กลอง การ
รถไฟแห่งประเทศไทย กระทรวงคมนาคม

วันที่ ๑ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ องค์การรถไฟสายแม่กลอง ได้รวมกิจการเข้ากับการรถไฟแห่งประเทศไทย โดยมีฐานะเป็นสำนักงานรถไฟสายแม่กลอง ตำแหน่งผู้จัดการรถไฟสายแม่กลอง เปลี่ยนเรียกว่า หัวหน้าสำนักงานรถไฟสายแม่กลอง

ขณะที่ดำรงตำแหน่งผู้จัดการและหัวหน้าการรถไฟสายแม่กลองอยู่นั้น ได้ทรงทำงานอันเป็นคุณประโยชน์แก่รถไฟสายนั้นไว้หลายอย่าง ซึ่งนายเติบ คชทิณ หัวหน้าแผนกสารบรรณ สำนักงานรถไฟสายแม่กลองได้บันทึกส่งมาให้ มีใจความดังนี้

หม่อมเจ้าศุขปรารภ ได้ทรงปฏิบัติภารกิจในระหว่างที่ดำรงตำแหน่งอยู่ในการรถไฟสายแม่กลอง สนองพระคุณชาติบ้านเมืองมาด้วยความมานะอดทนพากเพียรและซื่อสัตย์สุจริต ตลอดระยะเวลา ๖ ปีเศษ เพื่อนำความเจริญก้าวหน้ามาสู่รถไฟสายนั้น และเพื่อให้บรรดาผู้โดยสารได้รับความสะดวกสบายและรวดเร็วยิ่งขึ้นนั้นมีหลายประการ ซึ่งพอจะกล่าวเพียงย่อ ๆ ดังนี้ คือ

ก. เปลี่ยนรางของเดิมขนาด ๔๐ ปอนด์ เป็นขนาด ๕๐ ปอนด์ จากสถานีคลองสาน – มหาชัย เพื่อให้สามารถรับน้ำหนักรถจักรและรถโบกี้โดยสารที่สั่งเข้ามาจากต่างประเทศ

ข. เปลี่ยนแปลงสภาพสะพานไม้เป็นสะพานคอนกรีตเสริมเหล็ก คานเหล็ก ตลอดสายรวม ๔๔ สะพาน

ค. จัดซื้อรถจักรไอน้ำ จำนวน ๒ คัน
รถโบกี้โดยสารชั้น ๒ ,, ๒ หลัง
รถโบกี้โดยสารชั้น ๓ ,, ๔ หลัง
ซึ่งได้เปิดเดินเมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๖

ง. จัดซื้อรถจักรดีเซลไฮดรอลด์ จำนวน ๒ คัน
รถโบกี้โดยสารชั้น ๒ ๒ หลัง
รถโบกี้โดยสารชั้น ๓ ๖ หลัง
รถเหล่านี้เข้ามาถึงประเทศไทยต่อเมื่อเวลาที่ทรงออกจากตำแหน่งเสียก่อนแล้ว ได้เปิดเดินเมื่อวันที่ ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๐

จ. ได้จัดสร้างสถานีและอาคารบ้านพักผู้ปฏิบัติงานหลายแห่งด้วยกัน

ฉ. เนื่องจากการไฟฟ้ากรุงเทพ ได้งดจ่ายกระแสไฟฟ้าในการเดินรถรางระหว่างคลองสานกับวัดสิงห์ พระองค์ท่านได้แก้ปัญหาเฉพาะหน้า โดยจัดเดินรถดีเซลรางญี่ปุ่นแทนเป็นที่เรียบร้อย และเป็นที่พอใจแก่ชาวบ้านที่อาศัยใช้รถโดยสารโดยทั่วกัน นอกจากนี้ยังทรงมีนโยบายจะสั่งซื้อรถดีเซลรางจากต่างประเทศมาเดินแทนรถรางต่อไป แต่ทรงออกจากตำแหน่งเสียก่อน

วันที่ ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๘ ทรงออกจากตำแหน่งโดยครบเกษียณอายุ

ในด้านการปกครอง หม่อมเจ้าศุขปรารภ ทรงปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาด้วยความยุติธรรมเสมือนบิดาปกครองบุตร ประทานความเมตตาปรานีโดยเสมอหน้ากันทุกคน เกียรติคุณของพระองค์ท่านย่อมจะจารึกตรึงตราอยู่ในความทรงจำของผู้ร่วมงานการรถไฟตลอดไป”

ในบั้นปลายแห่งชนมายุ หม่อมเจ้าศุขปรารภ ทรงดำเนินชีวิตอย่อย่างคนแก่ สนพระทัยกับการเลี้ยงต้นกุหลาบเป็นส่วนมาก การเลี้ยงกุหลาบนี้เป็นงานอดิเรกที่พอพระทัยมาช้านาน เคยตั้งพระทัยไว้ว่าถ้าออกจากราชการรับพระราชทานบำนาญเมื่อใด จะเสด็จไปทำไร่กุหลาบอยู่ที่แก่งคอย ถึงแก่ได้ทรงซื้อที่ดินแปลงเล็ก ๆ เตรียมไว้ตั้งแต่ครั้งยังทรงรับราชการอยู่ ณ ที่นั้น แต่ครั้นถึงเวลาเข้าจริง ก็ไม่อาจทรงทำดังประสงค์ได้ ด้วยปรากฏว่าท่านเริ่มมีสุขภาพไม่สมบูรณ์ประชวรออดแอดอยู่เนือง ๆ ด้วยโรคที่มีอาการคล้ายโรคทางหทัย แต่แพทย์ก็ยังไม่อาจยืนยันให้แน่ชัดได้ บุตรธิดาจึงทูลขอร้องไว้มิให้เสด็จไปประทับอยู่ต่างจังหวัด ซึ่งจะเป็นการตรากตรำเกินไป และไกลแพทย์ด้วย

ครั้นเมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน ๒๕๐๐ หม่อมเจ้าศุขปรารภประชวรด้วยปวดกล้ามเนื้อบริเวณพระทรวง มีอาการมากกว่าทุกคราว จึงไปรักษาพระองค์อยู่ ณ โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ อาการก็ดีขึ้นตามลำดับจนดูไม่น่าวิตกอย่างใด แต่กลับมีอาการประชวรซ้ำโดยบ่อยครั้งขึ้น ครั้งหนึ่ง เหลือที่แพทย์จะช่วยเยียวยาไว้ได้ สิ้นชีพตักษัย เมื่อวันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ เวลา ๐๒.๔๐ น. ด้วยพระหทัยวาย มีชนมายุ ๖๗ ปีเศษ

หม่อมเจ้าศุขปรารภทรงมีประวัติที่แสดงถึงความเคราะห์ดีและเคราะห์ร้ายสุขกับทุกข์สลับกันเรื่อยมา ราวกับคำที่กล่าวกันว่า “ชั่วเจ็ดที ดีเจ็ดหน” จะโทษอะไรก็ไม่ถนัด ได้แต่โทษว่าเป็นเวรกรรมที่ได้ทรงทำไว้แต่ปางก่อนบันดาลให้เป็นไป แต่อย่างไรก็ตามต้องนับว่าทรงมีบุญอยู่อย่างหนึ่ง ที่เมื่อถึงคราวอับจนครั้งใด ก็มักมีผู้มีกุศลจิต

ยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือโดยมิได้หวังผลตอบแทนสิ่งใดเสมอ อาจเป็นเพราะท่านทรงมีอุปนิสัยเข้มแข็งอดทนประกอบด้วยความซื่อสัตย์สุจริต เออเฟอเผอแผ่ เมื่อได้รับมอบหมายให้ทำงานสิ่งใด ก็ทรงทำไปโดยความซื่อตรงชนิดหมดเพียร รับทั้งผิดทั้งชอบ หากพลั้งผิดก็ยอมรับความผิดโดยกล้าหาญอย่างลูกผู้ชาย ไม่บ่ายเบี่ยงเลี่ยงหนีเอาตัวรอด ไม่ซัดทอดความผิดให้ผู้อื่น เมื่อประสบเคราะห์กรรมอย่างใด ก็พยายามต่อสู้ด้วยความเข้มแข็งอดทน ไม่รบกวนผู้อื่นให้ต้องพลอยเดือดร้อนไปด้วย ถือเอาความสัจจเป็นที่ตั้ง คุณธรรมข้อนเองที่ทำให้ผู้บังเอิญได้ประสบพบเห็นบังเกิดความเลื่อมใสมีจิตเมตตาสงสารอยากจะช่วยให้พ้นทุกข์ ตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนายกย่อง สัจจะว่าเป็นคุณธรรมอันเป็นมงคลแก่ผู้ประพฤติ ผู้ยึดมั่นอยู่ในสัจจธรรมเป็นบุคคลที่หาได้ยาก คงจะเป็นเพราะเหตุนี้เอง ที่ทำให้หม่อมเจ้าศุขปรารภทรงผ่านพ้นภยันตรายมาได้อย่างน่าพิศวง สมดังภาษิตที่กล่าวไว้ว่า “คนดีย่อมตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้”

สารบาญ

หน้า

พระราชดำรัส ตอบคำถวายชัยมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง เนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๓๑ ๑

พระราชดำรัส ตอบพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาท ในการเฉลิมพระชนมพรรษา ที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ณ วันที่ ๑ มกราคม ร.ศ. ๑๓๑ ๕

พระราชดำรัส ตอบเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ พระตำหนักสวนจิตรลดารโหฐาน วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๖ ๑๐

พระราชดำรัส ตอบคำกราบบังคมทูลพระกรุณาถวายเสืออาจารย์ ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ เมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ๑๖

พระราชดำรัส ตอบพระบรมวงศานวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายหน้า ที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ณ วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ๑๙

พระราชดำรัส ในการชุมพลเสือป่า ที่สโมสรเสือป่า ณ วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๖ ๒๖

หน้า

พระราชดำรัส ตอบเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล
ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ
พระที่นั่งอมรสถาน เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๗ ๓๐

พระราชดำรัส ตอบเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล
ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ พระ
ที่นั่งภาณุมาศจำรูญ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๘ ๓๖

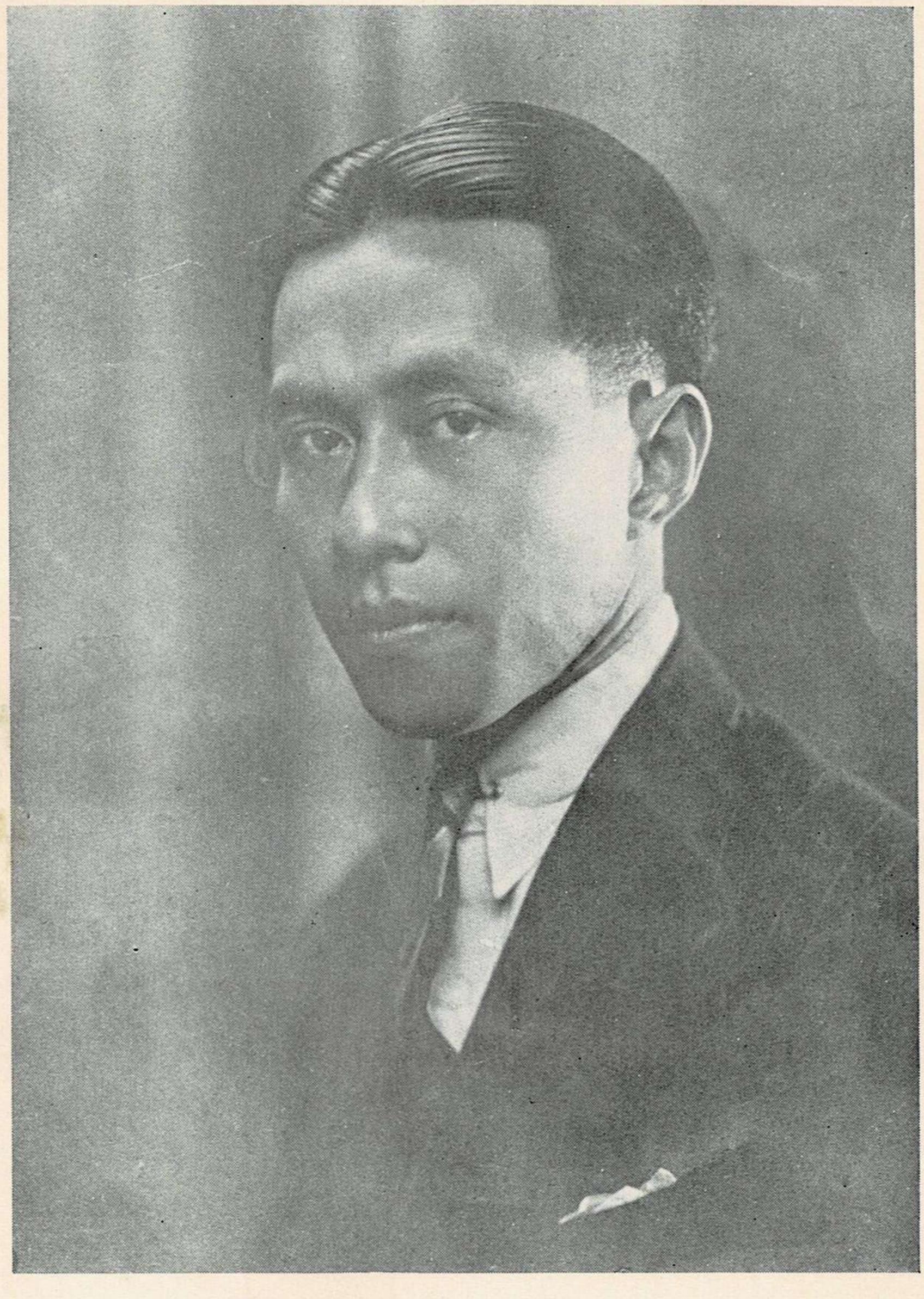
พระราชดำรัส ตอบเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล
ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ
พระที่นั่งภาณุมาศจำรูญ เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๙ ๔๐

พระบรมราโชวาท พระราชทานแก่คณะนักเรียนในพระ
บรมราชูปถัมภ์ ในวันงานประจำปีของโรงเรียน ณ วันที่ ๒๘
ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ ๔๔

พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จฯ พระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระราชทานแก่นักเรียนที่พลับพลาท้องสนามหลวง
เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔) ๔๖

พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จฯ พระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระราชทานในการสมาคมนักเรียนซึ่งไปศึกษาอยู่
ในประเทศยุโรป เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๘ ๔๙

พระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จฯ พระมงกุฎเกล้า
เจ้าอยู่หัว พระราชทานแด่นักเรียนผู้กำกับลูกเสือ ณ ที่พักคณะ
เสือป่า สวนดุสิต วันเสาร์ที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๘ ๕๘

อำมาตย์โท หม่อมเจ้าศุขปรารภ กมลาสน์

เมื่อทรงศึกษาวิชาในประเทศเยอรมัน

พระราชดำรัส
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ตอบคำถวายชัยมงคลของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง
เนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน
เมื่อวันที่ ๑๒ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๓๑

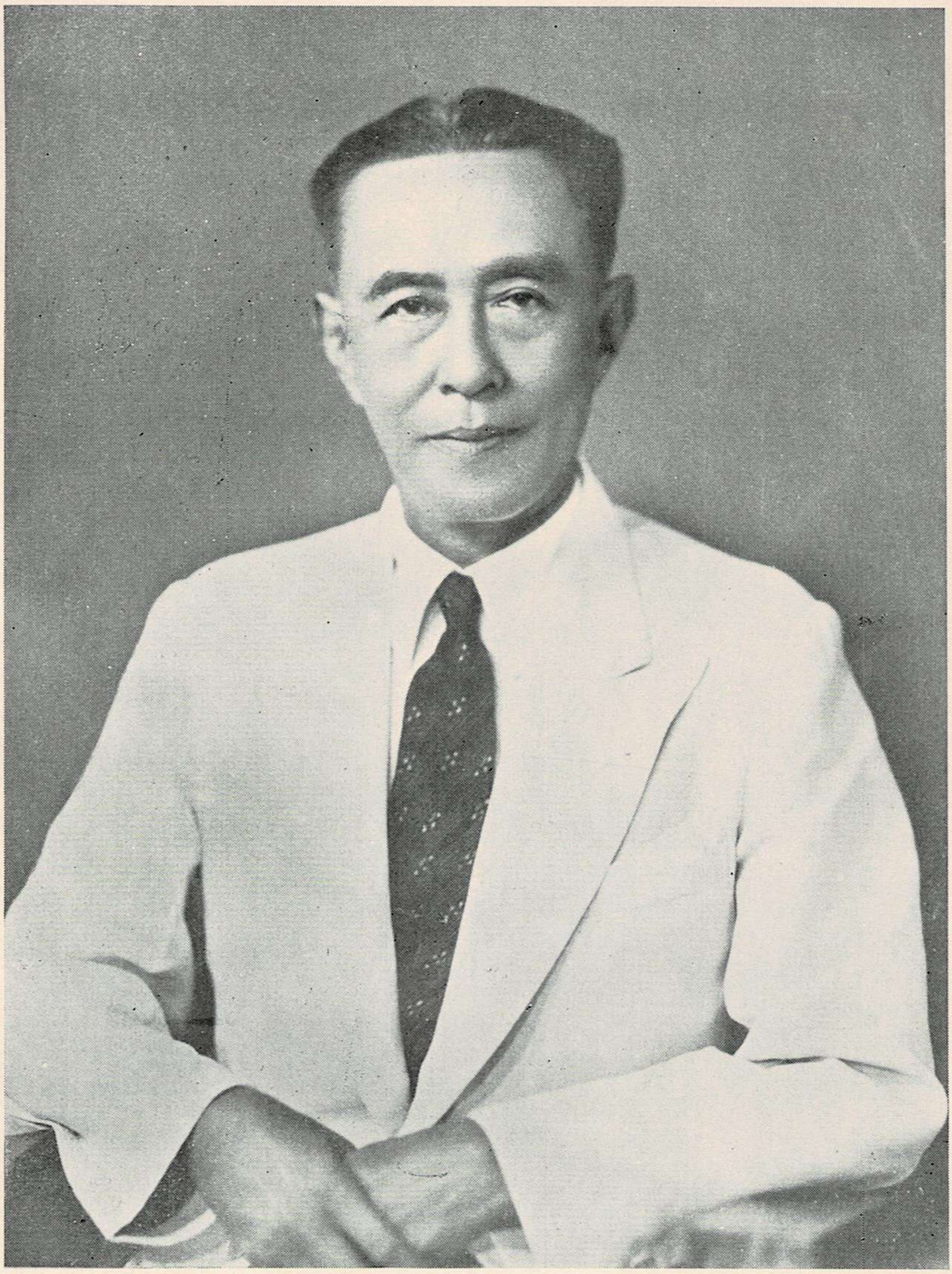
ถ้อยคำที่พระยาไพศาลได้กล่าวแล้วนั้นจับใจเรายิ่งนัก การโรงเรียนที่เราได้จัดตั้งขึ้นนี้เป็นการทดลอง ถ้าเปรียบด้วยการทำสวน ความสำเร็จที่จะให้เกิดประโยชน์ขึ้นได้เพียงใดนั้น ย่อมแล้วแต่คนทำความหวังในการปลูกเพาะพืชพรรณนั้น ก็เพื่อจะให้งอกงามและเกิดดอกออกผล เมื่อถึงคราวต้นไม้มีผลเข้าแล้ว ถึงแม้ว่าผลประโยชน์จะตกเป็นของเราผู้เป็นเจ้าของสวนก็จริง แต่ชาวสวนซึ่งเป็นผู้ทำย่อมจะได้ส่วนในประโยชน์นั้นด้วย อย่างน้อยก็จะได้ความอิ่มเอิบใจ ว่างานที่ตัวได้ลงแรงทำไว้ในสวนนั้นเป็นผลสำเร็จมิได้เสียแรงเปล่า แต่ในเวลานี้เราพึ่งได้ตั้งต้นเพาะปลูกต้นไม้ลงไว้ เพราะฉะนั้นการที่จะได้เห็นว่า ต้นไม้ของเราเผล็ดดอกออกผลได้ประโยชน์เพียงใดนั้น ต้องอาศัยคอยเวลาให้นาน ๆ ไปสักหน่อย ในบัดนี้เรายินดีที่จะกล่าวได้อย่างหนึ่งว่า คนทำสวนของเราล้วนแต่ตั้งหน้าเอาใจใส่การงานในสวนจริง ๆ การเพาะปลูกได้ดำเนินไปเป็นอันดี เป็นที่หวังได้ว่าคงจะเป็นผลสำเร็จแน่

การปลูกสติปัญญาผึกสอนคนให้เป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินที่ดี เป็นหน้าที่สำคัญนัก เป็นงานที่ต้องทำด้วยปัญญาความคิดประกอบกับแรงกาย ในเบื้องต้นก็จะต้องใคร่ครวญให้เห็นแน่แก่ใจเสียก่อนว่า การ

ผู้สอนกล่อมเกลานั้นจะให้ได้รูปอย่างที่เรียกว่า เป็นไพร่พ้าข้าแผ่นดิน
อันดีนั้นอย่างไร แล้วจะต้องใช้วิธีผู้ฝนกล่อมเกลาให้สำเร็จรูปได้ดั่ง
ประสงค์ ซึ่งเป็นของยากต้องประกอบพร้อมด้วยสติปัญญาและความ
สามารถในการที่สอนอย่างดีจึงจะได้ผลสำเร็จตามปรารถนา หน้าที่
ครูจึงควรยกย่องว่าเป็นหน้าที่สำคัญยิ่งนัก ในที่นี้จะขอให้หนทางไว้
พอเป็นการช่วยเหลือแก่ครูบ้าง

บรรดาประเทศทั้งปวง ประเทศใดที่รักษาเกียรติธรรมของชาติไว้
ได้ดี ประเทศนั้นย่อมดำเนินขึ้นสู่ความเจริญ ประเทศใดละเลยเกียรติธรรม
ของชาติเสีย หรือปล่อยให้เสื่อมทรามไป ภัยย่อมจะมาถึงประเทศนั้น
ถ้าจะตรวจดูตัวอย่างแล้วจะเห็นได้ในที่ใกล้ ๆ กับเราเองเป็นอันมาก
เกียรติธรรมของชาตินั้น คือ คุณสมบัติและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดี
ซึ่งเป็นที่นิยมสืบต่อ ๆ กันมาในหมู่ประชาชนแห่งชาติ ประเทศตุรกีซึ่ง
น่ากลัวจะต้องพินาศย่อยยับไปในไม่ช้านี้ ไม่เพราะละเลยเกียรติธรรมของ
ชาติเสียหรือ ถึงประเทศจีนก็เหมือนกัน ถ้าหากไม่รีบจัดการแก้ไขเสีย
ให้ทันท่วงที ก็น่ากลัวอันตรายอย่างยิ่ง ในฝ่ายตะวันออกนี้ประเทศที่ยัง
ดำรงเอกราชเป็นปกติอยู่ในเวลานี้มีแต่สยามกับญี่ปุ่นเท่านั้น ในส่วน
ประเทศเราถ้าหากเราจะต้องเป็นข้าใคร ก็คงเป็นเพราะเรารนหาที่
ไปเอง

การที่เราเห็นอะไรของใครแปลก เราพอใจและจะถือเอาเป็น
แบบอย่างนำมาใช้สำหรับประเทศเราบ้างนั้น จำเราจะต้องใช้วิจารณ-
ญาณสอดส่องเลือกพินิจให้เห็นเหมาะว่าจะเป็นประโยชน์แก่เราแท้จริง
เสียก่อน สิ่งซึ่งเหมาะแก่ประเทศเขา ใช่ว่าจะเหมาะแก่ประเทศเรา
เสมอไปก็หาไม่ บางทีอาจใช้ไม่ได้ในประเทศเราเสียเลยก็เป็นได้ หรือ

อำมาตย์โท หม่อมเจ้าศุขปรารภ กมลาสน์

ประสูติ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๓๓

ถึงชีพิตักษัย ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๐

บางอย่างจะใช้ได้ก็ด้วยเอามาปรุงใหม่ให้เหมาะแก่เรา เพราะฐานะและนิติธรรมของชาติย่อมต่าง ๆ กัน การเอาอย่างเขาโดยมิได้พิจารณาใคร่ครวญให้รอบคอบ เห็นของเขาอย่างไรนิกว่าเกิกเอาอย่างมาทั้งดุ้น ๆ นั้น ถ้าไม่เหมาะแก่เราหรือขัดต่อนิติธรรมของเรา ก็จะหาเป็นไปได้อย่างที่เราเห็นของเขานั้นไม่ การเอาอย่างผิดเช่นนี้ เท่ากับกินของแสลงให้โทษมากนัก จะปรากฏอย่างอาการที่เรียกว่าผิดสำแลงทันที ถ้าว่าด้วยการปกครองบ้านเมืองแล้ว วิธีปกครองอย่างราชาธิปไตยเป็นนิติธรรมของเราสืบมาแต่โบราณกาล ถ้อยคำที่เราผู้เป็นพระเจ้าแผ่นดินกล่าวเช่นนี้ ไม่ใช่จะกล่าวเข้ากับตนเอง ถ้าหากเราไม่ใช่เป็นพระเจ้าแผ่นดิน เราก็คงต้องกล่าวอย่างนี้เหมือนกัน เพราะเรากล่าวด้วยความเห็นอันแน่ชัดแก่ใจเรา ถ้าจะตรวจดูพงศาวดารในเวลาใกล้ ๆ นี้ก็ยังจะเห็นพยานได้คือเมื่อสมัยบ้านเมืองเราบันป่วนด้วยพระเจ้าแผ่นดินต้องละราชสมบัติเพราะพระจริตวิการ คนทั้งหลายก็พร้อมใจกันเลือกพวกเราคนหนึ่งสถาปนาขึ้นเป็นกษัตริย์ครอบครองกันต่อมา กษัตริย์องค์นั้นคือ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระปฐมบรมราชวงศ์บัจจุบันนี้ การบ้านเมืองก็ได้ดำเนินขึ้นสู่ความเจริญเรียบร้อยเป็นลำดับมา

บรรดาครูอาจารย์ทุกคน เมื่อรู้สึกหน้าที่ดังที่เราชี้แจงมาและมีความรักชาติบ้านเมือง รักศาสนา จงรักภักดีต่อตัวเรา ดังได้กล่าวให้เราฟังแล้ว ขอจงสุจริตต่อหน้าที่ของตน ปฏิบัติหน้าที่แต่โดยชอบปราศจากอคติทั้งสี่ประการ หากจะมีผู้ปกครองเด็ก คือ บิดามารดาหรือคนอื่น ไม่พอใจในหนทางที่ผู้สอน ก็จงอย่าครั่นคร้าม และคล้อยตามหรือลดหย่อนผ่อนให้เขา แม้เขาไม่พอใจเขาจะขอลาเอา

บุตรหลานของเขาออกเสียจากโรงเรียนก็ตามใจเขา หน้าที่ของเรา
จำจะต้องสอนให้ถูกต้องตามนิติธรรมของชาติดังได้ชี้แจงให้ฟังแล้ว
อย่างไร ก็ให้สอนไปตามหน้าที่ นั่นแหละจะได้ชื่อว่าสุจริตต่อหน้าที่
ได้ทำประโยชน์ให้แก่ชาติศาสนาด้วยความสามัคคีจงรักต่อเราจริง
คนที่รักชาติแต่ปากนั้นมักมีไป แต่การกู้ชาติและรักษาชาติไว้ได้นั้น
จะสำเร็จด้วยรักชาติแต่ปากก็หามิได้ พระยาไพศาลมีหน้าที่ในกระทรวง
ธรรมการ สำหรับจะผูกหัดกุลบุตรต่อไป ขอให้กำหนดจำไว้ คำที่เรา
กล่าวแก่ครูในโรงเรียนของเรานี้ ใช้ได้สำหรับครูในโรงเรียนอื่น ๆ
ทั่วไปตลอดพระราชอาณาจักรสยามด้วย

ส่วนนักเรียนทั้งหลาย เจ้าจงมีความพากเพียรในการเรียนและ
จงเชื่อฟังคำครูสอน จงอยู่ในถ้อยคำของครูเสมอไป จึงจะได้ชื่อว่า
เป็นเด็กดีและเป็นศิษย์ดี ต่อไปเจ้าจะต้องรับช่วงเป็นผู้บำรุงชาติของเจ้า
และมีหน้าที่ผูกหัดเด็ก ๆ เหมือนอย่างที่ครูผูกหัดเจ้าอยู่ในทุกวันนี้ เจ้า
จะรับทำหน้าที่นั้นได้ดี ก็ด้วยเจ้าผูกหัดตัวของเจ้าดีแต่เวลาเดียวนี้ไป
เพราะฉะนั้นเจ้าต้องเชื่อฟังคำครูสอน โตขึ้นเจ้าจะได้เป็นผู้ผูกหัดลูก
หลานเจ้ากับกุลบุตรซึ่งจะเกิดมาภายหลังเจ้าให้ดีเหมือนเจ้า นั่นแหละ
จึงจะนับว่าเจ้าเป็นผู้สมควรที่จะเป็นผู้สืบต่อการบำรุงชาติไทย

ในที่สุดนี้เราขอขอบใจเจ้าทั้งหลายที่มาให้พรเราในวันนี้ ขอให้
เจ้าทุกคนจงมีความสุขความเจริญ ได้บรรลุประโยชน์และผลสำเร็จ
ในการสอนการเรียนสมความปรารถนาของเจ้าทั้งครูและศิษย์เถิด.

พระราชดำรัส
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ตอบพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาท
ในการเฉลิมพระชนมพรรษา ที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท
ณ วันที่ ๑ มกราคม ร.ศ. ๑๓๑

ตามที่พระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการ ได้มาชุมนุมพร้อมกันและอวยชัยให้พรในวันเฉลิมพระชนมพรรษาของเรานี้ เรามีความยินดีรับพรของท่านทั้งหลาย และขอขอบใจทั่วกัน ความพร้อมเพรียงในวันนี้ทำให้เรารู้สึกปีติยินดีอีกส่วนหนึ่ง เพราะกิจการใด ๆ ที่เราจะหวังทำให้บังเกิดเป็นผลดีแก่ชาติบ้านเมือง ก็ต้องอาศัยความพร้อมใจกันในหมู่ผู้ที่มีหน้าที่ปฏิบัติราชการให้จำเริญยิ่งขึ้น และการที่จะให้บังเกิดความพร้อมใจกันนี้ ก็ต้องอาศัยความเข้าใจในราโชบายแล้ว และเจ้าหน้าที่จะได้มีโอกาสปฏิบัติได้ถูกต้องตามตำแหน่งหน้าที่ของตน ๆ

ส่วนกิจการที่รัฐบาลของเราได้จัดไปแล้วในปีที่ล่วงมาแล้วก็มีอยู่หลายประการ ซึ่งควรจะหยิบยกมากล่าวได้ พอให้ท่านทั้งหลายได้ช่วยยินดีด้วยกับตัวเราบ้าง คือ พระราชบัญญัติอาวุธปืนได้จัดตั้งขึ้นใหม่ เพื่อป้องกันอันตรายอันจะเกิดแต่อาวุธปืนให้น้อยลง ความสำคัญในข้อนี้มีอยู่คือ จะพอมีทางป้องกันมิให้อาวุธปืนตกไปอยู่ในมือผู้ร้ายเพื่อใช้ข่มเหงทำร้ายประชาชน เหมือนช่วยบำรุงความสงบราบคาบในพระราชอาณาจักรอย่างหนึ่ง

การสุขาภิบาล กรมสุขาภิบาลในกรุงเทพฯ กำลังทำการผังท่อประปาอยู่ เมื่อการอันนี้สำเร็จแล้วจะเป็นประโยชน์ดีมาก เพราะการมีน้ำดื่มบริโภคเป็นสิ่งสำคัญสำหรับความอยู่เย็นเป็นสุขของประชาชน กับในหัวเมืองได้จัดการสุขาภิบาลขึ้นที่เมืองภูเก็ตอีกเมืองหนึ่ง

การกระทรวงยุติธรรม ตั้งแต่จัดเปลี่ยนแปลงระเบียบราชการใหม่ ยกศาลฎีกาไปรวมอยู่ในกระทรวงนั้น ราชการดำเนินไปเป็นระเบียบเรียบร้อย ชุนศาลตลาการก็เอาใจใส่พิจารณาชำระสะสางคดีรวดเร็วขึ้นกว่าแต่ก่อน คดีคงค้างศาลก็มีเป็นจำนวนน้อยลงกว่าก่อน

การเล่าเรียน ได้จัดการเล่าเรียนของพระภิกษุทั้งในกรุงและหัวเมืองให้แพร่หลายยิ่งขึ้นกว่าแต่ก่อน การคณะสงฆ์ในกรุงเทพ ฯ ได้จัดวิธีปกครองลงแบบแผนเรียบร้อย ฝ่ายฆราวาสได้จัดตั้งโรงเรียนข้าราชการพลเรือน เฉลิมพระเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มอบเงินซึ่งราษฎรเข้ากันสร้างพระบรมรูปถวายสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวง อันเหลืออยู่กว่า ๘๐๐,๐๐๐ บาท ให้เป็นทุนสำหรับจัดสร้างโรงเรียนนั้น และการเล่าเรียนตามหัวเมืองก็ได้จัดขยายให้แพร่หลายยิ่งขึ้น และจัดโรงเรียนมัธยมให้มีขึ้นอีกหลายหัวเมือง

การสร้างรถไฟสายเหนือ ซึ่งให้หยุดไว้คราวหนึ่งเพื่อรอให้การใช้รถไฟตอนที่ต่อใหม่ไปถึงเมืองอุตรดิตถ์เจริญผลขึ้นพอควรแก่การก่อนนั้น เมื่อรถไฟตอนนั้นได้ผลเจริญขึ้นตามสมควรแก่ความคาดหมายแล้ว จึงได้ให้สร้างรถไฟสายเหนือต่อขึ้นไปในตอนเมืองแพร่ ตอนที่ต่อใหม่ได้เปิดใช้ตั้งแต่บ้านแม่พวกจนถึงตำบลปากบั้นแล้ว รถไฟสายใต้ได้เดินรถแล้วแต่เมืองเพชรบุรีถึงตำบลหัวหินตอน ๑ แต่เมืองตรงเดนถึงตาบลทุ่งสงแขวงเมืองนครศรีธรรมราชตอน ๑ แต่เมืองสงขลาเดินรถไฟถึงเมืองพัทลุงอีกตอน ๑ ส่วนถนนหนทางที่ทำเพื่อบำรุงการค้าขายเพาะปลูก ได้ทำขึ้นในมณฑลนครศรีธรรมราช มณฑลภูเก็ต มีถนนที่ใช้รถไปมาได้แล้วทางกว่า ๑๐,๐๐๐ เส้น และยังจะทำต่อไป

การใช้โทรศัพท์ ได้ขยายใช้ระยะทางไกลออกไปถึงหัวเมืองหลายทาง

ส่วนทางพระราชไมตรีระหว่างนานาประเทศกับกรุงสยามในเวลานี้เรียบร้อยดีอยู่ทั่วไป เป็นที่ควรพอใจได้อีกอย่างหนึ่ง

ส่วนการที่นับว่าได้จัดขึ้นโดยอาศัยความศรัทธาหรือเต็มใจในส่วนบุคคลและได้รับความอุดหนุนของรัฐบาล เรามีที่ควรจะยกมากล่าวได้บ้าง ดังจะกล่าวต่อไปนี้

ในการพยาบาลไข้เจ็บ โรงพยาบาลได้จัดตั้งขึ้นใหม่ในกรุงเทพฯ คือ วชิรพยาบาล ๑ ปาสเตอร์อินสติจูต ๑ และได้จัดการโรงพยาบาลแพร่หลายออกไปถึงหัวเมือง มีโรงพยาบาลเบญจมาธิราชอุทิศ ที่ประชาชนชาวมณฑลกรุงเก่าได้พร้อมกันสร้างขึ้นเป็นที่ระลึก สนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงเป็นต้น บทแลราษฎรออกทรัพย์ตายมาก จะได้จัดการปลูกผีให้แก่ราษฎร ให้ได้โอกาสปลูกผีได้ทั่วพระราชอาณาจักร

โรงเรียนได้ตั้งขึ้นในกรุงเทพฯ ที่เป็นโรงเรียนใหญ่หลายโรงเรียน คือ โรงเรียนมหาดเล็กหลวง โรงเรียนการช่างการพาณิชย์ โรงเรียนเบญจมราชูทิศ ซึ่งชาวกรุงเทพฯ ได้พร้อมกันเรี่ยไรสร้างเฉลิมพระเกียรติของพระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงอีกแห่งหนึ่ง

อนึ่ง เมื่อกล่าวถึงโรงเรียนแล้ว ก็ควรกล่าวต่อไปว่า ได้จัดตั้งสภาลูกเสือให้มีขึ้นทุกมณฑล เพื่อบำรุงการฝึกหัดเด็กชายที่เป็นนักเรียนนั้น ในทางฝึกฝนใจให้รู้จักเป็นพลเมืองดีมีผู้นิยมมาก

ส่วนในการปกครองที่จะได้คิดจัดต่อไปมีอยู่ซึ่งควรจะยกมากล่าวได้ในที่นี้ คือ จะได้แก้ไขกฎหมายการกะเกณฑ์แรงราษฎรลดหย่อนผ่อนลง เพื่อบำรุงการทำมาหาเลี้ยงชีพ

ส่วนการค้าขายได้ร่วงโรยมา ๒ ปี เพราะเหตุที่ฤดูไม่ปกติทำนาไม่ได้ผลดี มีความอัตคัดแทบทั่วพระราชอาณาจักรถึง ๓ ปีติด ๆ กัน มาปีนี้แต่แรกก็น่ากลัวว่าการทำนาจะไม่ได้ผลดีอีก แต่อาศัยความพากเพียรของราษฎรเพาะปลูกมากยิ่งกว่าแต่ก่อน และเจ้าหน้าที่ได้เอาเป็นธุระระวังการระบายน้ำให้ราษฎรทั่วไป เมื่อปลายปีฝนมีมา เป็นประโยชน์แก่การทำนาได้ผลดีกว่า ๓ ปีที่ล่วงมาแล้ว หวังใจว่าจะพ้นความอัตคัดขัดสนและการค้าขายจะดีขึ้น

เมื่อเห็นแล้วว่า การระบายน้ำเป็นการสำคัญของการทำนา จึงตั้งใจว่าจะบำรุงการนี้ให้ยิ่งขึ้นในภายหน้า รัฐบาลของเราจะได้ปรึกษาหารือดำริการนี้ต่อไป

ในที่สุดนี้เราขอกล่าวแก่บรรดาท่านที่มาประชุมอยู่ ณ ที่นี้ว่า ความมั่นคงแห่งกรุงสยามและความจำเริญรุ่งเรือง ควรถือเอาเป็นข้อสำคัญที่มุ่งหมายแห่งเราท่านทั้งหลายทั่วกัน จะแลดูการใด ๆ ควรดูอย่างกว้าง ๆ ไม่ควรจะคิดจะดูแคบ ๆ แต่เฉพาะตรงหน้าเท่านั้น คือถ้าจะคิดให้เป็นประโยชน์หรือสะดวกแต่เฉพาะแก่กิจการในหน้าที่ของตนเองเท่านั้นไม่พอ ต้องคิดถึงประโยชน์แห่งการปกครองทั่วไป ถ้าการภาคหนึ่งเดินไป แต่ภาคหนึ่งยังไม่พร้อมที่จะเดิน จะนับว่าดีไม่ได้ การปกครองก็เหมือนการทัพ ถ้าทัพหน้ารีบรัดเดินไป ก็คงจะถึงสนามรบก่อนจริง แต่ถ้าทัพหนุนและกองเสบียงเดินไม่ทัน ก็จะเป็นเครื่องตัดประโยชน์แห่งกองหน้านั้นเอง ถึงจะรบเก่งปานใดไม่มีกำลังหนุนและเสบียง แล้วก็คงต้องอดและกำลังลดลง จนจะรบต่อไปไม่ไหวก็จะต้องถอยเท่านั้น เพราะฉะนั้นก่อนที่แม่ทัพใหญ่จะสั่งให้เดินกองทัพ จึงต้องคิดหน้าคิดหลังให้ตลอดเมื่อเตรียมการไว้เสร็จแล้ว

แน่ใจแล้วจึงสั่งให้ยก การที่ทัพหน้าจะรีบยกไปโดยด่วนนั้น ถ้าแม้โชคดีมีชัยชำนะก็ดีไป และผู้บัญชาการทัพหน้าก็คงจะได้ความชอบ แต่ถ้ายกไปเสียท่วงทีความผิดก็จะต้องตกอยู่ที่แม่ทัพใหญ่ เพราะผู้ใหญ่ที่ไหนจะชัดผ้น้อยได้ ต้องยอมรับผิดในส่วนที่จัดกองหนนและเสบียงตามไปไม่ทัน ข้อนี้อุปมาฉันใด การปกครองก็อุปไมยฉันนั้น เพราะฉะนั้นขอท่านทั้งหลายจงตริตรองดูให้ดี และต้องรู้สึกความลำบากของเราบ้าง เมื่อรู้สึกแล้ว เราเชื่อแน่ว่าท่านทั้งหลายคงจะตั้งใจช่วยกันปฏิบัติกิจการในหน้าที่ ด้วยความมุ่งในความพร้อมเพรียงและด้วยความสามัคคีปรองดอง ไม่แย่งกันเกี่ยงกันเดินหน้าในเมื่อยังไม่ถึงเวลาสมควร ที่จะจัดการแผนกของท่านให้ดำเนินไปเร็วทันใจ ขอจงอย่าได้สงสัยไปว่า เราเพิกเฉยเพราะไม่เอาใจใส่เออเฟอเลย ขอจงเข้าใจว่า ถ้าแม้มีข้อใดการใดทีดเหมือนดำเนินช้าไป ขอจงเข้าใจเถิด ว่าเป็นเพราะยังเตรียมการไม่พร้อมเพรียงพอที่เราจะทำไปได้โดยแน่ใจว่าจะสำเร็จ จึงรอไว้เพื่อตระเตรียมต่อไป การโทษกันเองไม่เป็นหนทางที่จะทำให้การงานดีขึ้น ตรงกันข้ามจะกลับเป็นเครื่องทำให้เกิดกินใจกัน และการกินใจกันนั้นเป็นข้าศึกแก่ความสามัคคีเป็นอย่างยิ่ง และชาติใดที่แตกสามัคคีกันก็เหมือนมีหนอนบ่อนไส้ เครื่องให้เพื่อนบ้านดูถูกเท่านั้น ถ้าท่านทั้งหลายมีความจงรักภักดีและมีจิตปรารถนาในความรุ่งเรืองแห่งชาติไทยแท้จริงแล้ว ก็ต้องช่วยกันบ้องกันบรรดากิจการซึ่งจะทำให้เพื่อนบ้านดูถูกชาติไทยได้นั้นแหละจึงจะเป็นการสมควร

ขอท่านทั้งหลายจงได้รับความชอบใจของเรา และขอจงได้มีความสุขทั่วกันเทอญ

พระราชดำรัส

ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ตอบเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล

ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง

ในพระบรมราชูปถัมภ์ ณ พระตำหนักสวนจิตรลดารโหฐาน

วันที่ ๑๒ พฤศจิกายน พระพุทธศักราช ๒๔๕๖

เราได้ฟังคำพระยาไพศาล* กล่าวเป็นที่จับใจ การยกกรณียกิจของพระเจ้าแผ่นดินขึ้นกล่าว เพื่อให้ทรงระลึกเป็นเครื่องสำราญพระราชหฤทัยในราชกิจซึ่งได้ทรงกระทำสำเร็จแล้ว หรือเพื่อทรงตรวจตราแก้ไขต่อไป เป็นธรรมเนียมที่สืบมาแต่ครั้งโบราณดึกดำบรรพ์ ผู้จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์ มีพราหมณ์เป็นต้นได้เป็นผู้กระทำหน้าที่เช่นนี้ ครั้นต่อมาถึงพุทธกาลธรรมเนียมเช่นนี้ยังคงใช้กันสืบต่อมา ดังปรากฏด้วยการถวายเทศน์เรื่องทศพิธราชธรรมในพิธีบรมราชาภิเษกเป็นต้น หน้าที่เช่นนี้บัดนี้พระยาไพศาลได้ทำแล้วบริบูรณ์

การตั้งคลังออมสินและออกพระราชบัญญัติธนานามสกุลที่ยกขึ้นกล่าวนั้นเป็นการสำคัญและจำเป็นมาก แท้จริงเรื่องคลังออมสินนี้เราได้คิดมานานแล้ว แต่หากยังมีข้อขัดข้องบางอย่างซึ่งในเวลานั้นจะยังจัดไม่ได้ จึงได้พึ่งมาสำเร็จ และได้ออกพระราชบัญญัติในต้นศกนี้ ที่เราต้องกล่าวเช่นนี้เพราะจะให้เห็นว่า การที่จะทำอะไรให้เป็น

---

* จางวางเอก เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี

ประโยชน์แก่บ้านเมืองซึ่งเป็นการสำคัญและยากนั้นไม่ใช่พอนึกจะทำก็ทำได้ง่ายๆ จำที่เราจะต้องคิดหน้าคิดหลังให้รอบคอบมุ่งให้ได้ประโยชน์แก่บ้านเมืองจริง ป้องกันทางเสื่อมเสียพลั้งพลาดต่าง ๆ ให้ดีที่สุดที่จะเป็นไปได้ จงเห็นเถิดว่าราชกรณียกิจของพระเจ้าแผ่นดินนั้น เป็นภาระที่หนักและยากเพียงไร แต่การวิจารณ์สอดส่องตระเตรียมในเบื้องต้นของกิจใดที่จะพึงกระทำลงไปนั้น คนทั้งหลายโดยมากผู้ดูอยู่แต่ข้างนอกก็ย่อมแลไม่เห็น จะเห็นได้ต่อเมื่อกิจนั้นได้กระทำลงไปเป็นผลปรากฏแล้ว เปรียบเหมือนการสร้างทางรถไฟที่จะต้องแหวะเขาหรือขุดอุโมงค์ลอดไป เพื่อไม่ต้องให้รถเดินทางอ้อมให้เป็นการเปลืองเวลาและเปลืองเงิน ก็ต้องเตรียมแหวะเขาปากช่องหรือขุดอุโมงค์ทะลวงเขาให้เสร็จก่อน แล้วจึงวางรางและปล่อยรถเดินได้ การแหวะเขาหรือขุดอุโมงค์ซึ่งเป็นส่วนไม่ใช่ง่ายของงานสร้างทางรถไฟนั้น คนที่ไม่ได้เห็นและไม่ทราบเรื่องก็ย่อมไม่รู้สึกว่าได้ทำอะไรอยู่ที่ไหน ต่อเมื่อรถเดินได้แล้วจึงจะปรากฏว่าทางรถไฟได้ทำแล้ว ข้อนี้ฉันใด ราชกรณียกิจของเราซึ่งต้องคิดต้องตรวจเตรียมล่วงหน้าก็ฉันนั้น

คนในสมัยนี้ชอบออกความเห็น การออกความเห็นนั้นมีประโยชน์ คือได้เป็นเครื่องดำริรอบคอบของผู้ปกครอง แต่ส่วนโทษก็มีมากเหมือนกัน เพราะผู้ที่จะออกความเห็นถ้าไม่รู้ตลอดถึงการภายในว่าได้มีได้กระทำอยู่แล้วอย่างไร ก็ออกความเห็นบุ่มบ่ามไปตามอัตโนมัติเหมือนกับคนที่อยู่ไกลไม่ได้เห็นชัยภูมิพื้นที่ และไม่ทราบถึงการที่เขาแหวะขุดอุโมงค์อยู่ ก็คิดก็พูดและโจษกันผิด ๆ ถูก ๆ ไปตามชอบใจ

โดยพลตนเอง คนแรกบางทีจะพูดแต่เล็กน้อยก่อน แต่คนที่สองจะต่อให้มากขึ้นไปอีก พอถึงคนที่สามที่สี่เรื่องยิ่งมากออกไปทุกที ความยิ่งมากคนเข้าเรื่องยิ่งชวนให้ฟังซ่านมากเข้า การออกความเห็นของคนโดยมากยังเป็นอยู่เช่นนี้ ผู้ที่เขาออกความเห็นถูกต้องและเป็นประโยชน์แท้จริงนั้น เขาย่อมสืบให้รู้ความตื้นลึกหนาบางโดยละเอียดและใคร่ครวญให้รอบคอบในหนทางของการงานเสียก่อนแล้วเขาจึงพูดและออกความเห็น อันปัญญากับสติเป็นของคู่กัน เรากเรียกควบกันอยู่แล้วว่าสติปัญญา คนเราจะมีแต่ปัญญาและเขาวนเป็นเครื่องพาแล่นไปฝ่ายเดียวไม่ได้ จำต้องใช้สติสำหรับเป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งกำกับไปกับปัญญาด้วย เมื่อพร้อมทั้งสติและปัญญาโดยบริบูรณ์แล้ว ความคิดและความเห็นจึงจะเป็นไปเพื่อประโยชน์อันสุขุม คนที่คิดกล่าวฟุ้งซ่านไปตามชณะจิตนั้นจะยึดถือเอาเป็นหลักหรือเอาแน่นอนนักไม่ได้

อนึ่ง คนเราถ้าจะกล่าวถึงคุณธรรมทั่วไปแล้ว ก็จะต้องให้เปรียบด้วยเรือที่มีสมอและเครื่องผูกสำหรับยึดมั่น เรือลำใดไม่มีสมอหรือเครื่องผูก เรือลำนั้นอาจลอยเพ่นพ่านไปตามกระแสน้ำ สมอเครื่องผูกเป็นสิ่งที่จะยึดเหนี่ยวให้เรือจอดประจำที่อยู่ได้โดยปราศจากอันตราย สมอเครื่องผูกของคนเรานี้ คือ ศาสนา ธรรม คือคำสอนของศาสนาย่อมรักษาผู้ที่ครองธรรมนั้น ศาสนาของเราสอนให้เรามีเมตตาจิตหรือทุกข์สุขของผู้อื่น สิ่งไรเมื่อทำเข้าแล้วคนอื่นจะได้ทุกข์หรือความเสียหายเพราะเรา สิ่งนั้นศาสนาห้ามไม่ให้เราทำ พึงเห็นได้ชัดในสิกขาบทต่าง ๆ ซึ่งกำหนดให้เราสำรวมระวังกาย วาจา ใจ

เพื่อประโยชน์นั้น ศาสนาย่อมเป็นประโยชน์มากในการที่สอนให้เรา
นึกถึงผู้อื่นแผ่เมตตาจิตแก่สัตว์ทั่วไปดังนี้ ส่วนตัวเราเองนั้นไม่สู้
กระไรนัก เพราะเราย่อมจะคิดและระวังอยู่มากกว่าผู้อื่นโดยปรกติแล้ว
บางคนชอบกล่าวว่า ศาสนาเก่าเกินสมัยเสียแล้ว เพราะได้ตั้งมากว่า
สองพันปี คำที่กล่าวเช่นนั้น ชื่อว่ากล่าวด้วยหลง แท้จริงศาสนา
ไม่รู้จักเก่าเลยเพราะท่านวางไว้กว้างพอ ไม่ว่าความเป็นไปในสมัยใด
ย่อมมีช่องที่จะเข้ารวมอยู่ในวงของศาสนาได้ทั้งนั้น เช่นที่ได้ชี้ให้เห็น
แล้วข้างต้น ผู้ใดเข้าใจและประพฤติได้ถูกต้อง ผู้นั้นชื่อว่าเป็นสัมมา-
ทิฏฐิ ผู้ใดหลงและประพฤติผิด ถึงจะเรียกตนว่าเป็นพุทธศาสนิกชน
ความประพฤติของผู้นั้นก็หาใช่สัมมาทิฏฐิไม่

ข้อความที่ได้กล่าวมานี้ เจ้าทั้งหลายผู้ยังเป็นนักเรียนอยู่คงยัง
ไม่เข้าใจได้ตลอด แต่เราพูดไว้สำหรับครู เพื่อครูจะได้สั่งสอนศิษย์
ของตนๆ สืบไป เด็กๆ เป็นผู้ที่กำลังจะเรียน ถ้ามีแบบอย่างชักจูงไป
ทางไหนก็อาจหันไปทางนั้นได้ง่าย ทั้งทางดีและทางชั่ว เพราะฉะนั้น
จึงจำเป็นต้องมีโรงเรียนสำหรับฝึกสอนเด็กให้หันไปในทางที่ดี โรงเรียน
ที่สอนเฉพาะเวลากลางวันนั้นครูมีเวลาอยู่กับเด็ก การศาสนาเขาก็
สอนเหมือนกันที่เรียกว่าจรรยา แต่นักเรียนเรียนจรรยาที่โรงเรียนแล้ว
เมื่อเลิกจากโรงเรียนพ้นครูไป จรรยาที่ครูสอนนั้นก็เป็นอันทิ้งเสียด้วย
ถ้าโรงเรียนเป็นบ้านของนักเรียนด้วยเช่นโรงเรียนนักเรียนกินอยู่ประจำ
การฝึกสอนและการควบคุมได้มีอยู่ตลอดเวลา เพราะเราหวังประโยชน์
เพื่ออุดหนุนการฝึกสอนเช่นนี้ เราจึงตั้งโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขึ้น

และได้สังเกตดูก็เห็นว่าครูในโรงเรียนมหาดเล็กหลวงของเราก็ได้เอาใจใส่ฝึกสอนศิษย์ในทางนี้เป็นที่พอใจของเรา แต่เมื่อได้ชมเช่นนี้แล้วอย่าไปถือเสียว่าดีพอแล้ว ไม่ต้องพยายามให้ดียิ่งขึ้นไปอีก ถ้าเช่นนี้ก็จะเป็นอันหยุดและถอยหลังทันทีจะต้องได้ผลตรงกันข้ามกับที่ชมขอให้นึกว่าถ้าขว้างก้อนหินขึ้นไปในอากาศ เมื่อสิ้นกำลังที่ขว้างแล้วและก้อนหินนั้นไม่อาจสูงต่อไปได้อีกแล้วมันจะเป็นอย่างไรบ้าง มันก็ต้องกลับตกลงมาเท่านั้น บรรดาครูทุกคนต้องพยายามทำหน้าที่ของตน ๆ ให้ดียิ่งขึ้นอยู่เสมอ ถ้าเปรียบอย่างก้อนหินที่ขว้างขึ้นไปในอากาศก็ต้องให้สูงที่สุดที่จะสูงได้ ยิ่งใกล้สวรรค์ได้เพียงใดยิ่งดี

ส่วนเด็ก ๆ เจ้าต้องตั้งใจฟังและจำคำที่ข้าสั่งสอนนี้ไว้ อะไรไม่เข้าใจ เจ้าจงถามครู ครูเขาได้ฟังตลอดแล้วเขาคงเข้าใจและชี้แจงแก่เจ้าได้ เจ้าเหล่านี้ข้าถือเหมือนลูกของข้า ส่วนตัวเจ้า ๆ ก็ต้องรู้สึกว่าข้าเป็นพ่อเจ้า ธรรมดาพ่อกับลูก พ่อย่อมอยากให้ลูกดีเสมอ ถ้าถ้าลูกประพฤติตัวดีสมใจพ่อ พ่อก็มีใจยินดี ถ้าลูกเหลวไหลประพฤติแต่ความเสื่อมเสีย พ่อก็โทมนัส ลูกคนใดที่ประพฤติตนเลวทรามต่ำช้าเป็นเหตุให้พ่อได้ความโทมนัส ลูกคนนั้นเป็นลูกเนรคุณพ่อ เพราะฉะนี้ข้าก็ขับเจ้าทุกคนว่า เจ้าต้องตั้งใจประพฤติตนให้ดี เชื่อฟังคำสั่งสอนของครู และช่วยกันรักษาชื่อเสียงของโรงเรียนเสมอ ต่อไปภายหน้าเมื่อเจ้าเติบโตขึ้นจะออกไปทำงานที่ไหน เมื่อใครเขาทราบว่าเจ้าออกไปจากสำนักโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ให้เขาคิดว่าอ้อ พอแล้วไม่ต้องถามถึงอื่นอีกต่อไปก็ได้ สำนักนี้เขาฝึกสอนกันดี เจ้าออกมา

แต่สำนักนั้น เขาก็เต็มใจอยากได้เจ้าไป ถ้าได้เช่นนั้นจึงจะชื่อว่า เจ้าได้ช่วยกันทำชื่อเสียงอันดีให้แก่โรงเรียน จงระวังจงหนัก อย่าให้กลายเป็นตรงกันข้าม คือ อย่าทำให้คนทั้งหลายเขารู้สึกว่าโรงเรียนมหาดเล็กหลวงเหลวไหล คนที่ออกไปจากโรงเรียนนี้ไม่มีใครเขาอยากคบ การรักษาชื่อของโรงเรียนหรือหมู่คณะเช่นนี้เป็นการยากนัก เพราะถ้าใครไปทำความเสียหายเข้าคนหนึ่ง เขาก็ชนชื่อว่า คนพวกนั้นทำความเสียหายอย่างนั้นๆ เสียคนเดียวอาจพาให้เสียไปด้วยกันทั้งพวก เพราะฉะนั้นเจ้าทุกคนต้องระวังให้ดี อย่าคิดถึงแต่ตัวเจ้า ต้องคิดถึงหมู่คณะ คือโรงเรียนให้จงมาก ตั้งใจรักษาชื่อเสียงให้ดี หมั่นทำคุณประโยชน์ให้แก่โรงเรียนให้เป็นชื่อเสียงแก่โรงเรียนสืบไป ให้สมความปรารถนาของข้าที่ตั้งโรงเรียนขึ้นให้เจ้าเรียน ในที่นี้ข้าจะพูดซ้ำอีกว่าให้เจ้าตั้งใจฟังถ้อยคำของข้าและจำไว้ อะไรไม่เข้าใจให้ไปถามครู ครูเขาได้พร่ำสอนมาบอยู่แล้วเขาคงชี้แจงแก่เจ้าได้ตลอด

ในที่สุดนี้เราก็ขอให้เจ้าทั้งหลายตั้งใจทำหน้าที่ของตนๆ ให้ดียิ่งขึ้น และขอให้พรให้เจ้ามีความสุขสำราญทั่วกัน

พระราชดำรัส

ตอบคำกราบบังคมทูลพระกรุณาถวายเสื้ออาจารย์

ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในพระบรมราชปถัมภ์

เมื่อวันที่ ๒๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๖

เราชอบใจพระอภิรักษ์และท่านทั้งหลายที่พร้อมใจให้เสื้อครุยอาจารย์แก่เราในวันนี้ การศึกษาย่อมเป็นการสำคัญอย่างยิ่ง และเป็นต้นเหตุแห่งความเจริญของชาติบ้านเมือง ผู้ใดอุดหนุนการศึกษาผู้นั้นชื่อว่าอุดหนุนชาติบ้านเมืองด้วย เราตั้งใจที่จะบำรุงการศึกษาของบ้านเมืองเราอยู่เสมอ เพราะฉะนั้นเมื่อสิ่งใดที่เราได้ทำมาแล้วในทางนี้ ได้มาเป็นผลปรากฏแก่ตาท่านทั้งหลาย จึงเป็นที่พอใจของเรายิ่งนัก แต่เป็นธรรมดาอยู่เองที่เราจะทำการให้สำเร็จแต่ลำพังไม่ได้ ต้องอาศัยความช่วยเหลือของท่านทั้งหลายให้พร้อมมือกันดำเนินการตามทางที่ชอบที่ควร ให้เหมาะแก่ความต้องการของบ้านเมือง เราจึงจะบรรลุผลสำเร็จได้ตามความปรารถนา

ประเทศทั้งหลายย่อมเจริญได้ด้วยการศึกษา ประเทศใดปราศจากการศึกษา ประเทศนั้นต้องเป็นป่าเถื่อน ประเทศต่าง ๆ ย่อมมีศิลปวิชาการต่าง ๆ กัน เราก็มีศิลปวิชาการของเรา เราจำจะต้องช่วยกันทะนุบำรุงให้เจริญขึ้น สิ่งใดที่เป็นที่นิยมในสมัยนี้และจะเป็นคุณประโยชน์แก่เรา เราต้องรับเอาและปรุงแต่งของเราขึ้น ให้ได้

ประโยชน์เต็มตามที่ควรจะได้ เราจำต้องก้าวไปข้างหน้าเสมอ ยิ่งก้าวไปได้ไกลเพียงใดก็ยิ่งดี เราต้องไม่ถอยหลังเลยเป็นอันขาด แม้แต่หยุดอยู่ที่ก็ไม่ได้ เพราะการหยุดก็เสมอด้วยการถอยหลัง ใครๆ เขาก้าวเลยไปแล้ว เราหยุดอยู่ก็ต้องล้าหลัง เขาไกลออกไปทุกทีนั่นเอง ที่เท่ากับถอยหลังไม่ใช่อื่น

ท่านทั้งหลายที่ได้รับเสืออาจารย์ เสือครู ไปแล้วในวันนี้ และทั้งที่ยังไม่ได้รับ ขอจงตั้งใจทำคุณประโยชน์ให้แก่การศึกษาสำหรับชาติบ้านเมืองเราให้สมแก่ที่ได้รับความยกย่อง และสมแก่ที่เป็นผู้มีวุฒิความสามารถ เสือครูอาจารย์และครูนี้ ไม่ใช่จะมีไว้สำหรับแต่งเล่นเก๋ๆ มีไว้สำหรับเป็นเครื่องแสดงวุฒิและความสามารถในทางสั่งสอน ทำคุณประโยชน์ให้แก่การศึกษา ขอท่านทั้งหลายจงตั้งใจทำประโยชน์เช่นนั้นให้สมแก่ที่ได้รับความยกย่องเถิด

ส่วนเด็กๆ เจ้ายังมีอายุอยู่ในระหว่างเล่าเรียน เจ้าจงตั้งใจเล่าเรียน เมื่อโตขึ้นจะได้เป็นคนดี มีวิชาความรู้และสามารถทำคุณประโยชน์ให้แก่ชาติบ้านเมืองของเจ้าได้มาก ไม่เสียทีที่เจ้าเกิดมาเป็นคนไทย

เรายินดีที่ได้เห็นนักเรียนโรงเรียนราชวิทยาลัยมาพร้อมเพรียงกับโรงเรียนมหาดเล็กหลวงในวันนี้ เมื่อการกรีฑาในระหว่างสองโรงเรียนสำแดงความสามัคคีซึ่งกันและกัน ครั้งนับว่าเป็นครั้งแรก แต่ไม่ใช่ครั้งที่สุด คงจะได้มีการประชุมกันพร้อมเพรียงเช่นนี้ทุกปีไป ขอให้เจ้าทั้งหลายตั้งใจช่วยกันรักษาชื่อเสียงและเกียรติยศของโรงเรียน

ทำความงามความเจริญให้แก่โรงเรียน ต่อไปเมื่อเจ้าเติบโตขึ้น จะออกไปทำงานที่ไหน เมื่อใครเขาทราบว่า เจ้าออกจากสำนักโรงเรียนมหาดเล็กหลวงหรือโรงเรียนราชวิทยาลัย ขอให้เขามีความพอใจและอยากได้เจ้าไว้ เช่นนี้จึงจะเป็นชื่อเสียงแก่โรงเรียนของเจ้า และเป็นประโยชน์แก่ตัวเจ้าด้วย ในที่สุดนี้เราขอให้เจ้าทั้งหลายมีความเจริญสุขสิริสวัสดิ์ทั่วกัน

พระราชดำรัส
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ตอบพระบรมวงศานุวงศ์และข้าทูลละอองธุลีพระบาทฝ่ายหน้า
ที่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท
ณ วันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๖

เราขอขอบพระทัยพระบรมวงศานุวงศ์ และขอขอบใจข้าราชการ ที่ได้พร้อมกันอวยชัยให้พรเราในวันเกิดเราปีนี้ เรามีความยินดีที่ได้เห็นความพร้อมเพรียงและความไมตรีอันท่านทั้งหลายมีอยู่แก่ตัวเรา ทำให้เราอิ่มใจเป็นอย่างยิ่ง

บัดนี้เราจะได้แสดงถึงกิจการที่รัฐบาลของเราได้จัดไปแล้วภายใน ๑๒ เดือนที่ล่วงมาในระหว่างวันที่ ๑ มกราคม ศกก่อนจนถึงวันนี้ เพื่อท่านทั้งหลายจะได้แลเห็นว่า กิจการในบ้านเมืองเราได้ดำเนินไปแล้วอย่างไร

ในการปกครองหัวเมือง ที่ได้จัดตั้งมณฑลร้อยเอ็ดขึ้นอีกมณฑล ๑ นั้น ปีนี้ได้จัดวางระเบียบศาลยุติธรรมสำหรับมณฑลนี้ขึ้นอีกมณฑล ๑

ได้ตั้งพระราชบัญญัตินามสกุลขึ้นแล้ว พระราชบัญญัตินี้หวังว่าจะเป็นเหตุให้เกิดประโยชน์ในสมาคม และเป็นเครื่องอุดหนุนแก่การรักษาคุณสมบัติของชาติตระกูลในภายหน้า จะเป็นเครื่องช่วยเตือนใจให้ต่างคนต่างระวังรักษาเกียรติคุณและชื่อเสียง ไม่เฉพาะแต่ในส่วนตนเอง ทั้งจะต้องรักษาชื่อเสียงแห่งสกุลด้วย

ได้ให้ตั้งข้อบังคับลดหย่อนผ่อนผันการเกณฑ์แรงราษฎรใช้ราชการให้น้อยลงกว่าแต่ก่อน และให้มีช่องที่ผู้หมั่นเพียรประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพโดยไม่เกียจคร้าน จะพ้นจากการกะเกณฑ์ได้ทีเดียว

ได้ตั้งพระราชบัญญัติอาวุธปืน เพื่อป้องกันมิให้โจรผู้ร้ายหาอาวุธปืนทำร้ายผู้อื่นได้โดยง่าย

ได้ตั้งพระราชบัญญัติโคกระบือและม้าต่างเพื่อจะห้ามปรามมิให้สิ่งซึ่งมีโทษร้ายยิ่งกว่าผีนแพร่หลายในประชุมชน

ได้ประกาศเลิกอนุญาตการเล่นไพ่ในเวลานักขัตฤกษ์ได้ตามใจเพื่อจะบรรเทาความนิยมของราษฎรต่อการเล่นพนันให้น้อยลง

ได้ตั้งพระราชบัญญัติป้องกันโรคระบาด เพื่อจะให้จัดการป้องกันโรคร้ายที่ติดต่อกัน มีอหิวาตกโรคและกาฬโรคเป็นต้น ให้สะดวกขึ้นกว่าแต่ก่อน

ในระยะปีที่ล่วงมาแล้ว นับว่าโรคภัยไข้เจ็บเบาบาง ถึงกระนั้นเพื่อจะป้องกันไข้ทรพิษ ซึ่งเคยเกิดขึ้นมากในปีที่ล่วงแล้ว ได้จัดให้หมอหลวงแยกย้ายกันเที่ยวปลูกป้องกันไข้ทรพิษ ให้เป็นทานแก่ราษฎรทั้งในกรุงและหัวเมืองหลายมณฑล มีความยินดีที่ราษฎรมีความนิยมต่อการอันนี้ เห็นได้ว่าตั้งแต่แพทย์ได้ไปลงมือปลูกป้องกันไข้ทรพิษราษฎรพากันมาให้หมอปลูกมากกว่ามาก เป็นประโยชน์แก่การป้องกันภยันตรายได้อย่าง ๑ ขอถือโอกาสนี้ชอบใจคนทั้งหลายที่ได้ช่วยกันจัดตั้งโรงพยาบาลขึ้นตามหัวเมืองมีหลายแห่ง ตลอดจนพวกมิชชันนารีอเมริกันที่ได้เอาธุระแก่การกุศลอันนี้ มีการที่ได้จัดตั้งโรงพยาบาลโรคเรื้อนขึ้นในมณฑลพายัพเป็นต้น

รถไฟสายเหนือในระหว่างปีที่ล่วงมาแล้วนี้ ให้วางรางต่อจากบ้านแม่พวกแขวงเมืองแพร่ต่อไป จนถึงบ้านปากท่าแขวงเมืองนคร

ลำปางแล้วอีกตอน ๑ ต่อนั้นไปถึงตอนที่ทำยากยิ่งกว่าตอนอื่นในรถไฟสายเหนือ ด้วยจะต้องทำข้ามแนวเขาหลายแนว ต้องตัดภูเขาต้องเจาะอุโมงค์ และต้องทำสะพานข้ามห้วยข้ามเขามากกว่ามาก การสร้างรถไฟตอนนี้ จะต้องเปลืองกำลังและเวลามากกว่าตอนอื่น ส่วนรถไฟสายใต้ก็ได้ทำต่อไปเสมอ จะได้เปิดรับส่งคนโดยสารในวันที่ ๑ มกราคม นี้ ๓ ตอน คือ แต่หัวหินถึงวังพงในแขวงเมืองปราณบุรีตอน ๑ แต่กลางเมืองสงขลาไปถึงพัทลุงตอน ๑ สายเมืองตรังเปิดถึงตำบลทุ่งสงแขวงเมืองนครศรีธรรมราชตอน ๑ อนึ่งรถไฟสายใต้นี้ ได้ตกลงที่จะทำสายแยกจากที่อู่ตะเภาแขวงเมืองสงขลาไปต่อรถไฟอังกฤษที่พรมแดนเมืองไทรบุรีอีกสาย ๑ เมื่อสายนี้แล้ว การรับส่งทางไปรษณีย์และทางไปมาในระหว่างเมืองเรากับยุโรปจะเร็วขึ้นได้อีกหลายวัน

มีความยินดีที่การทำนาในปีนี้ เมื่อว่าโดยทั่วไปนับว่าได้ผลดีอีกปี ๑ ด้วยเจ้าพนักงานปกครองท้องที่และราษฎรได้เคยเห็นประโยชน์ในวิธีบีดน้ำอย่างทำมาเมื่อปีที่แล้ว ถึงปีนี้น้ำท่าน้อย นาซึ่งต้องอาศัยน้ำท่า ราษฎรก็ช่วยกันบีดให้เป็นผลดีได้ ในมณฑลกรุงเทพ ฯ นี้ รัฐบาลได้พยายามทำประตูน้ำใหญ่ที่บางเหี้ยมาหลายปีพึ่งสำเร็จในปีนี้ พอสำเร็จก็ได้เห็นผลดี ที่นาซึ่งเคยถูกน้ำเค็มขึ้นมาทำให้ที่เสียกลับเป็นดีขึ้นได้โดยมาก และเชื่อว่าท้องที่ทางนี้ยังจะดีได้ยิ่งขึ้นต่อไป

เราได้ปรารภมาช้านาน ว่าการทะนุบำรุงราษฎรนั้น จะบำรุงเพียงการเพาะปลูกอย่างเดียว แม้การเพาะปลูกจะได้ผลดี ราษฎรก็ยังไม่ได้รับประโยชน์เต็มตามควรที่จะได้ เพราะเมื่อราษฎรทำไร่นาค้าขายได้ทรัพย์มาไม่มีที่เก็บทรัพย์รักษาไว้ให้มั่นคง จึงมักเอาไปเล่นการพนัน และเป็นเครื่องยั่วยวนให้โจรผู้ร้ายเบียดเบียน ถ้ามีที่

เก็บรักษาเงินของราษฎรไว้ให้มั่นคง ใครทำมาหากินได้เท่าใดให้ฝากได้ และเมื่อจะต้องการไปใช้เป็นทุนรอนทำมาหาเลี้ยงชีพเมื่อใดก็ให้เรียกได้ อย่างนี้ราษฎรจึงได้รับประโยชน์การทำมาหาเลี้ยงชีพของตนเต็มตามสมควร ด้วยคิดเห็นดังนี้ จึงได้ตราพระราชบัญญัติจัดตั้งคลังออมสินขึ้น เมื่อแรกตั้งจำต้องจัดแต่ในกรุงเทพ ฯ ให้คนเข้าใจการและเห็นประโยชน์ก่อน ตั้งแต่คลังออมสินได้ตั้งมา พอบรรจบได้ครบรอบปี ๑ มีความยินดีที่เจ้าพนักงานได้จัดการได้ดังเราประสงค์ แม้ในชั้นต้นมีคนเห็นประโยชน์ได้นำเงินมาฝากไว้มาก จึงเห็นว่าถึงเวลาที่ควรจะขยายให้เป็นประโยชน์กว้างขวางต่อออกไปถึงหัวเมือง หวังใจว่าจะได้จัดการตั้งคลังออมสินขยายต่อออกไปโดยลำดับแต่นี้ไป

การทำเหมืองแร่ดีบุกเจริญมาหลายปี ยังมีการทำมากขึ้น และได้จำนวนดีบุกจำหน่ายไปต่างประเทศจากพระราชอาณาจักรนี้ มากขึ้นโดยลำดับมา หวังใจว่า การทำเหมืองแร่ดีบุกยังเจริญต่อไป

มีความเสียใจที่มีเหตุเกิดขึ้น ด้วยการแบงก์เมื่อเร็ว ๆ นี้ เราแลเห็นแต่แรกว่า ถ้าไม่รีบแก้ไขเยียวยา จะเลยเป็นความลำบากเสื่อมเสียผลประโยชน์ถึงการค้าขายทั่วไปได้ด้วยเป็นอันมาก เราจึงได้สั่งรัฐบาลของเราให้ช่วยป้องกันเหตุร้ายโดยเต็มกำลังในทันที หวังใจว่าการที่รัฐบาลของเราได้ช่วย และความที่รู้สึกเห็นอกกันในจำพวกบุคคลที่ทำการค้าขาย จะสามารถป้องกันมิให้มีความลำบากยิ่งกว่าที่เป็นมาแล้ว และส่วนในเวลาต่อไป รัฐบาลของเราก็จะได้พยายามคอยสอดส่องในทางการค้าขายให้มากขึ้น เพื่อว่าถ้ามี

เหตุการณ์ขัดข้องขึ้น ก็จะได้ให้ความอนุเคราะห์ตามสมควรที่พอจะทำได้

การส่วนพระพุทธจักร เราได้อนุญาตให้วางแบบแผนวิธีให้บรรพชาอุปสมบท วิธีปกครองคณะสงฆ์ และวิธีสั่งสอนธรรมวินัยในสงฆมณฑล ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณะกับเถรสมาคมได้ปรึกษาเห็นชอบพร้อมกันนั้น เชื่อว่าจะเป็นประโยชน์แก่สงฆมณฑลได้เป็นอันมาก ทั้งสมเด็จพระมหาสมณะก็ทรงเอื้อเฟื้อในกิจการวางระเบียบคณะสงฆ์ ทรงพระอุตสาหะเสด็จตรวจการเองในหัวเมือง และที่ใดไม่เรียบร้อยอยู่ ก็ได้ทรงจัดระเบียบให้เรียบร้อยยิ่งขึ้น กอรปด้วยพระอุตสาหวิริยภาพอย่างยิ่ง นับว่าได้ทรงกระทำคุณประโยชน์ในฝ่ายพุทธจักรเป็นอันมาก สมควรที่เราจะกล่าวสรรเสริญพระองค์ในที่นี้

ส่วนการศึกษา ในปีนี้ได้วางรูปอันเป็นระเบียบที่จะจัดการศึกษาสำหรับประชาชนทั้งปวง แต่ชั้นต่ำขึ้นไปจนถึงชั้นสูง ซึ่งนับว่าเป็นระเบียบศึกษาแห่งชาติ เมื่อได้มีระเบียบวางลงไว้ดังนี้แล้ว การทั้งปวงที่จะจัดต่อไปย่อมสะดวกดีขึ้น

เมื่อกล่าวถึงการศึกษา ขอถือโอกาสนี้แสดงความชอบพระทัยพระบรมวงศานุวงศ์ และชอบใจข้าราชการตลอดจนราษฎร ทั้งในกรุงและหัวเมืองที่ได้ช่วยกันจัดตั้งโรงเรียนขึ้นเป็นสาธารณประโยชน์ในปีนี้อีกหลายโรงหลายแห่งที่เป็นโรงเรียนที่ช่วยกันตั้งขึ้นเพื่อเฉลิมพระเกียรติยศ และอุทิศส่วนกุศลถวายสนองพระเดชพระคุณ สมเด็จพระบรมชนกนาถของเรา ขอชนทั้งปวงผู้ที่ได้ช่วยกันจัดตั้งโรงเรียนขึ้นจงได้รับอนุโมทนาของเราให้ทั่วกัน

ในที่สุดนี้เราขอกล่าวแก่ท่านทั้งหลายว่า เรามีความพอใจอย่างยิ่งที่ได้สังเกตเห็นมาแล้วภายใน ๑๒ เดือนนี้ ว่าท่านทั้งหลายได้มีความรู้สึกความเห็นตรงกับความเห็นของเราซึ่งเราได้แสดงเมื่อปีกลายนี้ กล่าวคือถือเอาความมั่นคงและความเจริญแห่งกรุงสยามเป็นใหญ่และเป็นข้อที่มุ่งหมายราชการบ้านเมืองทุกกระทรวงทบวงการจึงได้ดำเนินมาโดยเรียบร้อยได้ถึงปานนี้ เมื่อได้แลเห็นประโยชน์แห่งความเข้าใจกันและความเห็นใจกันเช่นนี้แล้ว ต่อไปก็ควรจะช่วยกันระวังให้คงเป็นไปเช่นนี้ จึงจะนับว่ามุ่งดีแท้จริงต่อกรุงสยาม เราทั้งหลายเกิดมาในชาติไทย ต้องมุ่งบำรุงชาติของเราให้รุ่งเรือง เราทั้งหลายต้องนึกถึงความสุขแห่งชนหมู่มากยิ่งกว่าความสะดวกแห่งชนหมู่น้อยหรือแห่งบุคคล ไม่ว่าชนหมู่นั้นหรือบุคคลนั้นจะสำคัญปานใด เพราะฉะนั้นการใด ๆ ที่จะจัดไป ถึงแม้ว่าจะเป็นประโยชน์ดีแก่ชนหมู่น้อย แต่ถ้าไม่เป็นประโยชน์ดีแก่ชนหมู่มากแล้วเราก็ควรจะทำใจยอมสละความปรารถนาในส่วนตัวเราเองเพื่อประโยชน์แห่งชนทั่วไป จึงจะนับว่าเราเป็นคนไทยที่หวังดีต่อชาติและมีความมุ่งดีต่อชาติโดยแท้

อนึ่ง ในหมู่ท่านที่รับราชการ ควรจะรู้สึกความรับผิดรับชอบว่าเป็นผู้ที่ได้รับมอบให้กระทำกิจการเพื่อความมั่นคงและความเจริญแห่งกรุงสยาม เพราะฉะนั้นควรที่จะพยายามกระทำกิจการตามหน้าที่ของท่านโดยเต็มสติกำลังและความสามารถ และอย่ามัวเสียเวลาหาประโยชน์แห่งตนโดยเฉพาะ การแสวงหาประโยชน์แห่งตนและนึกถึงประโยชน์ตนย่อมทำให้มีใจวกวุ่นไปในสิ่งต่าง ๆ ทำให้ทะเยอทะยานพล่านไปในทางอันไม่สมควร และเมื่อไม่เป็นไปตามปรารถนาก็ทำให้บังเกิดความโทมนัสจนเสื่อมเสียการงานโดยใช่เหตุ แต่ตั้งจิตมุ่งอยู่

แต่จะทำการในหน้าที่โดยดีที่สุด ไม่มักมากเกินไปแล้วในส่วนการทั่วไปก็จะเป็นประโยชน์ ในส่วนตัวก็จะสบายใจ สมด้วยพุทธภาษิตว่าความพอใจในสิ่งซึ่งตนมีอยู่แล้วนั้นและเป็นทรัพย์อันประเสริฐ กับมีอยู่อีกข้อ ๑ ซึ่งเราหวังว่าท่านทั้งหลายจะใคร่ตรองดูให้จงดี คือข้อที่ว่าความประพฤติส่วนตัวกับความประพฤติในหน้าที่ราชการเป็นคนละแผนกต่างหากจากกันนั้น เราเห็นว่าจะแยกกันได้โดยยาก เพราะคนไทยเรายังมีความนิยมในผู้ที่เป็นใหญ่หรือเป็นผู้บังคับบัญชาเหนือตนนั้นอยู่เป็นอันมาก เพราะฉะนั้นถ้าผู้ใหญ่ประพฤติอย่างใด ผู้น้อยก็ประพฤติอย่างนั้น เพราะเหตุฉะนั้นความประพฤติในส่วนตัวจึงเป็นสิ่งสำคัญอันหนึ่ง ซึ่งผู้มีหน้าที่ราชการจะต้องระวังเพื่อมิให้ชนทั้งหลายติได้ว่าพระเจ้าแผ่นดินชุบเลี้ยงผู้ที่ประพฤติทราม ขอท่านทั้งหลายจงได้ช่วยกันบันดาลให้เขาพูดกันได้เถิดว่า พระเจ้าแผ่นดินชอบชุบเลี้ยงผู้ที่เป็นสัมมาจารี จะได้เป็นเกียรติยศแก่เราและท่านทั้งหลายด้วยกัน เป็นที่สรรเสริญแห่งนานาประเทศทั่วไป

ขอท่านทั้งหลายจงได้รับความชอบใจของเรา และขอจงได้มีความสุขทั่วกันเทอญ

พระราชดำรัส
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ในการชุมพลเสือป่า ที่สโมสรเสือป่า
ณ วันที่ ๓ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๖

เสือป่าและลูกเสือทั้งหลาย

เราขอขอบใจเจ้าทั้งหลายที่ได้มาชุมพลในวันนี้ เพื่อเป็นเกียรติยศแก่ตัวเราผู้เป็นนายกของเจ้าทั้งหลาย การที่ได้มาโดยความพร้อมใจกันเช่นนี้ เป็นพยานให้ปรากฏเห็นชัดว่าเราทั้งหลายมีน้ำใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความปรารถนาของเราทั้งหลายและตัวเจ้าทั้งหลายได้มีอยู่ เมื่อเข้าเป็นสมาชิกแห่งคณะเสือป่าและลูกเสือนั้น มีอยู่ในคำสาบานและคำมั่นสัญญาอย่างใดย่อมปรากฏอยู่ในใจทั่วกัน เมื่อเจ้าทั้งหลายเข้าเป็นเสือป่าแล้วเช่นนี้ควรจะเป็นจริง ไม่ควรแต่จะเป็นโดยเล่น ๆ ไม่ควรจะเป็นแต่สำหรับแต่งตัว ควรจะตั้งใจว่าในวันที่เป็นการงานเช่นนี้ มีความพร้อมเพรียงกันได้อย่างไร ถ้าแม้ถึงเวลาจำเป็นโดยแท้ ที่เราจะต้องช่วยในการป้องกันชาติบ้านเมืองไว้และรักษาความสงบราบคาบภายในพระราชอาณาจักร เราทั้งหลายจะต้องพร้อมใจที่จะทำการตามหน้าที่ ที่เราได้ตั้งใจไว้ทุกคน การที่ยังคงอยู่เป็นสมาชิกอยู่ในคณะเสือป่า ต้องเข้าใจว่ายังเต็มใจที่จะทำการอย่างที่ได้ว่าไว้แล้วแต่ในชั้นต้น แปลว่ายังคงเต็มใจอยู่ที่จะสละความสำราญ สละเลือดเนื้อ สละชีวิตของเรา เพื่อจะรักษาความสงบราบคาบ ในเมืองของเราซึ่งเหมือนอย่างบ้านของเราทุกคน ถ้าในเมืองเราทั่วไปไม่ราบคาบแล้ว ในบ้านจะทำอย่างไรก็ไม่อาจจะตั้งมั่นคงอยู่ได้ เพราะ

ฉะนั้นเราต้องมุ่งรักษาบ้านเมืองไว้เป็นใหญ่ยิ่งกว่าประโยชน์ในบ้าน หรือพูดอีกอย่างหนึ่ง ต้องหวังประโยชน์ในพวกคนชาติไทย มากกว่าที่จะหวังประโยชน์ในส่วนตัวของเรา หรือส่วนตัวของผู้ใดผู้หนึ่งก็ตาม เสือป่าที่เป็นข้าราชการที่ทำการในหน้าที่ราชการต่าง ๆ นั้น ต้องเข้าใจว่า ไม่ใช่เป็นเสือป่าอยู่แต่ในเวลาแต่งตัวเสือป่า เป็นเสือป่าอยู่เสมอ เมื่อเข้าเป็นสมาชิกอยู่แล้วต้องเป็นเสือป่าอยู่ในใจ ไม่ว่าจะแต่งเครื่องแต่งตัวอย่างใด และถ้าเป็นเสือป่าแท้แล้ว ก็ต้องประพฤติอย่างที่เราได้กล่าวเมื่อตะกี้ คือไม่เห็นแก่ตัว เป็นข้อสำคัญซึ่งไม่ควรจะละเลยในข้อนี้

อีกประการหนึ่งผู้ที่หวังดีต่อชาติต่อคณะ และต่อบ้านเมืองที่เราได้อาศัยเป็นความสุขอยู่นี้ จำเป็นที่จะต้องตัดความปรารถนาทะเยอทะยานในที่ซึ่งไม่ควรทะเยอทะยาน ควรตั้งใจทุกคนแต่เพียงว่าเราอยู่ในตำแหน่งนหน้าที่ จะเป็นตำแหน่งสูงหรือต่ำก็ตาม เปรียบความเหมือนว่า ถ้าเราใช้บอกว่าให้กวาดประตู กวาดบันได กวาดถนน ให้ทำหน้าที่อันนั้นให้ดีที่สุดที่จะเป็นได้ ถนนที่เขาชให้กวาด กวาดให้เตียน อย่าไปมัวนึกว่าทำไมเราจึงกวาดถนน คนโน้นทำไมเขาทำการดี ๆ แล้วเราทิ้งการงานของเราเสีย มัวอิจฉาริษยา ถ้าคนทำการเช่นนั้นแล้ว ไม่ว่าจะทำการกวาดถนนหรือทำอะไร เมื่อถึงเวลาคับขันเข้าแล้วจะต้องปราชัยพ่ายแพ้เขา เพราะเหตุที่ไม่มีใครทำหน้าที่ของตัวโดยหวังประโยชน์ทั่วไป มัวมุ่งอยู่แต่ประโยชน์โดยเฉพาะ แท้จริงถ้าคนทุกคนจะทำการสำหรับแต่เฉพาะหาความชอบความบำเหน็จ และหาเกียรติคุณเช่นนั้นแล้ว ข้อนั้นจะเป็นที่ทำให้เสื่อมเสียประโยชน์ ถ้าเราเป็นเสือป่าจริงเป็นคนไทยจริง เราต้องเข้าใจว่าหน้าที่อะไรของเราเล็ก

ใหญ่ก็ตาม เราก็ทำหน้าที่ของเราให้ดีที่สุดที่เราจะทำได้ ไม่ใช่หน้าที่ของตัวที่จะชั่งน้ำหนักราคาของตัวเองว่ามีเท่าไร เป็นหน้าที่ให้คนที่ดูเขาแลเห็นเอง เมื่อเราทำการดีเขาคงต้องแลเห็นว่าดี แต่ถ้าการเราทำไม่ดีเป็นแต่ตีราคาตนสูงแล้ว จะไปหวังให้เขาเห็นตามเราเสียด้วยนั้นเป็นไปไม่ได้ ขอให้จำข้อนี้ไว้ให้มั่นคงทุกคนทั้งที่เป็นเสือป่าและลูกเสือทั้งที่เป็นข้าราชการและที่ประกอบการทำมาหาเลี้ยงชีพโดยทางใด ๆ ก็ตาม กิจการที่ทำต้องตั้งใจทำไปโดยซื่อตรงโดยสุจริต โดยเต็มสติกำลังและความสามารถของเราทุกคนเฉพาะหน้าที่ เช่นนี้จึงจะเรียกได้จริงว่าเราเป็นคนไทยแท้ เราเป็นลูกผู้ชายแท้ และอีกประการหนึ่งถ้าหมั่นกระทำเต็มตามหน้าที่ของเราแล้วโดยเต็มสติกำลังความสามารถของเราโดยเฉพาะตัวทุกคน ๆ เมื่อได้รู้สึกเช่นนั้นแล้ว เมื่อนั้นแหละจึงค่อยเรียกตัวว่าเป็นผู้รักชาติจริง อย่าพูดแต่ปาก การรักชาติด้วยปากใช้ไม่ได้ จะชื่นสรรเสริญด้วยปากก็ไม่ได้ ทำอะไรด้วยปากก็ไม่มีใครนับ ต้องทำจริง ๆ จึงจะใช้ได้

เมื่อเสือป่าทั้งหลายมาประชุมพร้อมกันอยู่ในที่นี้ เป็นโอกาสอันดีที่เราจะแสดงให้ปรากฏว่า เรานึกถึงคณะเสือป่าอยู่เสมอ ๆ นึกอยู่เสมอว่าเราคนหนึ่งก็ไม่ผิดอะไรกับท่าน เราคนหนึ่งก็เป็นคนไทย เราคนหนึ่งก็เป็นเสือป่า ข้อที่จะมียศสูงในเสือป่าก็ตาม หรือแม้ว่ามียศสูงเป็นพระเจ้าแผ่นดินก็ตาม เรามีความตั้งใจอย่างยิ่งเมื่อกี้นี้แล้วคือเราได้รับมอบหน้าที่เช่นนั้น ๆ เราก็ตั้งใจจะทำตามหน้าที่เช่นนั้น ๆ ให้ดีที่สุดที่เราจะทำได้ ไม่ใช่ว่าเราจะทำไปเช่นนั้นโดยปรารถนาความมักใหญ่ใฝ่สูงเช่นนี้ พูดกันแล้วต้องพูดกันตามจริง และเพื่อจะแสดงว่าเราไม่ได้เว้นว่างในการที่คิดถึงเสือป่านั้นเลย จึงได้อนุญาตให้มีวันหนึ่งในระหว่างงานทำบุญวันเกิดของเรานี้ เพื่อให้เสือป่าได้มา

หาเราพร้อมกัน และเราได้ให้ธงประจำกองแก่เสือป่าซึ่งได้มาในครั้งนี้ ตามความจริงสิ่งไรซึ่งเป็นของดีเป็นของที่พึงปรารถนา จำเป็นจะต้องมีสิ่งใดเป็นเครื่องหมาย เพื่อว่าคนทั้งหลายเมื่อแลเห็นเครื่องหมายอันนั้นเข้าแล้ว จะได้รู้สึกระลึกถึงความดีความงามซึ่งเราได้ตั้งใจไว้ว่าจะประพฤติ ธงชัยนี้ขอจงเป็นเครื่องเตือนใจเสือป่าทั้งหลายให้ระลึกถึงถ้อยคำที่เราได้ตักเตือนให้เป็นเครื่องตักเตือนใจอยู่เสมอ เมื่อคนใดจะมีข้อบกพร่องอย่างใด จงหันดูธงประจำกองของท่านทั้งหลาย แล้วคิดกลับใจเสียให้ดี ให้สมควรแก่ที่เป็นเสือป่า ให้สมควรแก่ที่จะเป็นผู้รักษาธงอันเป็นมงคล ให้สมควรแก่ที่จะเดินตามธงชัยนี้ไปสู่ชัยชนะในเวลาเมื่อจำเป็นที่จะต้องสู้ศึกสงคราม

ในที่สุดตัวเราขอแสดงแก่เสือป่าทั้งหลาย คำสัญญาที่เราได้ให้ไว้ต่อหน้าเสือป่า ตั้งแต่เมื่อแรกตั้งคณะนี้ขึ้นมาอยู่อย่างใดเราจะตั้งใจพยายามที่จะประพฤติให้เป็นไปสมควรที่ได้พูดไว้ ไม่ให้บกพร่องได้เลย เราจะตั้งใจที่จะบำรุงรักษาไพร่ฟ้าประชาชนบรรดาที่อยู่ในพระราชอาณาจักรสยาม เราจะตั้งใจที่จะบำรุงรักษาชาติบ้านเมืองและพระพุทธศาสนาไว้จนกว่าจะสิ้นดินฟ้า และถ้าเมื่อมีศึกสงครามมีความจำเป็นขึ้นแล้ว เราจะไม่ย่อท้อถอยหนีเลยเป็นอันขาด และเราจะทะนุบำรุงคณะเสือป่านี้ไว้ให้ยั่งยืนมั่นคงอยู่ตามความที่ปรารถนาเดิม และขอให้ท่านทั้งหลายบรรดาที่มาประชุมอยู่นี้ จงจำคำสาบานและคำมนสัญญา และคำทำนองนี้

ในที่สุดเราขอชักชวนเสือป่าด้วยกันทั้งหมด เพื่อความจำเริญสุขทั้งหลาย ขอได้คำนับธงมหาศารทูลธวัช อันเป็นธงชัยของคณะเสือป่า เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของเราไม่ให้ลืมไปเสีย เพื่อชัยชนะแก่กองเสือป่า เราทั้งหลายพร้อมกันโห่ (โห่ ๓ ลา)

พระราชดำรัส
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ตอบเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล
ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์
ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน
เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๗

เราขอขอบใจพระยาธรรมศักดิ์ผู้ได้อ่านคำอวยชัยให้พรแก่เรา ในนามของนักเรียนมหาดเล็กหลวงในวันนี้ ตามถ้อยคำซึ่งได้กล่าวแสดงจริยาวัตรที่เราได้ปฏิบัติมาแล้วใน ๑๒ เดือนนั้น เป็นเหมือนหนึ่งนำภาพมาแสดงให้เราแลเห็นในสิ่งซึ่งควรตัวเราจะรู้สึกสบายใจ ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งเช่นเราซึ่งเป็นผู้ปกครองประเทศบ้านเมืองเช่นนี้ ย่อมรู้สึกสบายเมื่อได้เห็นผลสำเร็จแห่งกิจการที่ตนได้ตั้งใจจะให้ลุล่วงไป ความคิดอันใดที่ได้คิดไว้ว่าจะให้สำเร็จ ถ้าไปติดขัดเข้า ก็ย่อมเป็นเครื่องให้รู้สึกไม่สบายใจเป็นธรรมดา ถ้าเมื่อสิ่งใดได้ลุล่วงไปสมปรารถนาแล้วก็รู้สึกเหมือนเป็นผู้ได้รับความสุขกายปราศจากโรคภัย พยาธเบียดเบียนก็ได้นอนหลับฉะนั้น

วิธีดำเนินการของผู้ที่เป็นใหญ่ผู้ทรงไว้ซึ่งอำนาจ ถ้าจะสาละวนใช้แต่อำนาจเพื่อให้การนั้นสำเร็จไปถ่ายเดียวก็ยากที่จะได้ผลสมประสงค์ เพราะในสมัยนี้คนเรามีความรู้ความคิดมากขึ้นแล้ว จะยอมอยู่ในบังคับกันก็เฉพาะในส่วนที่เป็นธรรม ชาติที่ถึงซึ่งความเจริญแล้วย่อมรู้จักเวลาที่ควรฟังคำบังคับ และรู้จักเวลาที่ไม่ควรฟังบังคับ

เพราะฉะนั้นผู้ที่จะบังคับก็ต้องรู้จักว่าสิ่งใดเป็นธรรม และสิ่งใดเป็นอธรรม ถ้าจะบังคับเสียตะบึงไปไม่เลือกว่าควรและไม่ควร แม้ผู้ที่อยู่ในบ่กครองไม่ประพฤติตาม ถึงจะใช้อำนาจกดขี่เช่นแต่ก่อนก็คงไม่สำเร็จ

ผลอันดีที่เราจะพึงหมายเพื่อให้ชาติของเรามั่นคงยั่งยืนไปได้นั้น อาศัยการปลูกเพาะน้ำใจให้คนทั้งหลายซึ่งจะต้องฟังคำบังคับเข้าใจถึงประโยชน์แห่งกิจการซึ่งผู้ใหญ่จะบังคับ ข้อนี้เป็นข้อสำคัญอันหนึ่งที่จะต้องฝึกหัดดัดสอนกันไปเสียแต่เด็ก ๆ เพราะเมื่อเติบโตขึ้นเสียแล้วเป็นการยากที่จะฝึกสอนกันได้ เปรียบเหมือนไม้ที่ยังอ่อนเราจะดัดให้เป็นอย่างไรก็ได้ แต่ถ้าเป็นไม้แก่เสียแล้วดัดมากนักก็หัก เพราะฉะนั้นการฝึกหัดดัดนิสัยเด็กตั้งแต่ยังอยู่ในโรงเรียนจึงเป็นหน้าที่สำคัญอันหนึ่งซึ่งต้องอาศัยผู้ที่เต็มไปด้วยอุตสาหวิริยภาพและเป็นคนใจเย็นมั่นคงในกิจการของตนที่จะพึงทำเพื่อฝึกฝนกล่อมเกลาอุปนิสัยให้เหมาะตามทางที่ปรารถนา

นิสัยของคนไทยเราไม่เหมือนจีนหรือญี่ปุ่น ตั้งแต่ไหนแต่ไรมาพวกไทยเราจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ก็ตามย่อมไม่โอนเอียงไปในทางอื่นคือไม่อยากจะให้ตนตกไปในที่ซึ่งพ้นจากชื่อของชาติตัวมักอยากจะเป็นไทยอยู่เสมอ ความเป็นไทยอันนี้คนไทยทุกคนตั้งใจสงวนนัก ถ้าจะตรวจดูตั้งแต่สมัยดึกดำบรรพ์ตลอดมาจะเห็นได้ว่าคนไทยต้องการมีอำนาจอันชอบธรรมเสมอหน้ากันหมด ในเมืองไทยเรานี้มีคนอยู่สองชั้นเท่านั้น ไม่มากกว่าสอง ชั้นหนึ่งคือเจ้าแผ่นดินผู้เป็นหัวหน้าซึ่งเขามอบให้ทรงไว้ซึ่งอำนาจทุกอย่าง เพราะว่าเขาทั้งหลายไม่มีเวลาพอและไม่อาจสามารถที่จะต่างคนต่างถืออำนาจอันนั้นไว้ได้ อีกชั้นหนึ่งคือคนไทย

ทั่วไป ถ้าใครจะมาแทรกแซงในระหว่างคนไทยกับพระเจ้าแผ่นดิน ก็ไม่ใคร่ได้ความรักใคร่นับถือยกย่องของคนไทยนัก เพราะเหตุไร ก็เพราะเหตุที่มาตัดรอนอำนาจอันชอบธรรมของเขาเสีย คืออำนาจของพระเจ้าแผ่นดินซึ่งผู้เป็นเหมือนหนึ่งกุลบิดรของเขา ข้อนี้พอสังเกตหลักฐานในพงศาวดารของเราเองได้ คือถ้าเมื่อใดขุนนางหรือบุคคลชั้นใดก็ดีแย่งชิงหรือยึดถือเอาอำนาจไว้ และเข้าแทรกในระหว่างพระเจ้าแผ่นดินกับราษฎร ถ้าพระเจ้าแผ่นดินทรงพระเดชานุภาพก็ได้ปราบปรามพวกนั้นให้ราบคาบไป แต่ถ้าถูกคราวที่พระเจ้าแผ่นดินอ่อนแอพวกที่แทรกแซงมีอำนาจมากก็เกิดความฉิบหายย่อยยับกันทุกที ใครอ่านพงศาวดารคงเห็นอย่างนั้น ความข้อนี้ไม่ใช่ของใหม่เป็นของมีมาแล้วแต่โบราณ และเพราะเหตุที่เรารักเป็นไทยเราจึงมิได้เปลี่ยนชื่อใหม่ เพื่อที่จะไม่ให้มีใครสูงกว่าไทยไปอีก เราเป็นไทยด้วยกันและเรามีพระเจ้าแผ่นดินพระองค์เดียว เป็นหน้าที่ของเราแล้วที่จะช่วยกันทะนุบำรุงบ้านเมืองของเราให้รุ่งเรืองสมเกียรติคุณแห่งชาติไทย

ความรู้สึกของไทยเช่นที่ว่านี้ อาจแสดงให้เห็นปรากฏได้อีกอย่างหนึ่ง ใครๆที่ได้เคยตามเสด็จประพาสหัวเมืองคงจะเห็นได้ว่าเมื่อเสด็จถึงที่ไหนก็ย่อมมีราษฎรเป็นอันมากพากันมาเฝ้าชมพระบรมโพธิสมภาร บางคนก็มีของมาถวายด้วย เมื่อถวายเสร็จแล้วก็ปูผ้าลงนั่งจ้องตามองดูพระเจ้าแผ่นดินเพราะอยากจะได้เห็นให้เต็มตา อาการเช่นนี้เป็นลักษณะอันหนึ่งของคนไทยที่แสดงความจงรักภักดีต่อพระเจ้าแผ่นดิน และแสดงความเป็นไทยแก่ตนที่มีตามาแล้ว ชอบดูอะไรก็จะ

ขอดูให้เต็มตาไม่ต้องการให้ใครมาห้ามปรามหรือกีดขวางกางกั้น ขอให้นึกถึงเรื่องศรีทนนไชย เมื่อครั้งศรีทนนไชยไปเมืองจีน พระเจ้าแผ่นดินจีนไม่ให้ใครเห็นหน้า ศรีทนนไชยโกรธจึงว่าพระเจ้าแผ่นดินจีนหน้าเป็นหมา ธรรมเนียมไทยเรา พระเจ้าแผ่นดินกับราษฎรสนิทชิดเชื้อกันมาก พระเจ้าแผ่นดินไม่ปลีกพระองค์ออกจากราษฎร ย่อมเสด็จไปในหมู่ราษฎรให้ราษฎรได้เฝ้าอยู่เสมอ ถ้าพระเจ้าแผ่นดินในเมืองไทยเราทำเช่นพระเจ้าแผ่นดินจีนนั้นบ้าง คงถูกว่าๆ หน้าเป็นหมาเหมือนกัน นิสัยใจคอคนไทยเรามันเป็นพิเศษอยู่เฉพาะเราอยู่ฉะนั้นแหละเราจึงยากที่จะเอาตัวเราไปเปรียบกับชาติอื่นเขาได้ง่ายๆ เมืองเขาๆ เรียกพระเจ้าแผ่นดินว่าพระเจ้าหรือเทวดา และเขาเกบพระเจ้าแผ่นดินไว้ไม่ให้คนเห็น แต่เมืองเราพระเจ้าแผ่นดินเป็นมนุษย์ ถ้าจะเก็บไว้บ้างก็เห็นจะอยู่ไม่ได้เป็นแน่ ตัวเราเองเราเข้าใจความข้อนี้ จึงได้พยายามเสมอที่จะแสดงให้ปรากฏว่าเราเป็นคนไทยคนหนึ่ง มีความคิดเหมือนกันกับคนไทยทั้งปวง เรานับถือชาติไทย ในการป้องกันรักษาชาติเราจึงจะต้องทำไปตามหน้าที่ที่เราได้รับมา แต่หน้าที่อันนี้ลำพังตัวเราคนเดียวที่ไหนจะทำได้ ย่อมต้องอาศัยพวกเราทั้งหมดช่วยกันทำตามหน้าที่ของตนๆ ด้วย

ความเข้าใจอันนี้มีผังอยู่ในดวงจิตของเราแล้วทุกคน แต่หากว่าการศึกษาที่เป็นมาแล้วนั้นดำเนินไม่ถูกรอย คือไม่ใคร่จะได้สอนให้คนไทยนึกถึงสิ่งที่เคยเป็นมาแล้ว มักจะหันหาแบบของคนโน้นคนนี้มาตั้งเป็นตัวอย่างเท่ากับไปเอาหัวยักษ์บ้างหัวเงาะบ้างมาสวมลงในหัวคน

ก้อายหัวยักษ์หัวเงาะเหล่านั้นใช่มันเหมือนหรือเหมาะกับรูปหัวไปทุกที่เมื่อไร ถึงนายช่างจะทำให้วิจิตรพิสดารอย่างไรมันก็ไม่เหมือนคน เพราะฉะนั้นถ้าไปโดนที่หัวโตไปนัยน์ตาเราไม่ตรงรอยที่เขาเจาะไว้ผลจะเป็นอย่างไรเล่า เราก็ต้องหกล้มปากแตกไปเท่านั้นเอง และที่ปากแตกกันอยู่เสมอเดี๋ยวนี้เพราะเหตุใด เพราะเหตุว่าการศึกษาลืมข้อสำคัญไปเสีย ไปเข้าใจผิดเห็นเสียว่าสอนให้รู้หนังสือคิดเลขทำบัญชีได้ก็เป็นพอแล้ว ที่แท้โบราณท่านกล่าวไว้ว่า ปากเป็นเอก เลขเป็นโท หนังสือเป็นตรี ความชั่วความดีเป็นตรา นักเห็นได้ว่าความชั่วและความดีนั้นจะไปเปรียบอะไรไม่ได้ต้องยอมยกให้เป็นตรา คือใครทำดีหรือทำชั่วก็ได้แก่ตัวผู้นั้นเอง เมื่อได้ประทับตราลงไปแล้วจะเปลี่ยนแปลงแก้ไขอย่างไรไม่ได้เป็นอันขาด ดวงตราเป็นอย่างไรก็ต้องปรากฏลายประทับอย่างนั้น ข้อนี้เป็นข้อสำคัญมาก เพราะฉะนั้นจึงต้องฝึกฝนกันมาให้เหมาะเสียตั้งแต่เล็กๆ กรมศึกษาในบัดนี้รู้สึกแล้ว จึงได้คิดสอนจรรยาให้มากขึ้น ผลของจรรยาที่สอนนั้นนักคงจะได้เห็นมากขึ้นทุกที แต่เพื่อจะช่วยให้เร็วเข้า จึงคิดตั้งโรงเรียนนี้ขึ้นเพื่อให้ครูได้อยู่กับนักเรียนมีเวลามากๆ จะได้รู้นิสัยใจคอของนักเรียนว่าคนนี้เป็นอย่างนี้คนนี้เป็นอย่างนี้ การที่ได้หว่านพืชลงเช่นนี้ตัวเราและท่านทั้งหลายอาจรู้สึกได้แล้วว่า แม้แต่เราได้เริ่มอุปถัมภ์บำรุงมาเพียง ๔ ปีเท่านี้ ก็ยังได้รับผลเป็นที่พอใจบ้าง คือนักเรียนเก่าที่ได้เข้ารับราชการอยู่เดี๋ยวนี้ เพราะฉะนั้นทุกคนควรจะถือเอาเป็นเครื่องเตือนใจว่า เราได้เห็นผลมายุคหนึ่งแล้ว ยุคหน้าเราจะปล่อยให้เสื่อมลงกว่าที่เป็นมาแล้วไม่ได้ อย่างน้อยต้องให้เสมอตัว ถ้ายิ่งให้ดีขึ้นได้อีกก็ยิ่งดี

ตั้งแต่กรรมการผู้อำนวยการตลอดจนถึงครูต้องตั้งใจที่จะไม่ละเลยหน้าที่ของตนเลย ต้องพยายามที่จะเพาะผลให้งามเหมือนอย่างที่เราได้เพาะมาแล้ว ต่อไปภายหน้าอีก ๒๐ ปี หรือ ๓๐ ปี เราจะได้เห็นผลของเรามายืนเป็นแถวยาวเข้าทุกที ขอให้ครอบครัวให้นักเรียนเข้าใจ และนักเรียนทั้งหลายจงตั้งใจพยายามที่จะทำความเข้าใจในคำสั่งสอนของครู ขอให้เจ้าทั้งหลายจงตั้งใจประพฤติดีด้วยกันทุกคน ถ้าเจ้าตั้งใจดีอยู่เสมอต่อไปไม่ช้าก็คงเป็นได้อย่างเขาเหมือนกัน ในที่สุดนี้ขอให้กรรมการผู้อำนวยการ ครูและนักเรียนทั้งหลายรับพรของเราให้มีความสุขความเจริญสำราญบานใจ ทั้งเมื่อเวลาทำการและพักผ่อนอิริยาบถทั้งกลางวันกลางคืนตลอดไป.

พระราชดำรัส
ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ตอบเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล
ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์
ณ พระที่นั่งภาณุมาศจำรูญ
เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๘

ขอขอบใจท่านทั้งหลาย ทั้งที่เป็นนักเรียนมหาดเล็กเก่าและใหม่ ที่ออกไปแล้วและที่ยังอยู่ในโรงเรียน ที่ได้พร้อมใจกันมาอวยชัยให้พรแก่เราในวันนี้

วันนี้เรารู้สึกว่าเป็นวันพิเศษอย่างหนึ่ง ซึ่งได้เห็นนักเรียนมหาดเล็กของโรงเรียนเก่ามาประชุมอยู่ด้วยในที่นี้ แสดงให้ปรากฏว่าท่านทั้งหลายยังมีน้ำใจซื่อสัตย์ตรงอยู่ในพระราชสำนัก ยังตั้งใจที่จะหาเครื่องผูกพันตัวเองให้ติดต่อกับตัวเรา โดยทางที่สนิทสนมยิ่งกว่าทางราชการตามปรกติ ข้อนี้เรายินดีอยากให้นักเรียนมหาดเล็กหลวงชั้นใหม่ได้สังเกตไว้เป็นตัวอย่าง

ส่วนข้าราชการที่ได้แยกไปอยู่ในหน้าที่ต่าง ๆ เป็นข้าราชการชั้นสูงแล้วก็หลายคน ยังมาได้ร่วมกันในการที่ได้เคยเป็นนักเรียนมหาดเล็กและยังรู้สึกจับใจในนามนักเรียนมหาดเล็กอยู่เสมอเช่นนี้ ทำให้เรามีความหวังเสมอว่า การภายหน้าคงจะเป็นประโยชน์มาก เพราะมีความเชื่อใจอย่างหนึ่งแล้วว่า ผู้ที่มาประชุมอยู่ในที่นี้ยินดียอมเรียกตัวว่าเป็นนักเรียนมหาดเล็ก ยังมีคนอื่นอีกเป็นอันมากที่มาไม่ได้ในวันนี้ เพราะ

ติดราชการและอยู่ไกลก็คงมีความยินดีอยู่ด้วยเหมือนกัน จึงเป็นพยาน
ว่า ความตั้งใจของท่านมีอยู่อย่างเดียวกัน คือตั้งใจจะช่วยเราทำการ
ให้เป็นประโยชน์ที่สุดที่จะทำได้สำหรับชาติศาสนาพระมหากษัตริย์ เมื่อ
ความตั้งใจมีอยู่เช่นนี้แล้ว ไม่ต้องสงสัยเลยความสำเร็จต้องมีได้โดย
แน่แท้ ข้อสำคัญก็คืออย่านึกถึงข้อนี้แต่เฉพาะวันหนึ่ง ๆ หรือเมื่อถึง
วันมาบรรจบปีอย่างวันนี้เท่านั้น ต้องนึกเสมอว่า นอกจากที่เราเป็น
ข้าราชการและเป็นข้าแผ่นดิน เรายังเป็นข้าในพระองค์อีกส่วนหนึ่ง
โดยเฉพาะ และจะทำการสิ่งใด ๆ ก็ดี ต้องคิดว่าเราเคยเป็นนักเรียน
มหาดเล็ก จะทำเพียงเสมอตัวไม่ได้ ต้องทำให้ดีขึ้น ทำแต่เพียงพอ
รักษาตัวเท่านั้นจะนับว่าพอแล้ว เช่นนี้เป็นการไม่สมควรแก่นักเรียน
มหาดเล็ก ข้อที่ควรนึกคือต้องพยายามตั้งหน้าเดินขึ้นเสมอ การเดินขึ้น
เช่นจะขึ้นเขาหรือจะขึ้นบันไดก็ดี ท่านทั้งหลายคงทราบแล้วว่า ต้อง
รู้สึกเหนื่อยมาก คือทั้งเมื่อยขาทั้งหอบ เป็นเช่นนี้ฉันใด ความตั้งใจที่
จะทำตนประพฤติตนให้เป็นประโยชน์ให้ดีก็ย่อมเป็นฉันนั้น ถ้าเราตั้ง
หน้าเดินขึ้นเขา พอรู้สึกเมื่อยก็นั่งพักเสีย อย่างไร ๆ ก็คงถึงยอดเขา
ไม่ได้ เมื่อตั้งใจแล้วถึงจะเมื่อยขาเหนื่อยหอบเท่าใด ก็ไม่ควรละความ
พยายามค่อยเดินค่อยไปก็ยังดี เมื่อถึงยอดเขาแล้ว เราจะได้รับความ
เย็นกายเย็นใจมากกว่าที่ตีนเขา มองไปโดยรอบจะเห็นของแปลก ๆ
ที่ไม่เคยเห็น การเหนื่อยเหนื่อยของเราที่พยายามตั้งแต่ต้นนั้นจะไร้
ประโยชน์เสียทีเดียวเป็นไม่มี การขึ้นเขารู้สึกเมื่อยล้าเหนื่อยเหนื่อย และ
เมื่อถึงที่สุดได้รับความสุขกายสุขใจฉันใด หน้าที่การงานที่ท่านทั้งหลาย
ประกอบอยู่ในเวลาเดียวนี้ก็เป็นฉันนั้น ถึงจะเหนื่อยเมื่อยล้าก็ต้อง
ทนเอาบ้าง

ข้าพเจ้าเองก็พยายามเดินขึ้นเขาอยู่ทุกวัน เขาซึ่งข้าพเจ้าขึ้นสูงกว่าเขาของท่านทั้งหลายมาก เขาที่ท่านขึ้นอยู่นั้นเป็นแต่เขาเตี้ย ๆ ไม่ชันก็ขึ้นถึงยอดได้ แต่เขาที่ข้าพเจ้าขึ้นนั้นมองไม่เห็นที่สุด เพราะฉะนั้นขอให้ท่านจำใส่ใจไว้ว่า ความลำบากของท่านมีประมาณใด ข้าพเจ้ากลำบากหรือเหนื่อยเหนื่อยด้วยเสมอกัน ข้าพเจ้าไม่คิดเอาเปรียบท่านทั้งหลายเลยแม้แต่นิดเดียว ถ้าจำข้อนี้ไว้แล้ว จะรู้สึกเป็นประโยชน์มาก

ส่วนโรงเรียนมหาดเล็กหลวงพึ่งตั้งมาได้ ๕ ปีเท่านั้น ก็เป็นที่พอใจของเรา ที่ได้สังเกตเห็นแล้วว่าการงานได้เจริญขึ้นเป็นลำดับมา เรามีความรู้สึกเชื่อใจได้แล้วจริง ๆ ว่า เราได้เลือกผู้บังคับบัญชาที่ถูกและเหมาะดีแล้ว เจ้าต้องตั้งใจทำให้ดีต่อไป ข้าจะบอกอะไรให้อีกอย่างหนึ่ง คือข้าได้ยินเจ้านายผู้ใหญ่ท่านรับสั่งโดยข้าไม่ได้ถามท่านเลย ท่านรับสั่งว่าต่อไปโรงเรียนมหาดเล็กหลวงจะเป็นที่สำหรับเพาะข้าราชการที่ใช้ได้เป็นประโยชน์ยิ่งกว่าโรงเรียนอื่น ๆ และถึงแม้เขาจะทำการในทางอื่น เช่นพาณิชยการเขาก็คงทำประโยชน์ได้ดีกว่านักเรียนโรงเรียนอื่น ๆ

เมื่อข้าได้ยินเช่นนั้นจึงจำไว้บอกเจ้าผู้เป็นผู้บังคับการ เพื่อเจ้าจะได้รู้สึกยินดีด้วย แต่เจ้าควรระวังให้มากขึ้น และควรจะรู้สึกว่าพวกเราไม่เสียเวลาเปล่าเสียแล้ว เพราะโรงเรียนตั้งมาเพียง ๕ ปียังมีผู้เห็นประโยชน์ได้แล้ว แต่เจ้าอย่านึกเสียว่าพอแล้ว ควรนึกว่าการยังเริ่มต้นเสมอไป ต่อนี้ไปควรทำให้ดีขึ้นทุกที จะพักนิ่งนอนใจอยู่ไม่ได้ ข้อที่จะเสียหายบ้างนั้นย่อมมีอยู่ด้วยกันทุก ๆ เมือง ไม่เฉพาะแต่เมืองเรา การที่เป็นเช่นนี้เพราะคนนึกพอเสียแล้วแต่แรก การงานก็เลยหยุดงันกันเพียงนั้น เราไม่ควรนึกอย่างเขา

การทำการงานก็เหมือนกับการขึ้นเขาที่กล่าวมาแล้ว เมื่อรู้สึกเหนื่อยจะพักนั่งเสียทีเดียว ไม่พยายามเดินขึ้นต่อไปเป็นอันใช้ไม่ได้ แม้ที่สุดค่อยเดินค่อยไปก็ยังดีกว่า เมื่อหายเหนื่อยแล้วก็ตั้งต้นวิ่งต่อไปอีก

พวกนักเรียนทั้งหลายที่มาประชุมอยู่ในวันนี้ ข้าจะพูดเฉพาะตัวได้โดยยาก เพราะมีมากด้วยกันและเจ้ากยังเป็นเด็กอยู่ ข้าหวังใจว่าผู้บังคับบัญชาครูบาอาจารย์ของเจ้าและนักเรียนชั้นใหญ่ๆ ที่ได้ฟังถ้อยคำของข้าแล้ว คงจะจดจำไปชี้แจงสั่งสอนพวกเจ้าที่มีอายุยังน้อยอยู่ให้เข้าใจดีขึ้น

ขอขอบใจท่านทั้งหลายทุกคน ที่มีความจงรักภักดีต่อเรา ขอจงมีความเจริญ พรอมด้วย อายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสมบัติ จะประสงค์สิ่งใดขอให้สมมโนรถปรารถนา.

พระราชดำรัส

ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

ตอบเนื่องในงานพระราชพิธีฉัตรมงคล

ของโรงเรียนมหาดเล็กหลวง ในพระบรมราชูปถัมภ์

ณ พระที่นั่งภาณุมาศจำรูญ

เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๙

เราขอขอบใจพระยาบริหารราชมานพและท่านทั้งหลายที่ได้พร้อมใจกันมาชุมนุมอวยชัยให้พรในวันนี้ ทั้งถ้อยคำที่ได้กล่าวมาก็เป็นที่จับใจเป็นอันมาก

กิจการทั้งปวงที่เราได้ทำไปแล้ว ก็โดยหวังที่จะทำการให้เต็มตามหน้าที่ผู้ปกครองชาติไทย โดยท่านทั้งหลายได้ไว้วางใจในเราเป็นประมุขเป็นหัวหน้านำทาง ก็ต้องพยายามที่จะนำไปในทางที่ดีที่สุดที่ตัวรู้สึกว่าจะกระทำไปได้ตามกาลสมัย แต่เป็นธรรมดาอยู่เอง กิจการที่ยากเช่นนี้ย่อมจะมีผู้ที่ไม่ได้แลเห็นการภายในทักท้วงหรือเห็นเป็นของแปลกประหลาดบ้าง เพราะว่าเป็นธรรมดาคนเราจะมีความเห็นตรงกันทุกคนทั้งนั้นไม่ได้ เพราะฉะนั้นกิจการของตัวเราเองก็ดี หรือของผู้ใด ๆ ที่เป็นประมุขของชนหมู่มาก จึงย่อมจะต้องมีผู้กล่าวอย่างโน้นอย่างนี้อยู่บ้าง แต่ข้อสำคัญที่จะบันดาลให้ผู้ที่เป็นหัวหน้าของชนหมู่มากทำการสำเร็จได้ ก็โดยอาศัยความเชื่อถือไว้วางใจของชนหมู่มากนั้นเอง การที่มีผู้ทักท้วงบ้างเป็นครั้งคราวควรรู้สึกว่าไม่ใช่ของชั่วร้ายเป็นของดี เพราะเหมือนตักเตือนสั่งทบกพร่องให้บริบูรณ์ ส่วน

ตัวเราเองรู้สึกเช่นนั้นเสมอ จึงไม่ได้เคยรู้สึกโทมนัสหรือขุ่นเคือง
อย่างใดที่ได้ยินผู้กล่าวแคะไค้ เป็นแต่รู้สึกว่าเหมือนอย่างได้รับคำ
ตักเตือนให้ตรวจเสียอีกทีหนึ่งว่า การที่ทำแล้วบริบูรณ์หรือยัง หรือ
บกพร่องมีช่องทางจะเสียหายได้บ้าง

ตามที่เราได้ทำมาแล้วในกิจการโรงเรียน ดังที่พระยาบริหาร-
ราชมานพได้กล่าวมานั้น เมื่อมาคำนึงดูถึงเวลาอันสั้นที่ได้เริ่มจัดขึ้น
แล้วได้เป็นมาได้สำเร็จถึงเพียงนี้ รู้สึกว่าเป็นข้อควรยินดี ไม่ใช่แต่
สำหรับตัวเราคนเดียว ควรเป็นที่ยินดีของบรรดาท่านทั้งหลายที่ได้ช่วย
เราบันดาลกิจการเหล่านี้ให้สำเร็จไปได้ เพราะถ้าแต่ลำพังเราจะทำไป
คนเดียว ไม่มีผู้อื่นช่วยคิดช่วยจัดไปตามความประสงค์แล้ว ถึงแม้จะ
สำเร็จได้ก็คงนานเวลาช้าเต็มที ที่โรงเรียนของเรามีผู้นิยมมาก
ก็เพราะบรรดาเจ้าหน้าที่ตั้งใจปฏิบัติการไม่เฉพาะแต่ทำตามหน้าที่ของ
ตนให้แล้วไปชั่วันหนึ่ง ๆ เจ้าหน้าที่ทุกคนยังได้ช่วยกันดำริตริตรอง
วางแบบแผนระเบียบการล่วงหน้า สิ่งใดที่ทำได้แล้วก็ทำทีเดียว สิ่งใด
ยังทำไม่ได้ก็เป็นแต่ตั้งโครงรูปไว้เตรียมทำต่อไปภายหลัง นี่เป็นทาง
อันถูกสำหรับดำเนินการทั้งปวง ไม่ใช่แต่การโรงเรียนเท่านั้น

ส่วนการที่จัดโรงเรียนขึ้นเช่นนี้ ท่านทั้งหลายโดยมากเคยได้ยิน
เราพูดแล้วว่า เราตั้งใจจะทำแทนราชประเพณีเดิมซึ่งท่านทรงสร้าง
วัดไว้ เราเองมาเข้าใจเสียว่าที่แท้ความปรารถนาในการสร้างวัดก็คือ
จะทะนุบำรุงการศึกษานั้นเอง เมื่อในสมัยนี้การศึกษาเปลี่ยนแปลง
ดำเนินไปคนละอย่างกับแต่ก่อนเสียแล้ว ต้องมีโรงเรียนที่คฤหัสถ์เป็นผู้
บังคับบัญชาเป็นผู้สั่งสอน ก็ควรบำรุงกิจการโรงเรียนคฤหัสถ์ให้สถา-

พรพัฒนาต่อไป นับว่าเป็นการกุศลในทางธรรมและเป็นประโยชน์ในทางโลกทั้ง ๒ อย่าง ธรรมดาชาติไม่ว่าชาติใด ชาติเล็กหรือชาติใหญ่ต้องอาศัยผู้ที่เกิดขึ้นใหม่ที่จะบำรุงชาติให้ถาวรและเจริญต่อไป เราทั้งหลายผู้ที่เป็นผู้ใหญ่ล่วงเลยปฐมวัยมาแล้ว จึงควรรู้สึกเป็นหน้าที่ที่จะช่วยกันอบรมบรรดากุลบุตรของเราที่อยู่ในปฐมวัยรักใคร่เหมือนบุตรหลานของตัวเอง สั่งสอนให้ดำเนินในทางที่ดที่ชอบที่จะทำเป็นประโยชน์แก่คณะแก่ชาติต่อไป รู้สึกเหมือนหนึ่งว่า แม้เมื่อเราทั้งหลายผู้เป็นผู้ใหญ่จะล่วงลับไปแล้ว เรากทิ้งส่วนหนึ่งของกายเราไว้ให้ทำการ ต่อเมื่อใดทำเช่นนั้นได้แล้วกเหมือนอย่างตัวเราเองไม่ตาย ถ้าผู้ใดไม่ได้ช่วยในทางที่จะให้ความรู้ให้แก่กุลบุตรที่เป็นชั้นบุตรชั้นหลานของเราเพื่อได้สืบตระกูลต่อไปแล้ว กเหมือนเกิดมาเสียชาติ เพราะฉะนั้นท่านทั้งหลายบรรดาที่ได้พยายามให้ความรู้และความอบรมแก่กุลบุตร จะเป็นในหน้าที่ครูหรือในหน้าที่ผู้บังคับบัญชาการอื่น ๆ ก็เหมือนกัน ท่านทั้งหลายควรรู้สึกปลื้มใจด้วยกับเรา ว่าเราทั้งหลายที่มาชุมนุมในที่นี้ ตั้งใจทุกคนที่จะมิให้ชีวิตของเราเปล่าประโยชน์ ตั้งใจอยู่เสมอว่าถึงตัวเราตาย เรากตายไปแต่ตัวเอง ชาติยังอยู่เปรียบเหมือนตายแต่เปลือก แต่ธรรมที่เป็นแก่นในยังเหลืออยู่ เมื่อคำนึงดูเช่นนี้แล้ว จะได้รู้สึกความปลื้มใจและตั้งใจที่จะทำการในหน้าที่ต่อไปให้ดียิ่งขึ้น

ส่วนผู้ที่จะไปเป็นผู้ปกครองโรงเรียนที่จะตั้งขึ้นใหม่ที่นครเชียงใหม่ เราขอตักเตือนว่าควรจะรู้สึกหน้าที่สำคัญ เพราะจะเป็นผู้ไปตั้งต้นเหมือนก่อรากตึกใหม่ ถ้ารากไม่แน่นหนามั่นคงเสียในชั้นต้นแล้ว

จะก่อตึกรามให้ใหญ่โตขึ้นไปย่อมไม่เป็นผลสำเร็จ เมื่อโรงเรียนมหาดเล็กหลวงขยายตัวออกไปในที่ใกล้เช่นนี้ ควรที่จะทำตัวอย่างให้สมแก่ที่ได้เคยอยู่ใกล้ชิดพระเจ้าแผ่นดินของท่าน และตั้งใจที่จะทำการให้สมแก่ความไว้วางใจ

ในที่สุดนี้เราขอขอบใจท่านทั้งหลายบรรดาที่ท่านมาให้พรแก่เรา เรามีความยินดีรับพรของท่านทั้งหลายไว้ด้วยความยินดี และเชื่อว่าจะเป็นสิ่งซึ่งบันดาลความสำราญให้บังเกิดมีแก่ใจของเราเป็นอันมาก เราขอตอบแทนน้ำใจท่านทั้งหลาย ขอให้พรด้วยอำนาจคุณพระศรีรัตนตรัยอันเป็นที่พึ่งพำนักและอำนาจผู้เป็นใหญ่ในชั้นฟ้าแดนสวรรค์ ผู้ทรงมเหศรักดิ์จงช่วยอภิบาลรักษาท่านทั้งหลายให้มีความเจริญใน อายุ วรรณ สุข พล ปฏิภาณ คุณสารสมบัติ สรรพสิริสวัสดิ์พิพัฒนมงคล จะประสงค์สิ่งใดจงเป็นผลสำเร็จทุกประการ.

พระบรมราโชวาท

ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชทานแก่คณะนักเรียนในพระบรมราชปถัมภ์

ในวันงานประจำปีของโรงเรียน

ณ วันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๖๔

ข้าพเจ้ามีความพอใจเป็นอันมากที่ได้มีโอกาสมาเยี่ยมโรงเรียนมหาดเล็กหลวง และได้มาพบกับคณะครูและนักเรียนของโรงเรียนที่มารวบรวมอยู่ในที่นี้ ท่านทั้งหลายย่อมทราบอยู่แล้วว่า ความตั้งใจของข้าพเจ้ามีอยู่นานแล้วและมีอยู่ยังยืนว่า จะบำรุงการศึกษาของคณะท่านให้เจริญสมควรทันแก่สมัยเสมอ และได้เคยขอมาแล้วว่าให้ท่านทั้งหลายที่เป็นครูและได้ขอแก่พวกนักเรียน ว่าต้องให้ช่วยกันทำความเจริญให้แก่คณะโรงเรียน ข้าพเจ้ามีความยินดีที่ได้มาแลเห็นว่าความเจริญได้มีมาสมประสงค์เพราะความช่วยเหลือของท่านทั้งหลายตามที่ได้ขอมาแล้ว เห็นว่าตั้งใจจริงที่จะทำการตามคำขอร้องจนเต็มสติกำลังและความสามารถที่พอจะทำได้ แต่ขอให้ท่านทั้งหลายเข้าใจว่า แท้จริงความเจริญของชาติใดๆ จะต้องมีมาได้จากเด็กที่จะเกิดเป็นผู้ใหญ่ขึ้นภายหลัง ถ้าเด็กนั้นไม่ตั้งใจที่จะประพฤติตัวให้สมควรที่จะดำรงชาติต่อไปแล้ว ชาติก็ดำรงอยู่ไม่ได้ คนที่ดำรงชาติต่อไปได้ก็ต้องมีความรู้กว้างขวางเพื่อที่จะทำตัวให้สมควรเป็นสมาชิกของชาติที่รุ่งเรืองแล้ว ดังนี้จะทำอย่างอื่นไม่ได้ นอกจากที่จะหมั่นเล่าเรียนให้มากขึ้น เพราะฉะนั้นจึงขอตักเตือนท่านทั้งหลายที่เป็นครูอย่าให้

ย่อท้อ แม้จะเห็นกิจการดำเนินไม่เร็วทันความประสงค์ ก็ควรจะนึกเสียว่าสิ่งใด ๆ ที่จะให้เดินเร็วทันใจนั้นย่อมหายากในโลกนี้ แต่หากทำไปเสมอแล้วคงจะดำเนินไป แม้แต่น้ำหยดทีละหยดยังทำให้หินสึกไปได้ฉันใด ความพยายามอาจทำให้เป็นผลสำเร็จสมความประสงค์ได้ไม่เร็วก็ช้าฉันนั้น

ส่วนนักเรียนนั้นก็ควรตั้งใจที่จะฉวยโอกาสอันเหมาะแต่ยังอยู่ในโรงเรียน ในเวลานี้อยู่ในสถานที่อันเหมาะสำหรับที่จะหาวิชาใส่ตัว การที่หาวิชานี้ใช่ว่าเป็นของหนักต้องแบกหามอะไร เป็นของที่จะเป็นประโยชน์ต่อไปภายหน้าช่วยตัวเองทั้งนั้น จะมุ่งมาดปรารถนารับราชการก็ดี หรือจะประกอบอาชีพในทางอื่นที่จะเป็นคุณประโยชน์ก็ดี ถ้าขยันในเวลานี้แล้วต่อไปเมื่อประกอบอาชีพนั้น ๆ ก็จะเป็นประโยชน์ได้ดีทั้งนั้น เมื่อต่อไปประกอบอาชีพ เวลาที่จะได้พักผ่อนหย่อนกายหย่อนใจที่จะหาความสุข ก็คงได้มีเวลาน้อย ขอนี้ขอให้คิดกันให้ดี และนักเรียนที่ยังเป็นเด็กที่ยังไม่เข้าใจ ขอให้ครูช่วยชี้แจงด้วยว่า ถ้าสู้ทนระกำลำบากในชั้นต้นแล้ว ในชั้นหลังจะได้พักนานเข้า จะได้พักสบายในเร็ววันเข้า ถ้าในเวลานี้ไม่พยายามมาเกียจคร้านเสียแล้ว การที่จะได้มีโอกาสพักผ่อนสบายหรือมีความสุขก็ยิ่งช้าออกไปได้เหมือนกัน ถ้าจำขอนี้ไว้แล้ว ก็เชื่อว่านักเรียนทุกคนคงจะหมั่นที่จะเล่าเรียนและทำคุณประโยชน์ในเวลาที่มีกำลังกายบริบูรณ์อยู่ที่จะทำได้

ในที่สุดข้าพเจ้าขอให้พรตอบแทนแก่ท่านที่ให้พรแก่ข้าพเจ้าแล้ว ขอจงมีความเจริญศิริสวัสดิพิพัฒนมงคล และสิ่งใดที่จะทำประโยชน์แก่ตนหรือชาติต่อไป ขอให้สมมโนรถปรารถนา ฯ

พระบรมราโชวาท

พระบาทสมเด็จ ฯ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชทานแก่นักเรียนที่พลับพลาท้องสนามหลวง

เมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม ร.ศ. ๑๓๐ (พ.ศ. ๒๔๕๔)

วิชาเป็นสิ่งสำคัญอันจะหาค่ามิได้ คนเราถึงจะมีกำลังวังชาปานใด ถ้าไม่มีวิชาอยู่แล้ว ก็นับว่าแพ้เปรียบผู้อื่น เพราะการงานโดยมากจะใช้แต่กำลังกายถมลงไปฝ่ายเดียว ย่อมจะไม่สำเร็จไปได้โดยเรียบร้อย ถ้าแม้มีวิชาอยู่บ้างแล้ว ถึงแม้ว่ากำลังกายจะบกพร่องบ้างก็ยังไม่สู้กระไร เพราะอาจจะใช้วิชาเป็นเครื่องผ่อนผันให้ใช้กำลังได้ในที่อันถูกอันควร ไม่ใช่ในที่อันไม่จำเป็น กล่าวแต่โดยย่อเท่านี้พอที่จะเห็นได้แล้วว่า การหาวิชาใส่ตัว จะเป็นประโยชน์ดีแก่ตัวได้เป็นอเนกประการ

แต่ขออย่าให้เข้าใจผิด การเรียนวิชาไม่ใช่เฉพาะแต่การเรียนหนังสือ การที่รู้แต่หนังสือเท่านั้นไม่พอเลย เพราะคนเราจะเป็นเสมียนไปหมดทุกคนไม่ได้ จำเป็นต้องมีคนทำการงานหาเลี้ยงชีพทางอื่น ๆ อีกหลายอย่าง เพราะฉะนั้นทุก ๆ คนควรจะนึกในใจของตัวว่า จะเป็นอะไร จะหาเลี้ยงชีพทางใดแน่ ถ้าตรองไม่ตกควรปรึกษาหารือผู้ใหญ่ดู เพื่อให้เขาช่วยแนะทางให้บ้าง เมื่อตกลงแน่แล้วว่า จะหาเลี้ยงชีพทางใดต่อไป ก็ควรตั้งหน้าเข้มันขะมักหาวิชาที่จะเป็นประโยชน์แก่การซึ่งตนจะกระทำต่อไปนั้น มุ่งไว้อย่างใดแล้วไม่ควรย่อท้อ ควรกัดฟันทนความลำบากไปจนตลอดจงได้

ในเวลาที่ยังมีอายุน้อยอยู่เช่นเจ้าทั้งหลายนี้ เป็นเวลาอันสมควรที่จะเล่าเรียน เพราะกำลังกายยังไม่พอที่จะทำการงานจริง ๆ อย่างผู้ใหญ่ได้ แต่ถ้าจะนั่งรออยู่เปล่า ๆ คอยกว่าจะมีกำลังพอทำการงานได้ก็เสียเวลาเปล่า ไม่ควรทิ้งโอกาสให้สูญไป ควรตั้งใจเรียนจริง ๆ อย่าเชื่อนแชบิดพลิ้ว การบิดพลิ้วนั้น ถึงแม้ผู้ใหญ่เขาจะจับไม่ได้ก็ยังเป็นการผิดอยู่นั่นเอง การที่บิดพลิ้วต้องเข้าใจว่าทำให้เสียประโยชน์ของตนเองนั่นแลยิ่งกว่าอื่น เพราะถ้าบิดพลิ้วมากเท่าใด ก็คงได้วิชาน้อยลงเท่านั้น ผู้ที่ไม่บิดพลิ้วเขาก็จะเดินหน้าเรื่อยไป จะไล่ตามเขาไม่ทัน เลยต้องแพ้เปรียบเขาเรื่อยไปไม่มีที่สุด การเรียนก็ดี หรือการงานที่จะกระทำหาเลี้ยงชีพก็ดี เปรียบเหมือนการแข่งขันกันอยู่เสมอ ถ้าใครเดินตรงไปตามทางเสมอ ไม่เชื่อนแชแวะเวียนตามทาง ก็คงจะไปถึงหลักชนะได้เร็วกว่าผู้ที่แวะเวียน การเชื่องช้ามักเรียนก็เหมือนกัน ผู้ที่เชื่องช้ามักเปรียบเหมือนคนเดินเกร็งข้อ ผู้ที่ไม่เชื่องช้ามักเหมือนคนเดินทอดน่องย่อมแพ้กันอยู่ในตัว การเกียจคร้าน เป็นข้าศึกของการเรียนอย่างร้ายกาจมาก เป็นโรคร้ายซึ่งนักเรียนทุกคนจะต้องคิดกำจัดเสียจากตัวให้จงได้จงนับว่าดี

ประการหนึ่งนอกจากการบิดพลิ้วและเกียจคร้าน สิ่งไรที่จะทำให้ถึงแก่ความสะดวกแห่งการเรียน ควรระวัง อย่าประพฤติเลยจึงจะดี การทำเป็นผู้ใหญ่ก่อนเวลาที่ควร เป็นเครื่องทำให้เสียประโยชน์แห่งการเล่าเรียนได้เป็นอันมาก นักเรียนไม่ควรประสงค์เป็นผู้ใหญ่ทำผู้ใหญ่เกินอายุของตน การเป็นผู้ใหญ่ต้องเข้าใจว่าไม่ใช่เป็นไปได้เพราะประพฤติเลียนอย่างผู้ใหญ่ จะเป็นไปได้ต่อเมื่อมีอายุสมควรประการหนึ่ง อีกประการหนึ่งต้องมีความคิดพอที่จะระวังรักษาตัวเอง

ได้แล้ว จึงจะนับว่าเป็นผู้ใหญ่ได้จริง คนบางคนมีอายุมาก แต่ปราศจากความคิดและความสามารถ ก็ไม่มีใครเขาเรียกว่าเป็นผู้ใหญ่ เด็กที่ทำเป็นผู้ใหญ่นั้นไม่มีใครเขาเรียกว่าผู้ใหญ่จริง ๆ เลย เขาเรียกว่าเด็กซุกซน หรือเด็กชั่วเท่านั้น จึงขอแนะนำว่าในเวลาที่อายุยังเป็นเด็กอยู่ ควรยอมเป็นเด็กจริง ๆ ประพฤติตนอย่างเด็กและคิดอย่างเด็ก อย่าประพฤติหรือคิดเป็นผู้ใหญ่ก่อนเวลา ควรตั้งหน้าเล่าเรียนเพื่อเตรียมตัวไว้ เมื่ออายุถึงกำหนดสมควรจะเป็นผู้ใหญ่ก็ให้เป็นผู้ใหญ่ได้จริง ๆ และให้เป็นผู้ใหญ่อย่างดี ให้มีคนนับหน้าถือตาว่าเป็นผู้ใหญ่ อย่าเป็นสักแต่ว่ามีชื่อเป็นผู้ใหญ่ ไหน ๆ จะเป็นผู้ใหญ่ทั้งทีต้องเป็นผู้ใหญ่ที่ดีจึงควรเป็น

ถึงในการอื่น ๆ ก็เช่นกัน เมื่อจะทำอะไร จะเป็นอะไร ก็ควรมุ่งหมายให้ดียิ่งไว้เสมอ ไม่ควรมักง่ายพอใจง่าย ถ้าตั้งใจไว้ว่าจะทำการอย่างใด ก็ควรมุ่งให้ดีกว่าผู้อื่นในทางนั้น อย่าลังเลจับโน่นฉวยนี่ การที่จับวาง ๆ ไม่เป็นประโยชน์เลย จะจับอะไรก็จับให้มั่นถือให้มั่น ไม่ควรลืมว่าสิ่งซึ่งอยู่ในมือแล้วดีกว่าสิ่งซึ่งอยู่บนสวรรค์ มะพร้าวผลเดียวที่ถืออยู่ในมือดีกว่ามะพร้าวทั้งเครือบนยอดไม้ ถ้ามัวไปใฝ่ฝันถึงมะพร้าวบนยอดไม้ ไม่กินผลที่ในมือ บางทีก็จะรู้แน่ว่าเก็บบนต้นไม่ถึงแน่แล้ว ก็พอผลในมือจะเน่าเสียเลยต้องอด ที่ควรคือควรใช้มะพร้าวในมือของตนนั้นทำอาหารให้ดีเต็มฝีมือและกินให้อร่อย อิ่มหนำสำราญ และคิดหาทางเก็บมะพร้าวบนต้นต่อไปในคราวหน้าดังนี้เป็นตัวอย่าง การที่รู้จักใช้สิ่งซึ่งอยู่ในมือแล้วให้เป็นประโยชน์มากที่สุดฉะนี้ เป็นองค์ของการเป็นผู้ใหญ่ดีอันหนึ่ง

พระบรมราโชวาท

พระบาทสมเด็จฯ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชทานในการสมาคมนักเรียน

ซึ่งไปศึกษาอยู่ในประเทศยุโรป

เมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๘

ในโอกาสที่นักเรียนไทยจะมารวบรวมกันอยู่เป็นสมาคมในบี้นี้ เรามีความยินดีขอกล่าวสุนทรพจน์แก่นักเรียนทั้งหลายพอเป็นเครื่องเตือนใจไว้บ้าง

ตัวเราเองได้เคยออกมาศึกษาอยู่ในประเทศอังกฤษ รวมเวลาเบ็ดเสร็จถึง ๙ ปีเศษ ฉะนั้นก็หวังว่าคงจะพอทราบได้บ้าง ถึงความเป็นไปของนักเรียนที่จำเป็นต้องออกมาศึกษาอยู่ในประเทศห่างไกลบ้านเกิดเมืองนอนของตน

ในชั้นต้น เมื่อแรกออกมาถึงประเทศยุโรปคงยังมิใคร่รู้สึกความคิดถึงบ้านนัก เพราะกำลังตื่นเต้นในเมื่อเห็นอะไรใหม่ ๆ แปลก ๆ แต่พอได้อยู่เป็นที่เป็นทางแล้ว และมักจะต้องพลัดพรากจากเพื่อนฝูงโดยแยกกันไปเรียน จึงจะเกิดรู้สึกคิดถึงบ้านขึ้นมา มากบ้างน้อยบ้างตามนิสัยใจคอของคนนั้น ๆ ในเมื่อเกิดความคิดถึงบ้านขึ้นเช่นนั้น อาจมีใจกระวนกระวายไปได้ต่าง ๆ และนักเรียนก็ใช้วิธีแก้ความกระวนกระวายนั้นต่าง ๆ กัน บางคนใช้วิธีเชิมันขะมักในการเรียนยิ่งขึ้น บางคนเล่นกีฬาให้มากขึ้น บางคนนอนรำพึงอยู่เฉยจนกว่าจะถึงเวลาที่ได้หยุดเรียนแล้ว จึงใช้เวลาหยุดนั้นเพื่อเที่ยวสำมะเล

ควรที่ ๑ กับที่ ๒ นั้น ถ้าใช้อย่างใดอย่างหนึ่งมากเกินไป ก็อาจให้โทษ เพราะการเรียนเรื่อยไปไม่ให้เวลาเพื่อสมองได้หยุดหย่อนผ่อนพักบ้าง ย่อมเป็นทางที่ทำให้สมองอ่อนเพลียและเส้นประสาทพิการ อาจเลยบันดาลให้ความคิดวิปริตฟั่นเฟือนไปในเวลาที่ต้องการใช้ความคิดมากที่สุด ส่วนการเล่นกีฬามากเกินไปก็ไม่เป็นผลดีเหมือนกัน เพราะจะทำให้ใจมุ่งเอาดีเสียแต่ในเชิงเป็นนักกีฬา ไม่ใฝ่ใจในทางศึกษา ในเรื่องนี้ผู้ที่ฝักใฝ่ในทางกีฬามักอ้างว่า ตนทำเช่นนั้นก็ไม่ผิดแผกแปลกไปกว่าชายหนุ่มอังกฤษที่รุ่นราวคราวกัน และว่าอังกฤษเขานิยมนักกีฬา แต่เราไม่ควรลืมเสียว่า เราไม่ใช่อังกฤษ เราเป็นไทยที่ออกมาอยู่ในประเทศอังกฤษ เพื่อศึกษาวิชาสำหรับกลับไปทำประโยชน์ให้แก่บ้านเมืองของเรา ไม่ใช่ออกมาเพื่อหาชื่อเสียงในทางเป็นนักกีฬา การเรียนกับการเล่นกีฬาควรกระทำไปด้วยกัน และควรคิดแบ่งเวลาของตนให้เหมาะสำหรับทั้งการเรียนและการเล่น อย่าให้เหน็ดเหนื่อยในทางใดมากไปกว่าอีกทางหนึ่ง เมื่อได้ใช้สมองในทางศึกษาสมควรแก่เวลาตามที่ครูกำหนดไว้ ควรผ่อนให้สมองได้พักการคิด และใช้กำลังกายในทางเล่นกีฬาเสียบ้าง เพื่อจะได้ทำให้ร่างกายแข็งแรงอดทนความลำบากแห่งอากาศอันผิดกับเมืองเรานั้นได้โดยไม่ต้องบ่วยไข้ให้เสียเวลาเรียนเปล่า ๆ สรุปความเป็นอันว่าเมื่อเกิดความกระวนกระวายขึ้นเพราะคิดถึงบ้าน ควรใช้วิธีระงับโดยเอาใจใส่ในทางศึกษาและทางกีฬาตามส่วนที่เหมาะ ตั้งใจให้รู้สึกชอบทั้งในวิชาที่ตนเรียน ทั้งในกีฬาที่ตนเล่น จะเป็นผลดีที่สุดสำหรับสมองและร่างกายของตน

ส่วนวิธีระงับความกระวนกระวายโดยเที่ยวสำมะเลนั้น คุณไม่มีเลยแต่โทษทั้งนั้น นักเรียนอย่าเข้าใจผิดคิดเห็นไปว่า เราเป็นคนแก่ครำ่คร่า จึงพูดโดยไม่เห็นใจชายหนุ่ม ขอจงอย่าลืมว่าตัวเราก็ได้เคยเป็นหนุ่ม และได้เคยอยู่ในยุโรปเมื่อเวลาเป็นหนุ่มเหมือนกัน เพราะเราเคยเป็นหนุ่มอยู่ในประเทศอังกฤษนี้ เราจึงเคยได้รู้รสมาแล้ว ว่าการเที่ยวสำมะเลเปรียบเหมือนกินของแสลง คือของแสลงนั้นในเมื่อเห็นผู้อื่นเขากินช่างรู้สึกน่าอร่อยเสียจริง ๆ ชวนให้อยากกินบ้าง และเมื่อเวลากินก็อร่อยจนทำให้เพลิน เลยกินเข้าไปจนเกินกว่าที่ควร จึงให้ผลทำให้ผู้กินป่วยไข้ไปได้มาก ๆ ฉันใด การเที่ยวสำมะเลก็ฉันนั้น การกินของแสลง ถึงจะมีรสอร่อยปานใด ก็ไม่มีใครยืนยันว่าเป็นของดี และแม้ผู้กินเองก็รู้ว่า เป็นของที่ไม่ควรกิน หรือเป็นของที่ต้องกินด้วยความระมัดระวังและไม่ให้มากเกินไป การเที่ยวสำมะเลก็ควรทำใจให้รู้สึกเป็นเช่นเดียวกัน คือถ้าทำใจให้เด็ดเดี่ยวพอที่จะไม่ให้เที่ยวได้นับว่าเป็นดีที่สุด แต่ถึงแม้จะทำใจเด็ดเดี่ยวไปไม่ได้ถึงแก่จะงดทีเดียว อย่างน้อยก็ควรทำใจว่าจะระวังไม่เที่ยวให้มากหรือบ่อยนัก เพราะใคร ๆ จะเถียงไม่ได้เลยเป็นแน่ละ ว่าการเที่ยวสำมะเลเป็นเครื่องทอนกำลังกายลงได้เป็นอันมาก อีกทั้งเป็นเครื่องทำให้เปลืองทรัพย์อีกด้วย พวกเราออกมาศึกษาในไพรัชประเทศ ก็ควรต้องจำอย่างคนในประเทศนั้น ๆ บ้างจริงอยู่ แต่ในทางการเที่ยวสำมะเลไม่จำเป็นต้องศึกษาหรือจำอย่างเขาเลย ถ้าต้องการเรียนแต่ในทางเที่ยวสำมะเลละก็ดูไม่จำเป็นเลยที่จะต้องเสียทรัพย์และเสียเวลาออกมาเรียนถึงเมืองนอก ในเมืองเราเองก็มีที่เที่ยวเช่นนั้น และถ้าจะกล่าวกันจัง ๆ หญิงไทยก็มีอะไรไม่ผิดกับหญิงชาติยุโรปเลย พวกเราออกมาเรียน

ในประเทศยุโรปก็เพื่อจะหาวิชาความรู้ ซึ่งไม่สามารถจะเรียนรู้ได้พอในเมืองเราเองต่างหาก ต้องรำลึกไว้เสมอจึงจะถูก ว่าผู้ปกครองของพวกเราส่งพวกเราออกมา โดยยอมลงทุนให้คนละไม่น้อย ไม่ใช่สำหรับให้มาลองดูว่า หญิงชาวยุโรปผิดกับหญิงไทยอย่างไร ผู้ปกครองส่งพวกเราออกมาสำหรับหาวิชาความรู้ความชำนาญเพิ่มเติมเพื่อจะได้กลับเข้าไปช่วยกันทำงานให้เป็นประโยชน์และบำรุงความรุ่งเรืองแห่งชาติเรา พวกเราก็ควรตั้งใจปฏิบัติให้เป็นไปตามความประสงค์อันนั้น จึงจะนับว่าเราทำตามหน้าที่ของเรา

เมื่อนักเรียนได้อยู่เมืองนอกพ้นยุคแรกไปแล้ว ย่างเข้ายุคที่ ๒ ก็ย่อมจะได้มีเพื่อนฝูงเป็นชาวยุโรปที่ร่วมสำนักเรียนมากขึ้น จึงมีข้อที่ควรเตือนสติขึ้นอีกอย่างหนึ่ง คือในเรื่องพยายามทำตามอย่างชาวยุโรปในทางแต่งตัวเป็นต้น เรื่องนี้ถ้าจะแลดูแต่เผิน ๆ อาจเห็นไม่เป็นการสำคัญ เพราะเป็นการส่วนตัว แต่คนหนุ่มมักจะลืมนึกถึงฐานะของตนในเมื่ออยากจะเอาอย่างเพื่อนในทางสวยงาม ฉะนั้นจึงควรเตือนสติบ้าง ก่อนที่จะคิดหาเครื่องแต่งกายอย่างใด ๆ ควรคำนึงถึงฐานะของตนเองว่า เงินมีใช้จ่ายเท่าใด ควรคิดหาเครื่องแต่งกายแต่พอจะมีทุนทรัพย์จับได้จ่ายพอ การแต่งกายสำหรับผู้ชาย ควรมุ่งหมายในทางหาความสะดวกและความหมดจดเรียบร้อยมากกว่าหาความสวยงาม ที่จริงการแต่งกายด้วยเสื้อผ้าฉูดฉาดหรือผาดโผน มหาชนจะนิยมว่าเป็นของดีก็หามิได้ ตรงกันข้ามโดยมากมักจะมีแต่เขานินทาหรือเย้ยหยันให้ว่าเป็นคนบ้าเห่อ ยิ่งพวกเราเป็นชาวบุรพเทศด้วยกันยิ่งต้องถูกเขานินทาเย้ยหยันยิ่งขึ้น กลายเป็นคนบ้าเถื่อนไม่รู้จักแต่งตัวอย่างสุภาพ ข้อสำคัญอย่างยิ่งที่ควรกำหนดจดจำไว้ คือถึงเสื้อผ้าของ

ตนจะมิได้ตัดทรานอันมชอเสียง และราคาแพง ๆ ก็ขอให้ได้แก่รูปตัว
และต้องรักษาให้สะอาด เสื้อเชิ้ตและเสื้อชั้นในนั้นสำคัญมาก ต้อง
สะอาดจริง ๆ จึงจะควร ขอจงอย่าทำตามอย่างนักเรียนไทยคนหนึ่ง
ซึ่งได้เรียนอยู่ในสมัยเมื่อตัวเราอยู่เมืองนอก นายคนนั้นชอบแต่งอย่าง
หรูหราผูกผ้าผูกคอแพรสีไม่ซ้ำแต่ละวัน ปักปิ่นเปลี่ยนทุกวัน ใช้กระดุม
ข้อมือเชิ้ตรูปพรรณแปลก ๆ เสมอ แต่คอกับข้อมือเชิ้ตนั้นบางวัน
เปื่อนดำจนเกือบเป็นสีเทา คนชนิดนี้เราเรียกว่าคนบ้าเห่อ ขอนัก-
เรียนจงตั้งใจเป็นคนที่เจียมตัวแต่สะอาดเถิด อย่าเป็นคนที่แต่งตัวเพ้อ
แต่สกปรกเลย เพราะคนชนิดหลังนี้ทำให้ชาวยุโรปถูกชาวเราว่าเป็น
คนบ้าเถื่อน การรักษาความสะอาดในร่างกายและเครื่องแต่งตัว ไม่
เปลืองอะไรมากนักเลย แต่ได้รับผลดีทำคนชมว่า น่าคบและน่ารับ
เข้าสมาคม ส่วนการแต่งตัวฟุ่งเฟ้อจนเกินตัวใช้เสื้อผ้าแพงเกินกว่าที่
จำเป็น และใช้เครื่องเพชรพลอยหรือเงินทองประดับ จำเป็นต้องใช้
เงินมากด้วยแล้ว มิหนำซ้ำได้รับผลร้ายที่มักมีผู้นินทาเย้ยหยัน เป็น
ของที่ทำไปป่วยการเปล่า ๆ โดยแท้

นอกจากการแต่งตัวยังมีการใช้จ่ายฟุ่มเฟือยในทางอื่น ๆ ซึ่ง
นักเรียนควรระวังจงมาก ในเมื่อจะจับจ่ายใช้สอยอะไร ๆ เพื่อให้
เหมือนเพื่อนฝูงที่เป็นฝรั่ง ควรรำพึงเสียก่อนว่า ฐานะของตนเป็นอยู่
อย่างไร เงินที่นักเรียนได้รับจากรัฐบาลหรือจากผู้ปกครอง ต้องเข้าใจ
ว่าได้รับไปสำหรับใช้ให้เป็นประโยชน์มากที่สุดในทางหาความรู้ ไม่ใช่
สำหรับหาความสุขส่วนตัวตามอำเภอใจของตน มีนักเรียนบางคนที่ม
ผู้ปกครอง เช่นบิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่เป็นต้น มักเขียนหนังสือ

เข้าไปขอเงินร่ำไป การประพฤติเช่นนั้นบางครั้งบางคราวเราไม่ว่า เพราะอาจมีเวลาจำเป็นที่จะต้องจับจ่ายทรัพย์โดยทันด่วนเป็นก้อน เพื่อชำระล้างหนี้สิน หรือเมื่อป่วยไข้เป็นต้น แต่ไม่ควรจะเผลอตัวจนถือเสียว่า ผู้ปกครองเป็นเหมือนขุมทรัพย์ซึ่งจะขุดเท่าใดไม่รู้จักหมด ตรงกันข้าม ควรคิดเห็นว่าผู้ปกครองนับวันมีแต่จะชราลง ในไม่ช้าจะไม่มีกำลังพอที่จะขวนขวายหาทรัพย์สะสมได้อีก ฉะนั้นเราผู้เป็นหนุ่มควรระลึกถึงบุญคุณที่ท่านได้อุปการะมา แล้วสนองคุณโดยช่วยประหยัดทรัพย์ของท่าน ซึ่งเราจะกระทำได้ก็แต่โดยทางทรมานใจของเราเอง มิให้คิดไปในทางใช้ทรัพย์พุ่มเพื่อยเกินกว่าที่จำเป็นแท้ ๆ ต้องนึกว่าเราอดเปรี้ยวไว้กินหวานภายหลังเช่นนั้นดีกว่า นักเรียนบางคนเมื่อถึงตักเตือนเรื่องใช้ทรัพย์พุ่มเพื่อยเกินไป เคยโต้ว่าฝรั่งที่เป็นบุคคลชั้นเดียวกัน เขาก็ใช้เช่นนั้น ข้อนี้เราขอตอบว่าฝรั่งถึงเขาจะใช้พุ่มเพื่อยสุรุ่ยสุร่ายจนหมดตัว เขายังตกอยู่ในฐานะอันดีกว่าพวกเรา เพราะถึงเขาจะขัดสนขั้นจน เขาก็ยังอยู่ในบ้านเมืองของเขาเอง แต่ส่วนเราสิไปอยู่ห่างไกลบ้านเมืองและญาติพี่น้อง จะต้องไปเป็นคนจนอยู่ในท่ามกลางชนที่ไม่ใช่ร่วมชาติกับเรา จะหวังพึ่งพาอาศัยก็หาถนัดไม่ นับว่าเราตกอยู่ในที่เสียเปรียบมากที่เดียว ฉะนั้นจึงควรคำนึงดูให้จงดี อย่าประมาท

ข้อสำคัญยังมีอยู่อีกข้อหนึ่ง ซึ่งเราเห็นว่าควรเตือนใจนักเรียนไว้ คือเรื่องมีภรรยาเป็นหญิงชาติยุโรป เราขอกล่าวโดยย่อว่า เราได้สังเกตมาหลายรายแล้ว ไม่เห็นว่าเป็นสุขร่วมกันไปได้ยืดยาวเลย ทั้งนี้เป็นเพราะสภาพทั้งบ่วงแห่งประเทศยุโรปกับเมืองเราผิดกันมากนัก

ฉะนั้น หญิงชาวยุโรปที่แต่งงานกับคนไทยออกไปอยู่เมืองไทย จึงมักจะทนอยู่มิใคร่ได้นาน มักต้องเวียนกลับออกมายุโรปอีกเนือง ๆ ในชั้นต้นคงจะนาน ๆ กลับมาที่หนึ่ง แต่ต่อมาก็ต้องกลับถี่เข้าทุกที ซึ่งเป็นการเปลืองทรัพย์ของผัวไม่น้อย นอกจากนี้ยังทำให้เดือดร้อนรำคาญใจซึ่งกันและกันเป็นนานัปการสิ่งละอันพรรณละน้อย แต่สะสมเข้าไม่ช้าก็เป็นก้อนใหญ่เหมือนดินพอกหางหมู จนถึงแม้จะต้องทนอยู่ไปด้วยกันเพราะสงสารลูก ก็มิได้อยู่โดยปรองดองรักใคร่กัน เมื่อได้เห็นผลร้ายมาหลายรายแล้วเช่นว่ามาน ทั้งประกอบกับข้อที่จะต้องทนความนินทา ทั้งจากชาวยุโรปและชาวเราเอง เพราะทั้งฝรั่งทั้งไทยไม่นับถือผู้ที่แต่งงานกับคนต่างชาติ จึงเห็นว่าการทำเมียฝรั่งเป็นของที่นักเรียนไทยไม่น่านักเลย

ในที่นี้เราไม่ตั้งใจจะกล่าวถึงการเมือง แต่ก็จำเป็นจะต้องกล่าวสักนิดหน่อย เพราะเนื่องด้วยการเตือนใจนักเรียน ในเวลาที่เขาเข้าไปอยู่ในสถานศึกษา ย่อมมีเวลาที่จำเป็นอยู่บ้างที่จะต้องพังเขาสนทนากันถึงการเมือง เราขอเตือนสตินักเรียนว่า จะได้ยินได้ฟังอะไรก็ตามก่อนที่จะรับรองเอาเป็นของดีและน่านิยม ควรตั้งปัญหาแก่ตนเองเสียก่อนว่า (๑) ลัทธิหรือวิธีการอย่างนั้น ๆ จะเหมาะแก่คนไทยหรือไม่? (๒) สภาพแห่งเมืองไทยในเวลานี้ จะควรใช้ลัทธิหรือวิธีการอย่างนั้น ๆ ได้หรือยัง? (๓) ถ้าจะใช้ลัทธิหรือวิธีการอย่างนั้น ๆ จะเป็นประโยชน์แก่ชนหมู่มากทั่วไป หรือจะเป็นประโยชน์แต่สำหรับตัวเราและพวกพ้องของเราที่เป็นหมู่น้อย? ถ้ายังตอบปัญหาทั้งสามข้อนี้ไม่ได้ด้วยความแน่ใจละก็ อย่าเพ่อรับรองว่าลัทธิหรือวิธีการนั้น ๆ

เป็นของดีและน่านิยม อย่าลืมว่าสภาพของประเทศยุโรปกับเมืองไทยผิดกันอยู่ ฉะนั้น สิ่งซึ่งเป็นคุณสำหรับเขาอาจเป็นโทษสำหรับเราได้ เรากล่าวเพียงเท่านี้ก็เชื่อว่าพอแล้วสำหรับเตือนสติผู้ที่มุ่งดี

ในที่สุดเราขอเตือนนักเรียนว่าเจ้าทั้งหลายเป็นไทย อย่าดูถูกชาติของตน เพราะการดูถูกชาติของตนก็เท่ากับประกาศว่าตนเองเลว ชนทุกชาติต้องมีทั้งคุณและโทษระคนอยู่ในสันดาน ชาติใดจะดีล้วนหรือชาติใดจะเลวล้วนนั้นหามีได้ ของดีของชาติไทยเรามีอยู่มาก ชาวเราควรตั้งใจถนอมคุณสมบัติและลักษณะอันดีของชาติเรา ไม่ควรยอมว่าชาติเรามีแต่เลวทรามสู้เขาไม่ได้ แล้วและมุ่งคิดแต่ในทางที่จะหาประเพณีแบบแผนจากเมืองนอกมาลบล้างของเก่าที่เรามีอยู่แล้ว บุคคลที่ไม่มีความคิดหรืออุปนิสัยของตนเอง คอยแต่เอาอย่างผู้อื่นเรื่อยไปทุกท่า เป็นผู้ที่ไร้คุณสมบัติ และถึงหากจะบริบูรณ์ด้วยรูปสมบัติและโภคสมบัติ ก็หาได้รับความสรรเสริญของบัณฑิตไม่ ข้อนี้ฉันใด ชาติที่ไร้ประเพณีแบบแผนอันใช้ต่อเนื่องมาแต่โบราณ อันทำให้คนภายนอกสังเกตเห็นและรู้จักได้ว่าเป็นชาติหนึ่งต่างหาก ก็ย่อมจะถูกโลกดูถูกและถูกเขาเยาะหยันฉันนั้น ฉะนั้น เราขอเตือนนักเรียนทั้งหลายให้รำพึงว่า อนาคตของชาติไทยอยู่ในมือของพวกเราทั้งหลายส่วนหนึ่ง เพราะผู้ที่ทะนุบำรุงเมืองไทยและชาติไทยอยู่ในเวลานี้ นับวันนับแต่จะชราลงทุกที ใกล้ความตายเข้าไปทุกที ต้องหวังอยู่ในพวกเจ้าผู้ที่จะได้เข้ามาช่วยส่งเสริมเพิ่มกำลังขึ้นอีกในอนาคตกาล เราขอเตือนเจ้าทั้งหลายด้วยถ้อยคำซึ่งเราได้แต่งไว้ เป็นคำพูดของพระร่วงในละครพูด เรื่อง “พระร่วง” เป็นคำกลอนดังต่อไปนี้

◎ คณะใดศัตรูผู้ฉลาด หมายมาดทำลายให้เร็วรี่
กุยุแยกให้แตกสามัคคี เช่นกษัตริย์ลิจฉวีวงศ์โบราณ
พราหมณ์ผู้เดียวรับใช้ไปยุแหย่ สาระแนยุญาติให้แตกฉาน
จนเวลาศัตรูจู่ไปราญ มัวเกียงกันเสียการเสียนคร
ฉะนั้นไซร้ชอไทยจงร่วมรัก จงร่วมสมัครสโมสร
เอาไว้เผื่อเมื่อมีไพร่รอน จะได้สู้ศึกรได้เต็มแรง
ไทยรวมกำลังตั้งมั่น จะสามารถป้องกันขันแข็ง
ถึงแม้ว่าศัตรูผู้มีแรง จะหมายยุทธ์แย้งก็ปลาศไป
ชอแต่เพียงไทยเราอย่าผลาญญาติ ร่วมชาติร่วมจิตเป็นข้อใหญ่
ไทยอย่ามุ่งทำลายไทย จงพร้อมใจพร้อมกำลังระวังเมือง
ให้นานาภาษาเชานิยม ชมเกียรติยศฟูเฟื่อง
ช่วยกันบำรุงความรุ่งเรือง ให้ชื่อไทยกระเดื่องทั่วโลกา
ช่วยกันเต็มใจใฝ่ผดุง บำรุงทั้งชาติศาสนา
ให้อยู่จนสิ้นดินฟ้า วัฒนาเถิดไทย ไชโย ฯ

(เคยรวมพิมพ์ใน "ประชุมโอวาท")

พระบรมราโชวาท

ในพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชทานแด่นักเรียนผู้กำกับลูกเสือ

ณ ที่พักคณะเสือป่า สวนดุสิต

วันเสาร์ที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๘

เริ่มต้นข้าพเจ้าขอขอบใจท่านทั้งหลายในการที่ให้พรข้าพเจ้า และมีความยินดีที่ได้ฟังถ้อยคำที่หัวหน้าท่านกล่าวมานั้นแสดงความรู้สึกหน้าที่อย่างดีที่สุด เพราะฉะนั้นเป็นข้อควรหวังได้ว่า ในการที่ท่านมาศึกษา ณ ที่นี้จะเป็นประโยชน์สืบไป

ต่อนี้ไปถ้อยคำที่ข้าพเจ้าจะพูด ขอให้ถือว่าเป็นคำพูดของครูคนหนึ่งเท่านั้น ไม่ใช่คำของพระเจ้าแผ่นดิน

ข้อความที่จะพูดให้ท่านทั้งหลายฟังในบัดนี้ เป็นอย่างที่เขาเรียกกันว่าหญ้าปากคอกเท่านั้น เพราะข้าพเจ้าไม่มีเวลาพอจะเตรียมเทศน์พิเศษอะไร แต่ถึงจะเทศน์เป็นหญ้าปากคอกก็ดี ข้อความเป็นของดีซึ่งถ้ายังตักเตือนให้จำใส่ใจไว้ได้มากเท่าใด ก็ยิ่งเป็นประโยชน์ยิ่งขึ้นเท่านั้น แต่ท่านทั้งหลายที่มาในที่นี้ ในการที่จะมาศึกษาก็ด้วยความตั้งใจดีชั้นหนึ่งแล้ว คือตั้งใจจะเรียนหน้าที่ของตนที่จะปฏิบัติต่อไปเพื่อให้เป็นประโยชน์ในทางที่ท่านได้เลือกแล้วเป็นอาชีวะ คือเป็นผู้ชักนำสั่งสอนกุลบุตรเป็นกำลังของชาติไทยต่อไปภายหน้า

เมื่อได้เลือกทางที่จะได้ดำเนินต่อไปดังนั้นแล้ว ก็จะเป็นผู้นำทางให้ผู้อื่นเดิน นำทางให้เขารู้จักทางดี แต่ถ้าเรานำทางเขาผิด และเรา

เดินทางผิดเข้าไปมากแล้ว ถ้าเขารู้สึกตัวเข้า เขาก็จะเหมาว่าพวกเรา
เป็นคนตามืดจงตาบอด ข้าพเจ้าเห็นใจท่านทั้งหลายจึงอยากจะมา
อธิบายข้อความ ซึ่งถ้าจะพูดแต่ย่อ ๆ ดูเป็นของง่ายเต็มที ใคร ๆ ก็
เข้าใจ ข้อที่ข้าพเจ้าจะยกมาพูดในวันนี้ คือความจงรักภักดี ต่อชาติ
ศาสนา พระมหากษัตริย์ นั่นเอง

ท่านทั้งหลายที่เป็นครูโรงเรียน หรือที่เป็นนักเรียนมาแล้ว เคย
ได้รับคำสั่งสอนเช่นนี้มามากแล้ว ทำไมข้าพเจ้าจึงจะยกเอาเรื่องเช่นนี้
มาพูด ดูจืดเต็มที แต่ข้าพเจ้าขอให้ท่านตั้งใจฟังไปก่อน บางทีจะมี
ข้อความที่จะบรรยายพิเศษออกไปบ้างนิดหน่อยก็เป็นได้ คำสั่งสอน
ถ้าสอนในข้อความหรือเรื่องราวที่จืด แต่มีอะไรพูดให้แปลกออกไปได้
แล้วย่อมทำให้จับใจผู้ฟัง เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจะลองเทศน์เรื่องจืด ๆ
นั้นให้ท่านฟัง สำหรับทำไม ? สำหรับถ้าเมื่อท่านพอใจจะได้เก็บเอาไป
เทศน์บ้างก็ได้

เริ่มก่อนถึงชาติ ชาติคืออะไร ? แปลตามตรงก็ว่ากำเนิดของ
สัตว์หรือของคน นั่นแลคือชาติ แต่ในชั้นนี้เราเข้าใจเพียงนี้พอหรือ ?
ก็ไม่พอเสียแล้ว ชาติเราเข้าใจว่าเป็นคณะหรือเป็นหมู่ของคน ซึ่งใน
ชั้นต้นก็เป็นญาติหรือมิตรที่สนิทสนมกัน ความคิดตรงกัน มารวมกัน
อยู่เป็นคณะในที่แห่งใดแห่งหนึ่ง คำว่าชาติเมื่อเข้าใจอย่างนี้แล้ว จะพอ
และหรือ ? สำหรับสมัยนี้ต้องตอบว่าไม่พอ สำหรับสมัยเก่าอย่างไร
ไม่ทราบ แต่เวลานี้เราไม่ต้องพูดถึงสมัยเก่า เพราะเป็นสมัยล่วงเลย
มาเสียแล้วเอาของเขามาใช้ไม่ได้ ในสมัยนี้ต้องเข้าใจคำว่า "ชาติ"
ให้กว้างออกไป คือเมื่อแลเห็นตัวอักษรว่า "ชาติ" แล้ว ต้องนึก
ต่อทันทีว่า เป็นตัวอักษรสำคัญที่สุด ตัวอักษร ๒ ตัวกับสระอยู่กลาง ! นี้

และจงจำไว้เถิดว่า เป็นของที่เราเกิดเป็นคนแล้วไม่มีสงวนไม่ได้ เราต้องมีชาติอัน ๑ คือเราต้องบอกได้ว่าตัวเราเป็นชาติอะไร ถ้าเขาถามท่านว่าชื่อไร บอกเขาว่าชื่อแดงลูกนายขาว ชาติอะไร ? ไม่มี ! เราต้องกลับไปเป็นลิง !

ชาติเป็นของสำคัญมาก เมื่อเป็นของสำคัญอย่างนี้แล้ว ต้องจัดว่าเป็นสมบัติอย่าง ๑ ของที่ควรสงวนเรียกว่าสมบัติ ชาติของเราเป็นของที่ควรสงวนจึงต้องนับว่าเป็นสมบัติสำคัญของมนุษย์ มนุษย์คนใดไม่รู้จักสงวนชาติก็เป็นมนุษย์ไม่ได้ ธรรมดาของที่เราพอใจ เราย่อมรัก และเราไม่อยากให้คนอื่นไม่ใช่หรือ ? ของที่มีราคามากก็ต้องรักษาให้อยู่นาน จะเอาไปขว้างทิ้งถนนให้รถทับคนเหยียบเล่นไม่ได้ ว่าเปรียบเทียบวัตถุฉันใด ชาติก็ฉันนั้น เมื่อชาติเป็นของที่เรารู้แล้วว่าอะไร เมื่อเข้าใจอย่างนี้แล้ว เราจะยอมได้หรือที่จะทิ้งปล่อยให้ชาติไปอยู่กลางถนนให้สาธารณชนเขาเหยียบย่ำเล่น ? ไม่ได้อยู่เองเป็นธรรมดา ! เพราะฉะนั้นเราควรจะทำอย่างไร ? ต้องรักษาสงวนอย่างดีที่สุดที่เราจะสามารถทำได้

ข้อ ๑ ท่านทั้งหลายคงจะรู้ พอข้าพเจ้าถามคงจะตอบได้ทันทีว่าเมื่อถึงเวลาจำเป็นจะสละชีวิตเลือดเนื้อเพื่อรักษาความดำรงแห่งชาติในเมื่อจำเป็น ! การพูดเช่นนั้นใครๆ ก็พูดได้ อย่าว่าแต่ท่านที่นั่งฟังอยู่ในที่นี้เลย ต่อให้คนพูดภาษาไทยไม่ได้ก็รู้ ข้อที่พูดนั้นเป็นของเรียนได้อย่างนกแก้วเสมอ

ชาติเราจะเสื่อมทรามให้คนเขาดูถูกได้ ชาติเราจะล่มจมได้ ก็เพราะตัวเราเอง ! ตัวเราเองไม่รู้จักถนอมไม่รู้จักสงวน ตัวเราเองไม่รู้สึกราคาของชาติ ตัวเราเองดูถูกชาติของเราอยู่เสมอ เวลานี้แหละ

เป็นเวลาซึ่งคนไทยต้องการแสดงว่ารักชาติ จำเป็นต้องแสดงเดี๋ยวนี้ รอไปจะช้าเกินไป

การที่จะแสดงว่าตัวเราเป็นผู้รักชาติ จะควรแสดงอย่างไร? ต้องแสดงข้อ ๑ ให้เห็นว่า ใครมาแตะต้องชาติของเราเป็นไม่ได้เป็นอันขาด เปรียบเหมือนมีผู้เข่าด่าชาติท่านและถึงท่านจะเกรงบารมีเขา ท่านก็คงจะต้องนึกว่าอยากจะต่อยเช่นนั้นแล้ว เรียกว่ารักจริงนับถือจริง รักเหมือนพ่อรักเหมือนแม่ นี่ขอให้ท่านทั้งหลายตั้งใจบำเพ็ญ ให้มีความรักได้อย่างนี้ในใจของท่านทุกคนแล้ว หรือยิ่งไปสั่งสอนลูกศิษย์ของท่านให้รู้สึกได้ ถึงจะไม่เต็มกะผีกก็นับว่าได้ทำประโยชน์แก่ชาติ คำพูดที่ว่าจะสละเลือดเนื้อนั้นไม่ต้องสละ ถ้าจะทำเช่นว่านจะดีกว่าสละเลือดเนื้อเป็นอันมาก ไม่มีใครต้องการเลือดเนื้อของท่านในเวลานี้ ต้องการชีวิตของท่านให้มีประโยชน์ต่อไป การรักชาตินั้นต้องมีใจตรงกัน ไม่ให้คนคิดเบียนชาติไทยอย่างหนึ่ง จะทำอย่างไร? ท่านทั้งหลายคงนึกว่าตัวท่านคนเดียวจะทำอะไรได้ แต่ท่านทั้งอยู่ทนไม่น้อยตั้งร้อย ขอให้คิดให้เหมือนกันทุกคน ต่างคนต่างนึกว่าตัวเราเป็นส่วนหนึ่งของชาติไทยให้ได้จริงจังเถิด ก็จะได้แลเห็นผลเป็นแน่แท้

อีกประการหนึ่งสิ่งใดที่เป็นของเสื่อมเสียมาแล้วไม่ประพฤติต่อไป อย่างนี้เท่ากับช่วยกันรักษาชื่อเสียงของชาติไทย เปรียบเหมือนในครอบครัว ถ้าผู้ใดประพฤติชั่วแม้คนเดียว พ่อแม่พี่น้องญาติทั้งปวงพลอยรู้สึกโทมนัสและเสียไปด้วย เขาย่อมว่าผู้นั้นเป็นญาติคนนั้นสกุลนั้น บ้านนั้น เสียชื่อด้วยกันหมดฉันใด ท่านผู้เดียวประพฤติตัวเป็นคนที่เหลวไหล ชาติไทยก็เสื่อมเสียไปด้วยไม่มากก็น้อยฉันนั้น เพราะฉะนั้นถ้าผู้ที่รักชาติจริงแล้วต้องไม่ทำลายชื่อที่ตนรัก เมื่อ

ท่านอยากจะพูดว่ารักชาติต้องเป็นผู้ไม่ทำลายชาติ ต้องเป็นผู้ตั้งใจ
สงวนรักษาชาติโดยอาการอย่างดีที่สุดที่อาจทำได้ คนเราทุกคนที่จะ
ทำเกินสติกำลังความคิดไม่ได้อยู่เอง แต่ถ้าตั้งใจจะทำเต็มที่อยู่แล้วก็
เป็นการเพียงพอ ไม่ควรผู้ใดจะติต่อไป

ครานี้ว่าถึงส่วนศาสนา เรื่องนี้ไม่ต้องพูดยืดยาวอะไรมาก
เพราะข้าพเจ้าได้อธิบายแล้วในปลุกใจเสือป่า เชื่อว่าท่านคงจะได้อ่าน
แล้ว และได้อธิบายไว้ในเทศนาเสือป่าเป็นหลายครั้ง พูดกันคงเข้าใจ
ได้แล้วว่าความเห็นของข้าพเจ้าเป็นอย่างไร แต่จะสรุปกล่าวในที่นี้ว่า
คนเราทุกคนนอกจากที่มีโมหะครอบงำ หรือมีความเห็นผิดวิปลาส
ต้องรู้สึกอย่างเดียวกัน การประพฤติเป็นของพึงปรารถนา หรือเป็น
ของไม่พึงปรารถนานั้น ย่อมรู้สึกอยู่เหมือนกันทั่วไป แต่จะประพฤติ
ดีให้เหมือนกัน ต่างคนต่างคิดวิธีทางดำเนินโดยตนเอง ธรรมดา
คนหนึ่งอาจจะผิด อีกคนหนึ่งอาจจะถูก ข้อที่ผิดแล้วคิดกลับความเห็น
เป็นถูกย่อมทำประโยชน์ได้ เพราะฉะนั้นประโยชน์ของศาสนาก็เหมือน
กันกับประโยชน์ของตำราที่ท่านใช้อยู่ในโรงเรียนนั่นเอง ตำราเรียน
ที่เขารวบรวมขึ้นไว้คืออะไร ? คือเก็บจากสิ่งซึ่งคนในอดีตภาคได้
แลเห็นทดลองแล้วเห็นว่าเป็นของจริง ที่ทำเช่นนี้เป็นผลเช่นนั้น จึงทำ
เป็นตำราลงแน่นอน ศาสนาก็เหมือนกัน สิ่งที่พระพุทธเจ้าท่านสอนเรา
มีคนอื่นนึกมาก่อนแล้วตั้งแปดพันปี แต่นึกแล้วต่างคนต่างจดแล้วก็
เถียงกันบ้าง พระพุทธเจ้าของเรานั้น ท่านเป็นผู้เก็บหัวใจศาสนา
ตั้งแต่โบราณรวมเข้าเป็นศาสนา ย่อความทำให้เราทั้งหลายรู้ธรรม
ทั้งหลายทั้งปวงในโลก เหตุนี้ตามความเห็นข้าพเจ้า พระพุทธศาสนา
เป็นศาสนาสำหรับนักเรียน สำหรับผู้ที่ต้องการศึกษาแท้จริง ข้อน

ถ้าท่านไตร่ตรองดู และอ่านหนังสือที่ข้าพเจ้าแต่งไว้แล้ว คงจะเป็นประโยชน์ต่อไปกว่าที่ข้าพเจ้าจะพูดจากับท่านในที่นี้ให้ยืดยาว

ครานี้มาถึงพระมหากษัตริย์ นี่พูดอย่างครู ไม่ได้พูดเข้าตัวข้าพเจ้าเอง สมมุติเสียว่ามีท่านองค์หนึ่งเป็นพระมหากษัตริย์ ข้าพเจ้าเป็นแต่ครูผู้หนึ่งพูดกับท่าน ขอให้ลองนึกดูที หรือว่า ถ้าเมืองเราซึ่งมีพระมหากษัตริย์นั้น ถ้าจะเปลี่ยนเป็นรีปับลิคเล่นจะเป็นอย่างไร ? ข้าพเจ้าบอกได้คำเดียวว่า ถ้าเวลานี้ไทยเป็นรีปับลิค พระเจ้าแผ่นดินอังกฤษคงจะไม่ได้ตั้งให้หัวหน้าคนไทยเป็นนายพลเอกอังกฤษเป็นแน่ การที่มีพระเจ้าแผ่นดินมีประโยชน์ดังนี้ สำหรับได้รับเกียรติยศซึ่งชาติอื่นเขาจะให้แก่ชาติเรา ผู้ที่เขาอยากจะยกย่องชาติเรา เขาจะตั้งให้ทุกคนเป็นนายพลไม่ได้ เขาต้องเลือกเอาคนหนึ่งซึ่งเป็นหัวหน้า เขาจึงตั้งพระเจ้าแผ่นดินสำหรับผูกไมตรีติดต่อระหว่างชาติต่อชาติ ถ้าเมื่อเราเป็นรีปับลิค ท่านคิดหรือว่าพระเจ้าแผ่นดินอังกฤษจะตั้งให้เปรสิเดนต์เป็นนายพลเอกพิเศษของกองทัพอังกฤษ ? อังกฤษเขาคงจะไม่ยกย่องคนที่ในไม่ช้าก็จะต้องออกจากตำแหน่งไปเป็นคนสามัญเป็นแน่ เพราะฉะนั้นท่านต้องแลเห็นแล้วว่าตัวท่านทั้งหลายอยู่ในเมืองซึ่งนับว่าเป็นโชคดี ตั้งแต่ปู่ย่าตายายเราไม่เคยได้เลิกวงศ์พระมหากษัตริย์ รู้สึกเสมอว่าพระมหากษัตริย์ไม่ใช่คนอื่นคนไกล เป็นเราคนหนึ่งเองนั่นแหละ แต่ว่าท่านเป็นหัวหน้าของเรา เปรียบเหมือนท่านทั้งหลายที่นั่งอยู่ที่นี่ คงไม่มีใครรู้สึกว่าหัวหน้านักเรียนที่อ่านคำถวายไชยมงคล เมื่อสักครู่นี้กว่าท่านอย่างหนึ่งอย่างใดเลย แต่ถ้าจะอ่านกันทุกคนเสียงก็จะแซ่หมด ต้องสมมุติให้อ่านแต่คนหนึ่ง ที่ว่าเป็นเครื่องหมายของเราทั้งหลาย ก็คือในส่วนการปกครองของเรานี้ เรา

เองมีพระมหากษัตริย์สืบวงศ์เนื่องมาโดยเรียบร้อยไม่มีใครทุ่งเถียง
ไม่มีความไม่แน่ใจอยู่ในข้อนี้ เมื่อมีผู้เป็นหัวหน้าชาติของท่านอยู่
เช่นนี้แล้ว หน้าที่ของท่านผู้เป็นคนไทย ควรจะรู้สึกว่าต้องตั้งใจที่จะ
ช่วยท่านผู้ที่เป็นหัวหน้าปกครองชาตินี้อย่างดีที่สุด มีบุคคลบาง
จำพวก ซึ่งไม่ใช่มาในพวกท่าน เห็นว่าการพูดอวดดีเป็นการเก๋ จึง
นินทาพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้ปกครอง และเสนาบดีผู้ใหญ่เล่น แท้จริง
คนเหล่านี้ไม่ได้นึกไม่ได้ฝันอย่างอื่น นอกจากนึกจะให้เหมือนฝรั่งเขา
จะได้ว่าตัวนี้คิดไกลซึ่งมีความคิด แท้จริงนั้นไม่มีอะไรนอกจากเข้าใจ
ผิดรู้มากยากนาน ฝรั่งผู้ดีเขาไม่ติเตียนพระเจ้าแผ่นดิน ไม่ติเตียน
เทศาภิบาลหรือเจ้าเมืองเลย นึกลับเห็นว่าถ้าติพระเจ้าแผ่นดินหรือผู้
ปกครองจะเหมือนฝรั่ง! ข้าพเจ้าขอถามว่าท่านนี้เป็นคนไทยมีหลักฐาน
ทำไมอยากประพฤติตัวให้เหมือนฝรั่งไพร่ขี้เมากลางถนน? ฝรั่งผู้ดี
เขาพูดหรือ? มีแต่ฝรั่งไพร่! ข้าพเจ้าเชื่อว่าท่านทั้งหลายที่นั่งอยู่ที่นี้
เป็นผู้ที่มีสติปัญญามองเห็นได้ ถ้าท่านไม่มีสติปัญญามองเห็น ไม่เชื่อ
ว่าข้าพเจ้าจะนำท่านไปสู่ความเจริญ ก็คงจะไม่คบค้าข้าพเจ้า คงจะ
ไม่มาอยู่ในที่นี้ ข้าพเจ้าพูดกับท่านทั้งหลายเหมือนอย่างศิษย์ อ้ายคน
ที่พูดอย่างฝรั่งไพร่ ที่จริงจะว่าว่ามันเห่อไม่เป็นประโยชน์ก็ได้ แต่ใน
เมืองเรามีคนเหล่านี้หลายจำพวกไม่ได้มีสติศึกษาเล่าเรียน เป็นคนโง่
เพราะฉะนั้นท่านทั้งหลายที่พึ่งอยู่นี้ ถ้าได้ยินเขาพูดแล้วควรรู้สึกเป็น
หน้าที่ของท่าน ที่จะแก้ความเข้าใจผิดของเขา ถ้าพวกท่านทั้งหลาย
จะช่วยกันเช่นนี้ จะเป็นประโยชน์ดีกว่าที่เจ้าพนักงานกองตระเวนหรือ
ฝ่ายปกครองจะออกประกาศสักร้อยฉบับ กองตระเวนจะจับเอามา
ลงโทษก็ทำได้ แต่ไม่มีประโยชน์ มีแต่จะเสียเวลาเปลืองเวลากอง

หอสมุดแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ ร.๙ นครราชสีมา

ตระเวนและเจ้าหน้าที่ปกครอง สู้ท่านไปพูดไม่ได้ ที่ข้าพเจ้าพูดกับท่านทั้งหลายในหน้าที่ครูเช่นนี้ หวังใจว่าท่านทั้งหลายที่จะเป็นครูคนต่อไป จะตั้งใจสนใจจำไว้และรู้สึกเป็นหน้าที่สำคัญ รู้สึกภาคภูมิใจอย่างยิ่ง เปรียบดังชาวสวนที่จะเป็นผู้นำเมล็ดผลไม้ลูกไม้ดอกไม้ไปเพาะ ในไม่ช้าเราจะได้เห็นต้นไม้นั้นงอกงาม จะได้เห็นดอกสีสันวรรณะ จะได้แลเห็นผลไม้สุกงอมเก็บชิมได้ปลื้มใจเอง ถ้าท่านไปเพาะกุลบุตรชาวไทยขึ้นไว้ให้เป็นผู้มีความคิด ตั้งใจดีต่อชาติ เป็นผู้ที่มั่นคงในศาสนา เป็นผู้ที่จงรักภักดีต่อพระมหากษัตริย์เช่นนี้ ท่านก็เหมือนกับได้ปลูกต้นไม้อันงอกงาม ได้เห็นดอกเห็นผลแล้ว จะได้รับความชื่นใจ รู้สึกว่าท่านได้ปลูกเพาะชาติไทยใหม่ คือคนไทยรุ่นใหม่ซึ่งจะได้ดำรงความเป็นไทยแห่งชาติให้ยั่งยืนต่อไป ให้เราทั้งหลายมีโอกาสเป็นไทยชั่วลูกหลาน เราจะวางใจเชื่อได้ว่า คำว่าไทยนั้นเป็นคำที่จารึกไว้จนลบไม่ได้ ไม่มีใครต่างประเทศมาเป็นใหญ่กว่าเราจึงสมนามว่าเป็นไทย ถ้าท่านทั้งหลายตั้งใจออกไปจากนี้ได้เช่นนี้แล้วก็จะทำการให้แก่ชาติเป็นประโยชน์ยิ่งกว่าอย่างอื่น และถึงแม้จะไม่มีโอกาสสละเลือดเนื้ออย่างที่ปากพูด ก็เหมือนเราสละตัวยอมยกชีวิตให้แก่ชาติ! ผู้ที่ทำการให้แก่ชาติได้เช่นนี้แล้ว ไม่ต้องสงสัยจะได้รับความพอใจ ถ้าท่านทั้งหลายตั้งใจอยู่เต็มที่อย่างที่ข้าพเจ้าว่านี้แล้ว ก็จงรับพรของข้าพเจ้า :-

ด้วยอำนาจพระพุทธเจ้า พระธรรมเจ้า พระสงฆเจ้า ซึ่งเป็นที่เคารพนับถือของเราทั้งหลายผู้เป็นชาติไทย ขอให้ความตั้งใจซึ่งท่านทั้งหลายมีอยู่ เป็นผลสำเร็จ เป็นผลสำเร็จ เป็นผลสำเร็จ ดังมโนรถทุกประการเทอญ.

000

4319

พิมพ์ที่โรงพิมพ์พระจันทร์ ท่าพระจันทร์ พระนคร
นายสนั่น บุณยศิริพันธุ์ เจ้าของ ผู้พิมพ์
ผู้โฆษณา พ.ศ. ๒๕๐๑